

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zemědělská fakulta
Katedra cestovního ruchu

Studijní program: M 6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Obchodně podnikatelský obor

Využití tradic v cestovním ruchu ve zvoleném regionu

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Vladimír Dvořák

Autor:
Dagmar Mrvová

2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: **Dagmar Mrvová**

Studijní program: M 6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodně podnikatelský obor

Název tématu: **Využití tradic v cestovním ruchu ve zvoleném regionu**

Zásady pro vypracování:
(v zásadách pro vypracování uveďte cíl práce a metodický postup)

Cíl práce:

Analýza tradic ve zvoleném regionu a jejich využití v cestovním ruchu. Zaměřit se na několik nejvýznamnějších tradic týkajících se konkrétního ročního období a jejich využití v cestovním ruchu.

Metodický postup:

1. Studium odborné literatury
2. Situační analýza zvoleného regionu
3. Příprava dotazníků
4. Terénní výzkum a jeho vyhodnocení
5. Využití tradic v CR
6. Příprava produktu použitelného pro různé subjekty CR

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární přehled, 3. Řešení problematiky, 4. Metodika, 5. Provedení analýzy, 6. Diskuse, 7. Závěr, 8. Resumé, 9. Použitá literatura, 10. Přílohy.

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah průvodní zprávy: 60 – 70 stran

Seznam odborné literatury:

- Čertík, M. a kol.: Cestovní ruch-vývoj, organizace, řízení. Praha: OFF s.r.o., 2001
Foret, M.- Foretová, V.: Jak rozvíjet cestovní ruch. Praha: Grada Publishing, 2001
Horner, S.- Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času.
Praha: Grada Publishing, 2003
Hrabánková, M.- Hájek, T.: Management cestovního ruchu. Č. Budějovice: ZF JU, 2002
Morrison, A.: Marketing pohostinství a cestovního ruchu. Praha: Victoria Publishing,
1995
Němčanský, M.: Odvětví CR-vybr. kapit., 1.díl. Karviná: Slezská univerzita v Opavě 1999
Orieška, J.: Technika služeb cestovního ruchu. Praha: Idea Servis, 1999
Pásková, M.- Zelenka, J.: Výkladový slovník CR. Praha: MMR, 2002
Petrů, Z.: Základy ekonomiky cestovního ruchu. Praha: Idea Servis. 1999

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Vladimír Dvořák

Konzultant:

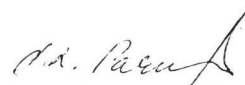
Datum zadání diplomové práce: 2. 3. 2004

Termín odevzdání diplomové práce: 30. 4. 2006

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
s učitelským oddělením
VANČUROVA 2904 390 01 TÁBOR

doc. Ing. Marie Hesková, CSc.
Vedoucí katedry

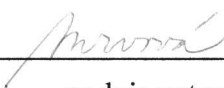
doc. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.
Děkanka

V Českých Budějovicích dne 12. 3. 2004

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Využití tradic v cestovním ruchu ve zvoleném regionu“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu literatury.

V Táboře, 21. dubna 2006

podpis autora

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat panu Mgr. Vladimíru Dvořákovi za veškerou pomoc a cenné odborné rady při zpracování této diplomové práce.

OBSAH:

1	ÚVOD	1
1.1	CÍL PRÁCE.....	1
1.2	METODY PRO DOSAŽENÍ CÍLE PRÁCE	3
1.3	PRACOVNÍ HYPOTÉZY	3
2	LITERÁRNÍ REŠERŠE	5
3	VÝCHODISKA ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY	8
3.1	VYMEZENÍ POJMŮ	8
3.2	TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA V ČECHÁCH A NA MORAVĚ	9
3.2.1	<i>Lidová hmotná kultura</i>	10
3.2.1.1	Lidová řemesla	10
3.2.1.2	Lidová architektura.....	12
3.2.1.3	Lidový kroj	13
3.2.2	<i>Lidová duchovní kultura</i>	14
3.2.2.1	Lidové zvykosloví	14
3.2.2.2	Lidová hudba a tanec	15
4	VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA REGIONU VYSOČINA	16
5	ANALÝZA TRADIC V REGIONU VYSOČINA A JEJICH VYUŽITÍ V CESTOVNÍM RUCHU	21
5.1	TRADICE V REGIONU VYSOČINA	21
5.1.1	<i>Etnografické regiony Horácko a Podhorácko</i>	21
5.1.2	<i>Liturgické svátky ve vazbě na lidové zvyky a obřady</i>	26
5.1.3	<i>Tradiční kulturní akce</i>	40
5.1.4	<i>Tradiční lidová řemesla</i>	43
5.2	VYUŽITÍ TRADIC V CESTOVNÍM RUCHU V REGIONU VYSOČINA.....	45
5.2.1	<i>Subjekty podporující tradiční lidovou kulturu v regionu Vysočina</i>	46
5.2.2	<i>Analýza nabídky akcí s tematikou tradic v regionu Vysočina</i>	50
5.2.3	<i>Terénní výzkum zájmu o tradice na Vysočině jako součást produktu cestovního ruchu</i>	52
5.2.4	<i>Vyhodnocení terénního výzkumu</i>	53
5.2.5	<i>Shrnutí stávajících podmínek regionu Vysočina pro využití tradic v cestovním ruchu</i>	61
6	NÁVRHY A DOPORUČENÍ PRO EFEKTIVNĚJŠÍ VYUŽITÍ TRADIC V CESTOVNÍM RUCHU V REGIONU VYSOČINA	62
7	NAVRŽENÍ REGIONÁLNÍHO TURISTICKÉHO PRODUKTU S TÉMATIKOU TRADIC	63
8	ZÁVĚR	67
9	SUMMARY	68
10	SEZNAM LITERATURY	70
11	SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	73
12	SEZNAM PŘÍLOH A PŘÍLOHY	74

1 ÚVOD

Dnešní doba se k odkazu tradičních zvyků často obrací s jistou dávkou nostalgie. Z původního rozsahu jich dnes zůstalo v obecné praxi poměrně málo. V dobově pozměněném stylu se nám zachovaly Vánoce, méně pak Velikonoce. Dále se již ostatní zvyky z běžného života vytrácejí. Zbylé obyčeje, a je jich ve výčtu většina, se udržely jen místně, a to v různé intenzitě a různém tématickém výběru a na rozdílně velkém teritoriu. Mnohde z nich zůstaly jen body zábavy, jinde se podařilo tradiční obřady převést na pole kulturní, v podobě slavností, festivalů a scénické folklorní tvorby. Některé lokální projevy naopak zůstaly v poměrně původním výrazu a existují dál jako ojedinělé tradice.¹

Tradiční lidová kultura tedy žije dále, její nové podoby jsou právě dokladem její životnosti. Pramení totiž z dosud trvajících spontánní tvořivosti našeho národa a představuje část identity jednotlivých regionů i celé země. Nejen z důvodu zachování části kulturního dědictví pro budoucí generace si lidová kultura zaslouží naši péči, ochranu a kultivaci, ale také z důvodu přínosu cestovního ruchu pro rozvoj konkrétních regionů. Zde by mohla být využita k tvorbě nových produktů cestovního ruchu pro českou i zahraniční klientelu. V této oblasti je nutné lidovou kulturu chránit, ale i šířit a dostatečně prezentovat.

Tématem diplomové práce je využití tradic v cestovním ruchu ve zvoleném regionu. Tím se stal **region Vysočina**. Výběr daného tématu byl ovlivněn několika důvody. Jedním z nich byl samotný region, který je mým rodištěm, žiji zde se svou rodinou, a proto mě k Vysočině pojí silné pouto. Zmíněná oblast má bezesporu mnoho přírodních, ale i kulturních atraktivit, kterým je z hlediska jejich zmapování a propagace v cestovním ruchu věnována značná péče. Avšak o lidové kultuře a jejích osobitých projevech v tomto regionu víme jen málo. Ke konečnému rozhodnutí přispělo i sdělení Odboru regionálního rozvoje (Oddělení cestovního ruchu) Krajského úřadu v Jihlavě, že postrádají jakoukoli databázi tradic na Vysočině.

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je analýza tradic ve zvoleném regionu a jejich využití v cestovním ruchu. Úkolem bylo zaměřit se na několik nejvýznamnějších tradic v regionu týkajících se konkrétního ročního období, ale z důvodu neexistující databáze tradic

¹ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 306

na Vysočině jsme se nakonec rozhodli pro analýzu tradic v průběhu celého roku. Nakonec stanovíme náměty a doporučení pro jejich efektivnější využití v cestovním ruchu a pokusíme se navrhnout konkrétní regionální produkt cestovního ruchu s tematikou tradic.

Postup k dosažení hlavního cíle diplomové práce bude následující:

- stručná identifikace a charakteristika prvků tradiční lidové kultury,
- vymezení regionu Vysočina a etnografických regionů Horácko a Podhorácko,
- analýza tradic v regionu Vysočina (přehled liturgických svátků a zvyků s nimi spojených, nejvýznamnější tradiční kulturní akce a lidová řemesla) a jejich využití v cestovním ruchu (subjekty podporující tradiční lidovou kulturu, nabídky akcí s tematikou tradic na Vysočině)
- příprava dotazníků včetně předvýzkumu,
- realizace terénního výzkumu ke zjištění zájmu potenciálních účastníků cestovního ruchu o tradice v regionu Vysočina jako součást produktu cestovního ruchu,
- vyhodnocení terénního výzkumu,
- návrhy a doporučení pro efektivnější využití tradic v cestovním ruchu v regionu,
- příprava regionálního produktu cestovního ruchu s tematikou místních tradic na základě zjištěných výsledků terénního výzkumu.

V *teoretické části* diplomové práce si tedy definujeme pojem tradice, dále si identifikujeme tradiční lidovou kulturu v Čechách a na Moravě, nejen hmotnou, ale i duchovní. V *praktické části* bude předmětem našeho zájmu vymezení a charakteristika regionu Vysočina. Provedeme analýzu tradic a jejich využití v cestovním ruchu v tomto regionu, tedy které z tradic a s nimi souvisejících zvyků a obyčejů dodržuje pouze místní obyvatelstvo, které můžeme využít v cestovním ruchu a které již využity jsou (např. staročeské řemeslné jarmarky, folklórní festivaly aj.). Dále budeme zjišťovat zda již existuje nějaký produkt cestovního ruchu týkající se místních tradic. Nakonec provedeme terénní průzkum, pomocí kterého zjistíme, zda je o tradice a akce s touto tematikou zájem a co by měl nový produkt obsahovat, aby byl atraktivní pro široké spektrum turistů. V závěru práce, tedy v *syntetické části*, vypracujeme z výsledků předchozí analýzy a terénního průzkumu návrhy a doporučení pro efektivnější využití tradic v cestovním ruchu na Vysočině a navrhne produkt cestovního ruchu s tematikou místních tradic.

1.2 Metody pro dosažení cíle práce

Pro zpracování jednotlivých částí diplomové práce použijeme různé metody.

Informace nezbytné pro zpracování diplomové práce najdeme jak v odborné literatuře, tak i v celostátním a regionálním tisku, propagačních materiálech regionu, kulturních kalendářích a přehledech, dále na internetových stránkách regionu, měst, obcí, Ministerstva kultury ČR, Ministerstva pro místní rozvoj ČR a České centrály cestovního ruchu, také využijeme informace muzeí, soukromých řemeslníků, folklórních souborů, informačních center, cestovních kanceláří, cestovních agentur atd.

Postup od obecného ke konkrétnímu, tedy metodu *dedukce*, využijeme například při obecné charakteristice tradiční lidové kultury a pak v její konkretizaci na místní lidové tradice v regionu Vysočina.

Hlavním úkolem je samozřejmě analyzovat tradice a jejich využití v cestovním ruchu v regionu Vysočina, tedy získávat, třídit a hodnotit informace nutné k řešení daného problému. Nezbytnou metodou v tomto případě bude *analýza*. Zaměříme se na instituce a organizace, které podporují zachování, prezentaci a šíření místních tradic v regionu Vysočina. Pokusíme se také zjistit zda již existuje nějaký produkt cestovního ruchu s tematikou tradic na Vysočině. Významným zdrojem informací zde budou *osobní setkání a rozhovory* se zainteresovanými osobami nejen z řad cestovních kanceláří, cestovních agentur a informačních center, ale i z řad pracovníků odborů cestovního ruchu a kultury jednotlivých obecních a městských úřadů a Krajského úřadu v Jihlavě. Veškeré získané údaje podrobíme *syntéze*, to znamená, že je zhodnotíme a shrneme.

Dotazníková metoda je taktéž součástí diplomové práce. Provedeme terénní průzkum. Budeme dotazovat stanovený počet respondentů, poté získané údaje vyhodnotíme a z nich pak vyvodíme obecné závěry. V tomto případě půjde o vytvoření nového produktu na základě poptávky respondentů. Hovoříme zde o metodě *indukce*, což je postup od konkrétního k obecnému.

1.3 Pracovní hypotézy

Předpokládáme, že prvky tradiční lidové kultury jsou činitelem rozvoje cestovního ruchu v daném regionu. Poznávání tradiční lidové kultury náleží kulturně-poznávacímu cestovnímu ruchu. Tradice však mohou být i vhodným doplňkem dalších forem cestovního ruchu. Jedná se například o incentivní, zdravotně orientovaný či venkovský cestovní ruch. Právě ekoturismus a agroturismus v poslední době nabývá na významu a popularitě.

Vhodným doprovodným programem zde může být ukázka lidových zvyků a obyčejů, spojených s českými tradicemi, stejně jako prezentace lidových řemesel, krojů a gastronomie. **Naše hypotéza však zní, že potenciál, který skýtá tradiční lidová kultura na Vysočině není dostatečně využita a současná nabídka turistických produktů s tematikou tradic je mizivá.**

Nejen region Vysočina, ale i celá Česká republika má oproti ostatním zemím tu výhodu, že z hlediska cestovního ruchu v oblasti lidové kultury má co nabídnout, proto by nově vytvořený produkt cestovního ruchu mohl být atraktivní jak pro domácí, tak i pro zahraniční klientelu.

2 LITERÁRNÍ REŠERŠE

V této části uvedeme prameny, ze kterých jsme čerpali informace pro jednotlivé kapitoly diplomové práce.

Definice pojmů z oblasti etnografie jsme čerpali ze dvou publikací. Vymezení pojmů jsme získali z Encyklopedického slovníku [19], který poskytl spíše stručné vysvětlení jednotlivých hesel. Podrobnější charakteristiku daných pojmů obsahovala Všeobecná encyklopedie Universum [20]. Pro srovnání definic jsme použili i Výkladový slovník cestovního ruchu od M. Páskové a J. Zelenky [23]. Tato relativně nová publikace s více než 2500 hesly čtenáře seznámí nejen se základními definicemi cestovního ruchu, s jeho druhy a formami, ale také s výkladem jeho současných marketingových technik, s geografickým rozmístěním hlavních destinací a atraktivit cestovního ruchu. Nalezneme zde také organizace působící v oblasti cestovního ruchu v České republice i v zahraničí.

Pro kapitolu Tradiční lidová kultura v Čechách a na Moravě byla použita publikace s názvem Agroturistika od D. Vaněčka [16], kterou vydala Jihočeská univerzita. Pro potřeby diplomové práce jsme využili zejména poslední tři kapitoly zabývající se hmotnou i duchovní lidovou kulturou. Čerpali jsme také z oficiálních internetových stránek Sdružení lidových řemeslníků a výrobců, kde jsme našli přehled lidových řemesel dle zpracovávaných materiálů. Dalším pramenem byla kniha Lidové zvyky od autorky J. Langhammerové [8], vydaná v roce 2004. Práce je dobovým dokladem prakticky z celého území ve výběru obyčejových typů z různých regionů České republiky, a to jak v písemném, tak fotografickém dokumentu. Dává nám svědectví o výročních zvycích na českém území v posledním desetiletí dvacátého století a v prvních letech století jedenadvacátého.

Podkladem pro vypracování kapitoly Vymezení a charakteristika regionu Vysočina byly údaje a informace čerpané z oficiálních internetových stránek kraje Vysočina. Dalším zdrojem informací byl dokument Profil kraje Vysočina [25] aktualizovaný v červnu roku 2005 Krajským úřadem v Jihlavě. Zejména statistické informace jsme čerpaly ze Statistické ročenky kraje Vysočina 2005 [24] zpracované Českým statistickým úřadem, Krajskou reprezentací Jihlava. Doplňujícím pramenem byla publikace Úvod do regionálních a správních věd [5] a Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje [29], kde jsme převzali definice regionu.

Informace pro kapitolu Etnografické regiony Horácko a Podhorácko jsme získali z několika, převážně regionálních internetových stránek a zejména z multimediální encyklopedie Národopisné regiony Čech a Moravy [27], která obsahuje kromě textu i fotogalerii, mapy, hudební ukázky a videoukázky.

Stěžejní pro kapitolu Tradice v regionu Vysočina byly tři publikace, které byly použity zejména v podkapitole Liturgické svátky ve vazbě na lidové zvyky a obřady. Přehled a popis jednotlivých svátků jsme převzali z knihy Církevní rok a lidové obyčeje autora V. Vondrušky [17]. Tato kniha se pokouší zaplnit jedno z dosud bílých míst, zabývá se vlivem církve na lidové zvykosloví, lidovou víru, tedy ty rysy kultury, které v souhrnu vytvářejí národní tradici. Jejím cílem je seznámit čtenáře s průběhem roku tak, jak ho lidé prožívali dříve. Ze zbylých dvou publikací jsme získali doplňující informace o osobitých projevech zmíněných svátků v regionu Vysočina a jeho etnografických regionech Horácka a Podhorácka. Jedná se o již zmíněnou knihu Lidové zvyky autorky J. Langhammerové [8] a o dvousvazkové dílo s názvem Český rok na vsi a ve městě od P. Toufara [13, 14], vydané v roce 2004. Pojednává o krajevých zvycích a tradicích na české, moravské a slezské vesnici i ve městě. Seznámí nás s historií církevních svátků, tradiční kuchyní našich předků a pranostikami. Aktuální informace o dodržování zvyků na Vysočině jsme našli na několika regionálních internetových stránkách. Při tvorbě kapitol pojednávajících o tradičních řemeslech a akcích byly použity informace z internetových stránek Kraje Vysočina, České centrály cestovního ruchu, z oficiálních stránek měst a obcí, turistických serverů, Horáckého folklorního sdružení, Sdružení lidových řemeslníků a výrobců aj. Jako doplňující zdroje informací posloužily propagační materiály jednotlivých měst a obcí a jejich kulturní kalendáře. Dalším pramenem byla publikace Kraj Vysočina autorky B. Langerové [7] z roku 2004. V této knize, věnující se turistickým zajímavostem, městům, památkám, historii a zvláštnostem kraje, nalezneme vedle množství fotografií také pozvánky na kulturní akce a kontakty na jejich pořadatele, na informační centra, Krajský úřad, instituce, organizace a profesní sdružení působící v oblasti cestovního ruchu atd. Uveden je tu i seznam všech měst, obcí a muzeí a galerií v kraji Vysočina.

Podkladem pro kapitolu Subjekty podporující tradiční lidovou kulturu v regionu Vysočina byla zejména příloha časopisu COT Business [4] z února roku 2003. Informace jsme doplnili z internetových stránek konkrétních institucí a organizací.

Při sestavení dotazníku, potřebného pro terénní výzkum, jsme vycházeli z publikace Marketingový výzkum, metodologie a aplikace od K. Zbořila [18]. Zabývá se problematikou marketingového výzkumu, jeho postupy, metodami a technikami a orientuje

se také na hlavní aplikační oblasti marketingového výzkumu jako výzkum trhu, výrobní výzkum, výzkum propagace, výzkum distribuce a cenový výzkum.

Vytvoření návrhu regionálního produktu cestovního ruchu předcházelo studium problematiky tvorby nových produktů a produktových balíčků. Publikace Marketing destinace cestovního ruchu od A. Kiráľové [6] se věnuje marketingu se vším, co k němu patří, tedy SWOT analýze, segmentaci trhu, formulování marketingové strategie, marketingovému mixu a marketingové kontrole. Pro nás však byly důležité zejména kapitoly zabývající se tvorbou nových produktů a produktových balíčků. Teorii vývoje nových produktů jsme si osvojili v publikaci Marketing pohostinství a cestovního ruchu od A. M. Morrisona [9]. V lednovém čísle časopisu COT Business [15] z roku 2004 jsme prostudovali, co je vlastně produktem cestovního ruchu. Pro porovnání definice jsme nahlédli i do publikace Technika služeb cestovního ruchu od J. Orišky [12]. Vhodné druhy a formy cestovního ruchu, do kterých bychom mohli zařadit náš nově vytvořený regionální produkt jsme zkoumali v knize Odvětví cestovního ruchu – vybrané kapitoly I. díl [10] a také v publikaci Management cestovního ruchu autorů M. Hrabánkové a T. Hájka [3]. Ke zjištění předpokladů pro vytvoření úspěšného turistického produktu nám posloužil tentokrát II. díl knihy Odvětví cestovního ruchu – vybrané kapitoly [11].

3 VÝCHODISKA ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY

Abychom se mohli věnovat problematice využití tradic v cestovním ruchu v regionu Vysočina, musíme si nejprve definovat několik základních pojmů. Především si vymežíme samotný pojem tradice a s ním související pojem etnografie, zmíníme se o tradiční lidové kultuře v Čechách a na Moravě a o jejích hmotných i duchovních prvcích. **Další pojmy, jako například region či produkt cestovního ruchu, zmíníme aktuálně až v průběhu kapitol týkajících se daného tématu.**

3.1 Vymezení pojmů

Předně musíme zjistit, co je obsahem pojmu tradice. Podle Všeobecné encyklopedie Universum slovo tradice vzniklo z latinského traditio a v překladu znamená odevzdávání. Prvním významem slova tradice z hlediska sociologického je souhrn společenských, kulturních a jiných ustálených zvyků, obyčejů, pravidel apod. zachovávaných pokoleními, názorů a myšlenek přenášených cestou učení z generace na generaci; ustálený, zpravidla zděděný zvyk, způsob, zvyklost. Další vymezení říká, že jde o přenášení zpráv nebo slovesných výtvorů ústně, vyprávěním z generace na generaci. Z hlediska teologického se jedná o učení víry náboženského společenství, předávané písemně nebo ústně². Pro naši práci bude nejlepší použít definici první, která se velmi podobá i definici, jež uvádějí autoři M. PÁSKOVÁ, J. ZELENKA (2002): „Tradice je souhrn myšlenkových, duchovních, uměleckých i praktických vědomostí, dovedností a postojů, které se předávají z generace na generaci, čímž se udržují, prohlubují a šíří. Tradice je současně duchovní i kulturní dílo, které nemá autora, není prosazováno mocí či autoritou, přitom stále žije a působí. Je podstatnou složkou náboženství, kultury, civilizace i výchovy“³.

Studiu tradic se věnuje etnografie neboli národopis, což je vědecká disciplína zabývající se popisem kultury a způsobu života národů, národností a etnických skupin⁴.

² AUTOR. KOLEKTIV: Všeobecná encyklopedie Universum. Praha: Euromedia Group k. s., 2003, str. 1156

³ PÁSKOVÁ M., ZELENKA J.: Cestovní ruch – výkladový slovník. Praha: MMR, 2002, str. 292

⁴ AUTORSKÝ KOLEKTIV: Encyklopedický slovník. Praha: Odeon, 1993, str. 285

3.2 Tradiční lidová kultura v Čechách a na Moravě⁵

Lidová kultura je bezednou pokladnicí inspirace, uchovává to nejlepší, co naši předkové vytvořili a z generace na generaci si předávali. Nelze s ní spojovat jen pohled na zajímavé, krásně zdobené a poetické hmotné předměty – kroje, nábytek, keramiku a další, ale především stále platné normy etické, morální a národní. Bez znalosti těchto souvislostí nemůžeme pochopit lidovou kulturu a v důsledcích toho ani českou a moravskou národní duši.⁶

Lidová kultura tvořila vždy jen část kultury určité historické doby. Za lidovou kulturu se považuje subkultura té části obyvatel, která se aktivně podílela na procesu výroby. Každá taková skupina mívala nejenom své vlastní specifické nástroje, ale také zvyky, zvláštnosti v odívání, v předmětech denní potřeby a jiné.

Lidová kultura se většinou dělí na dva odlišné časové úseky:

1. *Lidová kultura současnosti*. Patří sem období před několika desítkami let, kdy v důsledku specifického politického, hospodářského, sociálního a tedy i kulturního vývoje, se utvářel svébytný soubor rysů.
2. *Tradiční lidová kultura*. Kultura spadající do období rozpadu feudalismu a nástupu kapitalismu. U nás se jedná o období od počátku 18. století do poloviny 19. století.

Dále lidovou kulturu můžeme členit takto:

1. *Hmotná kultura*. Řadí se sem všechny součásti kultury, které mají materiální charakter, tedy obydlí, oděv, výrobní nástroje, nábytek, užitkové předměty a jiné.
2. *Duchovní kultura (folklór)*. Zabývá se především slovesnými, hudebními a tanečními projevy lidu. Kromě toho se do ní zařazuje i část zvykosloví, lidová víra a jiné. Studuje ji folkloristika, což je kulturně historická věda, která se zabývá vývojem, podmínkami, způsobem existence folklóru v souvislosti se společenským vývojem⁷. Přesnější definici najdeme v Encyklopedickém slovníku: „Folkloristika je vědecká disciplína studující vývoj, podmínky existence a strukturu lidové slovesnosti, hudebního a tanečního folklóru (lidových písní a tanců)“⁸.

⁵ VANĚČEK, D.: Agroturistika. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 1997, str. 128-158

⁶ VONDRUŠKA, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. České Budějovice: DONA, 1991, str. 2

⁷ AUTOR. KOLEKTIV: Všeobecná encyklopedie Universum. Praha: Euromedia Group k. s., 2003, str. 273

⁸ AUTOR. KOLEKTIV: Encyklopedický slovník. Praha: Odeon, 1993, str. 310

Lidová kultura obsahovala vždy dvě časově odlišné roviny. Jednak v ní převládaly prvky tradiční, jako součást kultury zděděné po předchozích generacích, a jednak obsahovala různé novinky, které vznikaly nebo byly přejaty v tehdejší době. Tento vztah byl ale relativní. To, co určitá generace přejala jako novinku, se časem stalo tradicí.

Detailně se budeme věnovat tradiční lidové kultuře v jedné z dalších kapitol diplomové práce, kde se zaměříme na její projevy v regionu Vysočina.

3.2.1 Lidová hmotná kultura

Během pobytu na venkově se mnozí návštěvníci zajímají nejen o přírodní prostředí a o historické památky, ale vzrůstá jejich zájem zejména o tradiční lidovou tvorbu. V dnešním přetechnizovaném světě totiž působí na mnohé lidi už jen sama prostá krása těchto předmětů, které před mnoha lety vyrobili naši předkové. Je nezbytné uvědomit si historickou hodnotu těchto předmětů, aby nedocházelo k jejich ničení a připomínaly nám tak dobu dávno minulou.

V této kapitole zmíníme nejdůležitější prvky lidové hmotné kultury jako jsou lidová řemesla, lidová architektura a lidový kroj, který je hmotnou částí lidového zvykosloví.

3.2.1.1 Lidová řemesla

Z projevů tradiční lidové kultury jsou dnes nejvíce ohrožena tradiční lidová řemesla. Silné konkurenční prostředí a nepřipravenost lidových řemeslníků způsobují, že mnozí z nich opouštějí své profese, a tak některé řemeslné výroby nenávratně zanikají. To se odráží také v péči o jiné složky kulturního dědictví, např. v restaurování chráněných památek lidové architektury či některých sbírek. Důsledky zániku lidových řemesel se promítají také v sociální a mikroekonomické sféře v dané lokalitě. S ustáváním řemeslné výroby a vymíráním posledních řemeslníků zaniká znalost technologií a materiálů spojených s lidovým řemeslem.

Možná i z tohoto důvodu vzniklo v roce 1992 Sdružení lidových řemeslníků a výrobců. Tato organizace sdružuje řemeslníky a výrobce, jejichž činnost vychází z tradiční lidové řemeslné výroby a lidové kultury jednotlivých regionů, nebo zabývajících se uměleckou tvorbou vycházející z evropských tradic. Toto sdružení prezentuje výrobu lidových řezbářů, košíkářů, výrobců textilií, kovářů, kožedělných výrobků, keramiky, kraslic, perníkářů, medoviny a jiných.

Existuje skutečně nepřeberné množství tradičních lidových řemesel. Výše zmiňované Sdružení lidových řemeslníků a výrobců člení řemesla dle zpracovávaných materiálů.

Textil:

- předtkalcovské techniky (ruční předení, síťování, háčkování, pletení, předení, tkaní na rámu, formě nebo krosienkách),
- tkané textilie (ruční tkaní, tkané bytové doplňky, výroba tkanin kanafas, tkaní koberců z ovčí vlny, tkané koberce),
- modrotisk a batika (lidový modrotisk, batika, šitá a vyvazovaná batika, barvení a batikování),
- výšivka (výšivka, výšivka z rybích šupin),
- krajka (paličkovaná krajka),
- ozdobné a užitkové výrobky z textilu (krojované panenky, bavlněné textilní dekorace a bytové doplňky, zpracování textilu, kanafasu, modrotisku).

Přírodní pletiva:

- proutí (lidové košíkářství),
- sláma (ozdobné a dekorativní předměty),
- kukuřičné šustí (figurky).

Kůže:

- výroba kožených předmětů šitých koženou šňůrou, výroba krojové a zakázkové obuvi, kožené výrobky, šperky a figurky z kůže.

Kov:

- umělecké kovářství, kované dekorativní nože, kovářství, kovolijectví, výroba měděných a bronzových šperků, drátování.

Keramika:

- točená keramika, majolika, chodská lidová keramika, modelovaná keramika, lidová keramika, fajáns, malovaná keramika.

Dřevo:

- výroba dřevěných hraček, dřevořezba, dřevěné lidové píšťaly, dřevěné lžíce, lidová dřevovýroba, lidové řezbářství, soustružené dřevěné misky, štípané holubičky, kartáčnické výrobky, soustružení, dřevěné šperky, dřevěné výrobky, misky, fajfky.

Sklo:

- foukané sklo, ruční výroba vitráží ze skla, podmalby na skle.

Kraslice:

- blatnická kraslice, obrázky malované voskem.

Kámen, rohovina, perleť, kost:

- výrobky z kosti, bižuterie z rohoviny a perleti, vábničky z rohoviny, valašské křiváky, kamenné brousky, kameny.

Pečivo:

- perník (marcipánový perník, perníkové pečivo „Štramberské uši“, tradiční medový perník, dekorativní perník, dekorativní horácký perník),
- dekorativní pečivo (vizovické pečivo, výrobky z kynutého těsta).

Včelí produkty:

- medovina, svíčky z včelího vosku.

3.2.1.2 Lidová architektura

V naší zemi je ráz krajiny značně odlišný. Tyto různorodé přírodní podmínky se projeví i na stavební činnosti, protože tradiční vesnická architektura musela vycházet z takového materiálu, který byl v okolí k dispozici. Kromě toho tato architektura odrážela i hospodářské potřeby, sociální strukturu vesnice i místní tradice. Z tohoto důvodu většina staveb vhodně zapadala do krajiny a vytvářela s ní jeden harmonický celek.

Dělení lidové architektury vychází většinou z použitého stavebního materiálu na obytnou část usedlosti. Podle toho se rozeznává oblast domu hliněného, hrázděného, roubeného a zděného. Každá z těchto oblastí má své regiony a specifika.⁹

▪ ***Roubené domy***

Stavebním materiálem bylo dřevo, které bylo snadno dostupné v lesnatých regionech (Chodsko, severní a jižní Čechy, Šumava, Valašsko aj.)

▪ ***Hrázděné domy***

Jednalo se o kombinaci dřeva a kamenného nebo cihlového zdiva. Stavěly se především v severních a severozápadních Čechách.

▪ ***Hliněné domy***

Ke stavbě obydlí se používala směs hlíny a slámy zejména na jihovýchodní Moravě.

▪ ***Zděné domy***

Stavebním materiálem byl kámen, ve středních Čechách především opuka. Další oblastí byly jižní a jihozápadní Čechy.

⁹ VANĚČEK, D.: Agroturistika. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 1997, str. 112

3.2.1.3 Lidový kroj

Existence rozdílů v přírodních, hospodářských, sociálních a kulturních podmínkách země vedla také k různorodosti lidové kultury. Začaly se utvářet etnografické regiony, tj. oblasti charakterizované řadou společných jevů tradiční lidové kultury, které se odlišovaly od svého okolí. Na této diferenciaci se podílely například právě oděvy lidí. Proto má velká část etnografických regionů v Čechách a na Moravě charakter především krojových okrsků. Jednotlivými etnografickými regiony se však zabývat nebudeme, ale v průběhu této práce se zaměříme jen na ty, které se nacházejí v regionu Vysočina.

Vlastní zvykosloví se zařazuje do tzv. duchovní kultury, avšak řada jeho projevů patří do kultury hmotné. S mnoha obřady a obyčeji jsou totiž spojeny různé charakteristické předměty, které si k tomu účelu zhotovoval sám venkovský lid. Často k těmto svátkům patřil i honosný obřadní kroj. Proto při zkoumání české lidové hmotné kultury nelze vynechat ani problematiku zvykosloví.

Lidovou kulturu si dnes bez lidového kroje nedovedeme představit. Krojové oblasti jsou dnes určovány jen některými charakteristickými znaky lidového oděvu. Popisovány byly zejména rozdíly v ženském oděvu, které byly mnohem výraznější než u oděvu mužského.

V průběhu historického vývoje se u nás vytvořily tyto hlavní krojové oblasti:

1. Severovýchodní Morava (Valašsko, Opava, Slezsko),
2. Jihovýchodní Morava (Slovácko),
3. Haná,
4. Českomoravská vrchovina,
5. Tábořsko, Prácheňsko, Netolicko,
6. Jihočeská Blata a Doudlebsko,
7. Chodsko,
8. Plzeňsko.

V severních a východních Čechách nenabyl lidový kroj nikdy takové honosnosti, jako na jihu Čech nebo na Slovácku.

3.2.2 Lidová duchovní kultura

Obsahem této kapitoly bude seznámení se s prvky lidové duchovní (nehmotné) kultury. Zmíníme se o lidovém zvykosloví, jeho třech základních cyklech a o lidové hudbě a tanci.

3.2.2.1 Lidové zvykosloví

V dávných dobách, kdy si lidé dosud nedokázali mnoho jevů vysvětlit a byli ve velké míře odkázáni na přízeň či nepřízeň přírody, byly významnou součástí jejich života různé magické praktiky, kterými se snažili přírodní síly ovlivnit ve svůj prospěch. V první řadě se jednalo o *magický obřad*, v jehož působení všichni bezvýhradně věřili a který byl nezbytnou součástí pracovní a jiné činnosti lidí. Hlavním cílem těchto obřadů, které se tradovaly z generace na generaci, bylo ovlivnit přírodní síly a zahnat zlé mocnosti. S vývojem výrobních sil a zlepšováním ekonomické situace na venkově se uvolňovala i bezprostřední závislost lidí na přírodě, magické obřady se tak postupně měnily v obyčej. Rovněž *obyčej* měly ovlivnit přírodní síly, avšak již se tu začal uplatňovat i prvek zábavy. Nakonec se obyčej změnil ve *zvyky*, na určité tradiční činnosti. Již se jim nepřipisovala magická moc a vykonávaly se většinou pro jejich slavnostní a zábavnou stránku.

Lidové zvykosloví však nevycházelo jen z různých pověr. Řada zemědělských činností vycházela z dlouholetých ověřených zkušeností a měla velký praktický význam.

Zvykoslovné předměty byly na venkově spjaty se třemi základními cykly:

A. Rodinné zvykosloví

Zahrnovalo významné rodinné události jako například narození dítěte, svatba, pohřeb.

B. Hospodářské zvykosloví

Patřily sem zvyky a obřady vycházející z průběhu hospodářského roku.

C. Kalendářní zvykosloví

Týkalo se zejména církevních svátků, uplatňovala se v něm i řada svébytných prvků.

Rodinným zvykoslovím se však v této práci zabývat nebudeme, neboť pro rozvoj cestovního ruchu v regionu nemá téměř žádný význam. Naopak se zaměříme na hospodářské a kalendářní zvykosloví. V jedné z dalších částí diplomové práce si podrobněji rozebereme jednotlivé svátky církevního roku společně se zvyky a obřady vycházející z průběhu hospodářského roku. Orientovat se budeme samozřejmě na jejich existenci a specifika v dodržování uvnitř regionu Vysočina.

Za počátek roku nebyl vždy považován 1. leden. V průběhu historie putoval přirozeným kalendářem, tím, který svým oběhem určují nebeská tělesa – Slunce, Měsíc, hvězdy. Z tohoto pohledu je pak 1. leden zanedbatelný, neboť není zasazen do žádného bodu kulminace Slunce ani Měsíce (zimní a letní slunovrat, jarní a podzimní rovnodennost), od nichž se odvíjí běh roku solárního a lunárního. První leden je tedy pevný, stanovený bod civilního pořádku. Kulminace oběhu nebeských těles, a tedy právě počátky etap roku jsou jindy – a zkombinovat oba výše jmenované okruhy – Slunce a Měsíce – není lehké a dodnes tvoří jeden z problémů zvykoslovného kalendáře. Civilním potřebám komunikace více vyhovuje počítání ročních etap podle běhu Slunce – a také soudobý, obecně platný kalendář je veden v jeho linii.¹⁰

Kalendář neměl v minulosti tak dominantní postavení v životě běžných lidí jako má dnes. Snad i proto evropské národy v průběhu historie poměrně dlouho chápaly svůj časový pořádek dosti osobitě, podle užší či volnější vazby na církevní řád své země. Avšak s potřebou obecně přesnější komunikace se evropská společnost postupně sjednocovala na společné, staronové kalendářní normě starého Říma, zakotvené na citovaném 1. lednu. Vznikl tak civilní, obecně platný kalendář, oprostěný od růzností církevních mezníků, byť je v kalendáriu zohledňuje. Náboženské počátky ročních cyklů se nadále liší. Po tisíciletí zakořeněné zvyky přebily veškeré počtářské nánosy staletí a žijí dál v období časově pohyblivém, v kompromisu mezi solárním a lunárním pojetím pozemského času.¹¹

3.2.2.2 Lidová hudba a tanec

Lidová hudba a tanec je bezesporu také podstatnou součástí tradiční lidové kultury. Mnoho obyčejů a obřadů, které byly převážně zábavného charakteru, bylo doprovázeno nejen lidovými písněmi, ale i tanci. Taneční zábavy se konaly například u příležitosti oslav týkajících se hospodářského roku (posvícení, dožínky) nebo masopustu.

Vlivem slábnutí nebo dokonce zániku těchto forem tradičního lidového projevu, začaly vznikat folklórní soubory lidových písní a tanců, které si vzaly za cíl zachovat nebo obnovit tyto původní formy lidového projevu a obeznámit širší veřejnost s folklórní tradicí.

¹⁰ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 6

¹¹ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 8-9

4 VYMEZENÍ A CHARAKTERISTIKA REGIONU VYSOČINA¹²

Zákon č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje rozumí regionem územní celek vymezený pomocí administrativních hranic krajů, okresů, obcí nebo sdružení obcí. Autorka J. KADEŘÁBKOVÁ chápe region jako komplex vznikající regionální diferenciací krajinné sféry.¹³ Regiony jsou vzájemně se odlišující části zemského povrchu, které jsou obklopeny v přírodě objektivně existujícími fyzicko-geografickými hranicemi.¹⁴ Protože zákonem administrativně vymezený kraj Vysočina představuje geograficky poměrně uzavřený celek, stíráme v následujícím textu rozdíly mezi pojmy kraj a region.

Obrázek č. 1 Vymezení kraje Vysočina v rámci České republiky

Zdroj: www.kr-vysocina.cz [17. března 2006]

Kraj Vysočina byl až do roku 2001 nazýván Jihlavským krajem. Nový název je odvozen od názvu Českomoravské vysočiny. Z pohledu cestovního ruchu se nám současný název jeví rozhodně vhodnější, neboť evokuje tamní ráz krajiny a posiluje regionální identitu obyvatelstva.

Rozlohou 6 796 km² (k 1. 1. 2005) je Vysočina pátým největším krajem v České republice. Počtem obyvatel 510 114 (k 1. 1. 2005) a také hustotou zalidnění 75,1 obyvatel na 1 km² však zůstává pod průměrem České republiky. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským, se kterým vytváří oblast NUTS 2

¹² Profil kraje Vysočina (aktualizace červen 2005). Krajský úřad kraje Vysočina, 2005

Statistická ročenka kraje Vysočina 2005. Český statistický úřad, Krajská reprezentace Jihlava, 2005

¹³ KADEŘÁBKOVÁ, J.: Úvod do regionálních a správních věd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1996, str. 27

¹⁴ KADEŘÁBKOVÁ, J.: Úvod do regionálních a správních věd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1996, str. 30-31

za účelem podpory regionálního rozvoje. Kraj má centrální polohu a jeho hranice se nedotýká státní hranice. Jižní část kraje však zasahuje do pásma podél hranice s Rakouskem, a proto byly okresy Jihlava a Třebíč zařazeny do programu přeshraniční spolupráce Phare.

Celé území kraje patří k jedné z našich největších přírodních jednotek, Českomoravské vrchovině, která se dále dělí do sedmi geomorfologických celků, a to na Křemešnickou vrchovinu, Hornosázavskou pahorkatinu, Železné hory, Hornosvrateckou vrchovinu, Křižanovskou vrchovinu, Javořickou vrchovinu a Jevišovickou pahorkatinu, přičemž území kraje spadá do všech vyjmenovaných celků. K nejvýše ležícím oblastem kraje patří zejména Žďárské vrchy (Devět skal 836 m n.m.) a Jihlavské vrchy v Javořické vrchovině s nejvyšším bodem Českomoravské vrchoviny - Javořicí (837 m n.m.). Naopak nejnižší položeným bodem v kraji Vysočina je vodní nádrž Švihov na řece Želivce (253 m n.m.).

Území kraje je pramennou oblastí významných českých a moravských řek a prochází jím hlavní evropské rozvodí. Sever a západ území je odvodňován řekami Doubravou, Sázavou a Želivkou do úmoří Severního moře. Většina území však náleží úmoří Černého moře – řeky Jihlava, Oslava, Svratka, Rokytná a Moravská Dyje. Na řadě vodních toků byly zbudovány údolní nádrže, některé jsou významnými zdroji pitné vody z celorepublikového hlediska. Jde především o vodní nádrž Švihov na Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji), zásobující Prahu, a Vír na Svratce zásobující Brno. Na řece Jihlavě se nachází vodní nádrž Dalešice s nejvyšší hrází v ČR (asi 100m). Kraj rovněž oplývá velkým počtem rybníků. Největší z nich leží na Žďársku (Velké Dářko a další).

Kraj se administrativně člení na 5 okresů (Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou), 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 26 obvodů pověřených obecních úřadů. Statutárním městem je Jihlava. Sídelní struktura kraje je velmi rozdrobená, tvoří ji velký počet populačně malých sídel. Celkem 20,4 % obyvatel kraje žije v obcích s počtem obyvatel menším než 500 (v ČR to je výrazně méně). Na Vysočině bydlí ve městech s více než 10 tisíci obyvateli naopak jen 36,7 % obyvatel (v ČR je to podstatně více). Ve všech městech kraje bydlí 58,4 % populace, což je dosti málo (v ČR 70,3 %).

Územím kraje prochází důležité dálkové linie mezinárodního i národního významu s výrazným podílem tranzitu. Území kraje je součástí střeoevropské urbanizované osy (Berlín-Praha-Vídeň/Bratislava-Budapešť). K nejvýznamnějším spojnicím v silniční dopravě patří dálnice D1, protínající území kraje od severozápadu k jihovýchodu. Do evropské silniční sítě je zařazena silnice Praha – Vídeň a silnice v úseku Jindřichův

Hradec – Humpolec, která je důležitou spojnicí jižních a východních Čech. V železniční dopravě patří mezi nejdůležitější trať Praha – Kolín – Havlíčkův Brod – Brno.

Struktura hospodářství kraje je ovlivněna historickým vývojem a zdejšími přírodními podmínkami. Průmyslová výroba na Vysočině se řadí k hospodářským odvětvím s nejvyšší dynamikou a má významný pozitivní dopad na celou ekonomickou sféru kraje. Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví patří strojírenský a kovodělný průmysl, textilní průmysl a průmysl potravinářský. Mezi významná odvětví patří i elektrotechnický, dřevozpracující a nábytkářský průmysl, výroba skla, keramiky a stavebních hmot. Nejvýznamnějšími průmyslovými centry jsou Jihlava, Žďár nad Sázavou a Třebíč.

Vysočina je také velkou surovinovou základnou uranu, jeho těžba však dnes prochází útlumem. Regionální význam spočívá v těžbě stavebních surovin, zejména kamene pro hrubou a ušlechtilou kamenickou výrobu (dekorační kámen) a stavebního kamene.

Zemědělská půda tvoří 60,6 % plochy kraje, z toho 92,0 % zaujímá oblast bramborářská. Pěstování brambor má základ v přírodních podmínkách a také ve zdejší tradici. Význam v rostlinné výrobě má i pěstování obilovin, technických plodin a píce. Pro zemědělství kraje Vysočina je více než rostlinná výroba důležitá výroba živočišná, která se orientuje na chov skotu na mléko i na maso a také chov prasat.

Podíl lesní půdy na území kraje je nižší než v republice a činí 30,4 %. Nejvíce zalesněná jsou území Žďárských a Jihlavských vrchů. Na Vysočině výrazně převládá podíl lesů jehličnatých (smrk, borovice, modřín). Lesy listnaté jsou tvořeny bučinami. Vysočina je druhým největším zdrojem dřevní hmoty mezi kraji České republiky.

Z hlediska nezaměstnanosti patří kraj Vysočina mezi méně problematická území v České republice. Koncem roku 2004 dosáhla míra registrované nezaměstnanosti v kraji hodnoty 8,85 % a byla šestá nejnižší v celé České republice. Míra nezaměstnanosti žen je zpravidla vyšší než míra nezaměstnanosti mužů.

Vzdělávání obyvatelstva kraje Vysočiny zajišťuje soustava škol na všech stupních od mateřských škol až po vysoké školy včetně speciálního školství a celoživotního vzdělávání.

Vývoj kraje byl výrazně ovlivněn přírodními podmínkami. Vysočina se vždy řadila mezi chudší kraje země, což se pozitivně projevilo na životním prostředí. Jediným větším zdrojem znečištění ovzduší je dálnice D1 a její komunikační uzly. Problémem je také znečištění ozónem. Přesto zdejší ovzduší patří mezi jedno z nejčistších v celé ČR.

Území Vysočiny je charakteristické maloplošným střídáním celků lesní a zemědělské krajiny a také velkým množstvím menších rybníků, je zde řada pramenišť a drobných

vodních toků. Na území kraje leží podstatné části dvou chráněných krajinných oblastí - CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné hory. CHKO tvoří jen 8,8 % celkové rozlohy kraje Vysočina (průměr v ČR je 14,7 %). K ochraně krajinného rázu je na Vysočině dále vyhlášeno několik přírodních parků, řada národních přírodních rezervací, přírodních rezervací aj. Vyskytuje se zde rovněž řada zvláště chráněných druhů rostlin i živočichů.

Kraj Vysočina je atraktivní z hlediska celoročního turistického využití. Nabízí dobré příležitosti pro pobytovou zimní i letní turistiku a návštěvu kulturně-historických památek. Dominantní rekreační funkcí území je středně náročná pobytová i pohybová turistika s významnou letní sezónou. Značný rekreační potenciál mají lokality v údolí řek Sázavy, Doubravy, Jihlavy, Svatky, Oslavy aj. Jejich turistická atraktivita je zvýšena četnými hradními zříceninami nad údolími. Prameny větších řek, např. Dyje a Svatky, jsou také cílem turistických výletů. Charakter krajiny dotvářejí četné rybníky - nejvýznamnější jsou Velké a Malé Dářko, rybník Řeka, Medlov, Milovy, Matějovský, Veselský, Domanínský rybník. Další vodní plochy vytvářejí údolní nádrže Želiv, Dalešice, Vír, Pilská nádrž aj. Pro zimní turistiku a sporty je vhodná většina území Českomoravské vrchoviny, zejména pro běžecké lyžařské sporty. Výjimečné je postavení CHKO Žďárské vrchy (hlavní střediska Nové Město na Moravě, Tři Studně, Sněžné aj.), která je lyžařskou oblastí celostátního významu a má tradici pořádání mezinárodních závodů. Z hlediska rozmístění atraktivit cestovního ruchu je patrná tendence územní koncentrace turistických zařízení a infrastruktury do několika nejvýznamnějších středisek, zejména do okresních a turisticky významných měst a rekreačních obcí. Poměrně hustá je síť turistických a cykloturistických tras. Kromě velkého množství přírodních atraktivit má Vysočina i mnoho jedinečných kulturních atraktivit. V regionu se nacházejí tři památky zapsané na Seznamu světového dědictví UNESCO. Je to městská památková rezervace Telč, národní kulturní památka poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou a židovská čtvrť se hřbitovem a s bazilikou sv. Prokopa v Třebíči. Dalšími významnými atraktivitami jsou městské a vesnické památkové rezervace a zóny. Nelze opominout ani zajímavé kulturní akce celostátního a mezinárodního charakteru jako je například Mezinárodní festival sborového umění v Jihlavě, festival Prázdniny v Telči a také Evropské setkání folklorních souborů v Telči. Popularitu získal i Mezinárodní festival dokumentárního filmu konaný v Jihlavě. Budoucnost turistiky a cestovního ruchu vůbec na Vysočině bude bezpochyby patřit formám klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky (agrofarmy na Bystřicku a Jihlavsku - Mrákotín, Urbanov, Stará Říše aj.) a městské turistice.

V roce 2004 se v kraji Vysočina celkem ve 357 statisticky sledovaných hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo více než 399 tisíc hostů, z toho více než 64 tisíc cizinců, převážně z Německa, Slovenska a Nizozemí. Průměrná doba pobytu činila 4,1 dne, z toho cizinců 4,0 dne. V letních měsících se tradičně zdržuje na Vysočině více hostů než v měsících zimních. Ve srovnání s ostatními regiony cestují na Vysočinu spíše méně nároční klienti. Téměř polovina z nich vyhledává ubytování v chatových osadách, kempech a penzionech. Stále nízká návštěvnost kraje zčásti souvisí s faktem, že Vysočina je vnitrozemský kraj bez státní hranice a má venkovský charakter osídlení, takže zde má tradici spíše chataření a chalupaření. Přesto jsou zde rezervy i v turismu s placeným ubytováním s ohledem na dobrou dostupnost a přírodní bohatství, které kraj nabízí.

5 ANALÝZA TRADIC V REGIONU VYSOČINA A JEJICH VYUŽITÍ V CESTOVNÍM RUCHU

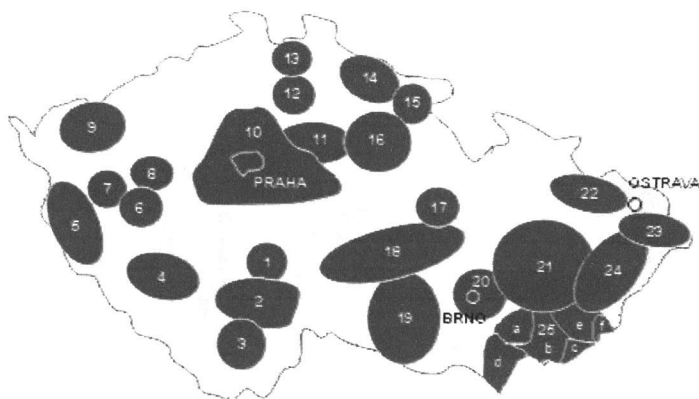
5.1 Tradice v regionu Vysočina

5.1.1 Etnografické regiony Horácko a Podhorácko¹⁵

Množství, intenzita dodržování a způsob slavení lidových tradic, zvyků a obřadů nekončí na hranici kraje, ale je spíše shodný v rámci určitého regionu, který někde může zasahovat do více správních celků. Pokud budeme chtít prozkoumat lidové tradice a jejich dodržování v daném regionu, nemůžeme se striktně držet správního uspořádání republiky do krajů. Na území republiky můžeme vymezit celkem 25 takovýchto folklorních regionů.

Jednotlivé národopisné regiony na území České republiky jsou znázorněny na následujícím obrázku společně s legendou obsahující jejich názvy.

Obrázek č. 2 Národopisné regiony Čech a Moravy

Legenda: Kozácko (1), Blata (2), Doudleby (3), Prácheňsko (4), Chodsko (5), Plzeňsko (6), Střibsko (7), Plasko (8), Karlovarsko (9), Střední Čechy (10), Polabí (11), Boleslavsko (12), Podještědí (13), Podkrkonoší (14), Náchodsko (15), Hradecko (16), Litomyšlsko (17), Horácko (18), Podhorácko (19), Brněnsko (20), Haná (21), Slezsko (22), Lašsko (23), Valašsko (24), Moravské Slovácko (25): a/ Kyjovsko, b/ Dolňácko, c/ Horňácko, d/ Podluží, e/ Luhačovické Zálesí, f/ Moravské Kopanice.

Zdroj: www.czecot.com [23. září 2005]

¹⁵ www.czecot.com

www.folklor.cz

www.folklorweb.cz

www.region-vysocina.cz

www.vysocina-tourism.cz

Národopisné regiony Čech a Moravy – multimediální encyklopedie. Levné knihy KMa s.r.o., 2005

Mezi nejvýznamnější „národopisně zachovalé“ regiony České republiky, v nichž je lidová tradice zachována v mnohem větší míře než jinde, patří mimo jiné právě i Horácko a Podhorácko na Českomoravské vrchovině. Právě existence zmíněných etnografických regionů je výchozím bodem této diplomové práce, neboť v průběhu roku se tu koná mnoho oslav spojených s lidovými i církevními svátky a různé folklórní festivaly. Tyto kulturní akce mohou mít vliv na rozvoj cestovního ruchu v regionu, ať už budou nabízeny jako jednotlivé události nebo jako ucelený regionální produkt cestovního ruchu. Proto je nutné o nich informovat a snažit se na ně přilákat větší pozornost a zájem veřejnosti.

Národopisné regiony Horácko a Podhorácko se nyní pokusíme blíže vymežit a popsat.

❖ **Zeměpisné vymezení**

Rozlehlé území ležící na obou stranách Českomoravské vysočiny spojuje ze zeměpisného i národopisného hlediska Čechy s Moravou. Na české straně je oblast mapována městy Hlinsko, Humpolec a Havlíčkův Brod, Pelhřimov, na moravské straně najdeme centra Třebíč, Telč, Velké Meziříčí a Nové Město na Moravě. V tomto okamžiku musíme pominout administrativní rozdělení republiky na kraje, neboť oba zmíněné národopisné regiony hranici kraje Vysočina překračují. V tomto případě pak Horácko můžeme rozdělit na dvě oblasti, kterými jsou České Horácko, zahrnující oblast Poličska, Hlinecka, Chrudimska, Havlíčkobrodská a Pelhřimovska, a Moravské Horácko s oblastmi Žďárska, Jihlavska, Novoměstská, Telčska a Dačicka. Podhorácko po správní stránce navazuje na Horácko a pokrývá oblast Bystřicka, Velkomeziříčska, Třebíčska, Velkobítešska, Tišnovska, Kunštátska, Náměštska, Boskovicka a Moravskokrumlovská.

❖ **Historicko-národopisné vymezení**

Lesnatá pahorkatina s mírně úrodnou půdou a drsné podnebí určovaly charakter života lidí v dobách minulých. Obyvatelstvo inklinovalo k řemeslům a rukodělné práci (tkalci, soukeníci, kožešníci, vyšivačky). Odedávna se říkalo, že území je chudé nejen úrodou, ale chudé i v projevech lidové kultury, v tanci, písni i v kroji. Avšak není tomu tak, především v oblasti písni, tanců a starobylé architektury patří území k nejbohatším a nejpestřejším etnografickým regionům.

❖ **Lidová architektura**

Poslední objekty lidového stavitelství jsou dochovány v současné době na území Žďárska a Jihlavska. Vesnické usedlosti byly vlivem nerovného terénu obvykle seskupeny bez stavebního plánu do typu tzv. hromadných vesnic. Časté jsou uzavřené čtyřboké

tzv. „francké“ roubené dvorce s bílou výplní mezer mezi trámy nebo celé obílené. Stavebním materiálem bylo dřevo, kámen, nepálené cihly, později pálené cihly kryté doškem či šindelem. Lidové stavitelství Podhorácka vznikalo pod vlivem zděné architektury jižních Čech. Je jasněji sídelně tvarováno, uplatňuje odlišné stavební materiály i zdobení staveb. Stavby lidové architektury Českomoravské vysočiny představuje skanzen Veselý Kopec.

❖ **Kroj**

Důležité bylo užívání ručně tkaných látek. Věhlasné byly dílny soukeníků z Humpolecka. Města Hlinsko, Polná a Humpolec prosluly drahými, propracovanými mužskými „blanovými“ kožichy z beraní kůže s barevnou vlněnou výšivkou na zádech. Na Žďársku nosili muži v polovině 19. století „koženice“ - krátké kalhoty z kůže sahající po kolena. Zdobily je velké kovové knoflíky zvané „liťáky“, na které se zapínala spodní část nohavic. Kalhoty nosili zavěšené na šlích. Za zmínku stojí vesty, které se zapínaly až u krku na tzv. „přasky“. Kolem krku si muži uvazovali šátek, v zimě vlněný šál. Krk dále zdobil plátěný límec vyšívaný hedvábím. Na hlavě se nosily turbany – vysoké a chlupaté, v zimě tzv. perziánky. Zámožní měli vysoké cylindry. Ve všední dny se nosily obyčejné filcové klobouky. Šněrovací boty „ančary“ obouvali spolu s dlouhými barevnými punčochami. Ženský kroj byl zdobenější. Svobodná děvčata nosila vyšívané čepce, zdobené zlatými penízky a hedvábnou krajkou, vdané ženy malé šátky různých barev. Oblékaly široké damaškové sukne a pod ně silné bílé sukne z domácí příze. Ženy obouvaly v létě i v zimě nízké střevíčky. V létě však spíš chodily bosé. Pozornost zasluhují i humpolecké dvojdílné ženské čepce, jejichž jedna zdobená část přidržuje vlasy a druhou tvoří do šály složený velký šátek převazující celý čepce nad čelem.

❖ **Lidový tanec**

Zdejší lidové tance patří svým hudebním i pohybovým charakterem k tancům typu českého. Svým původem patří k tancům mladším, asi z posledních dvou tří století, jsou temperamentní, pestré a veselé, s existencí mnoha místních variant. Styl tanečního kroku je buď ráznější se sklonem k dupnutí nebo volnější šoupavý našlapovaný přes patu, méně často přes přední část chodidla. Objevují se zde nejstarší taneční útvary - kola. Tančí se kvapík, skočná, předchůdkyně valčíku - sousedská, obkročák, mazurka, hulán, vrták či kalamajka. Hojně zastoupeny jsou mateníky a směsky, kterým se říká „tance přes nohu“. K horáckým zvláštostem patří tuše zpívané a tančené před muzikou. Při tušování nejdříve

tanečníci za obyčejné chůze v kruhu píseň předzpívají a potom se za nápěvu opakovaného hudbou kruh tanečníků otáčí zvláštním cupavým krokem. Z mnoha zvyků praktikovaných za doprovodu zpěvu, popř. hudby, je třeba zmínit „vybírání studánky“ s prastarým obřadním průvodem ke studánce, jejím věnčením a čištěním. Známé jsou také taneční hry chlapecké, které jsou bujnější, většinou založené na soutěžení chlapců v obratnosti, např. vařečková, žabská, atd., dívčí, které jsou klidnější a spíše lyrické, a také taneční hry společné s tematikou milostnou nebo žertovnou, např. hubičková, pastýřská, atd.

❖ Lidová hudba

Nejstarší zprávy o lidové hudbě na Horácku hovoří o dudách, houslích a cimbálu. Užití cimbálu je doloženo až do r. 1835, kdy hudebníci z Bystrého (Bysteráci) chodívali do Korouhve s hudbou ve složení dvoje housle, dvě valdhorny (lesní rohy) a cimbál. Z umělé hudby se do lidového prostředí dostala příčná flétna. Hrála ve smíšených muzikách, kde ji doplnily C klarinet, housle, viola nebo třetí housle a kontrabas. V oblasti jihozápadní Moravy, v okolí Jihlavy a Třebíče, mají tradici smyčcové nástroje skřipky – dyndy. Zprávy o dyndáckých (skřípáckých) muzikách pocházejí už ze 17. století. Tato skřípácká muzika nemá v žádných jiných oblastech obdoby a to pro přednes hudby, jejíž příznačností je takzvaná "hra zplna". Skřipky jsou podobné houslím, ale jsou primitivnější, plošší, hranatější, řezané a dlabané z jednoho kusu dřeva. Jejich název je odvozen od ostrého zvuku, který vydávají. Dyndácká muzika bývala čtyřčlenná - dvoje skřipky, třístrunné „velký husle“ plnicí funkci violy a menší dyndácká basa. Hudebníci hráli z paměti. K jejím zvláštnostem patří hra tušů, selských a svatebních pochodů s důsledným střídáním hry se zpěvem. Pro usnadnění hry na tyto poměrně těžké nástroje jsou skřipky opatřeny řemínkem, který si hráč zvláštním způsobem provléká za levý loket.

Ještě na začátku 19. století hrávalo na Jihlavsku nejméně dvacet skřipkařských muzik, které byly oblíbené jak u českého, tak německého obyvatelstva. Byla to například Havrdova skřípácká muzika z Velkého Beranova. Příchodem dechovek a jiných druhů hudeb a současně i úmrtími jednotlivých skřípáků postupně tyto muziky zanikaly. V padesátých letech byla tato muzika ve Velkém Beranově obnovena a zapojila se do činnosti vznikajícího souboru Vysočan. V muzice hrávali ještě bývalí skřipkaři, což mělo ohromnou výhodu v tom, že se podařilo podchytit správný styl hry a zapsat veškerý repertoár, který si ještě pamatovali. Skřípáci tak nejen, že znovu hráli, ale docílili během svého působení i celé řady mimořádných úspěchů i na mezinárodním poli. Supraphon vydal skřípáky pro Ústav lidové kultury ve Strážnici jako 13. desku

se záznamem folkloru. V současné době je muzika samozřejmě již omlazena a tradice tedy stále pokračuje.

Od poloviny 19. století zaznamenáváme také smyčcovou hudbu – štrajchovou muziku - ve složení první a druhé housle, viola, basa, jeden až dva klarinety, někdy příčná flétna. Doplněna žesti (křídlovkou, valdhornou) se na některých místech udržela dodnes.

Mezi současné muziky patří například Třebičan (Třebíč), Vysočan (Jihlava), Studánka (Žďár nad Sázavou) a jiné.

❖ Lidová píseň

Přestože bylo nasbíráno několik tisíc horáckých písní, nejsou široké veřejnosti příliš známé. Je to zřejmě způsobeno jejich malou propagací.

❖ Lidové obyčeje

Lidové obyčeje na Horácku a Podhorácku se příliš neliší od lidových obyčejů v jiných etnografických oblastech. Přesto uvádíme přehled nejdůležitějších místních zvyků a obřadů lidového roku.

- Barbora, Mikuláš, Lucka, vánoční zvyky, Tři krále (tříkrálová pastýřská hra),
- doderná, přástky,
- masopust (vostatky, voračky) - dodnes jsou živé na Hlinecku,
- Řehoř (řehořská hra se hrála na Třebíčsku ještě před 1. světovou válkou),
- předvelikonoční a velikonoční svátky,
- filipojakubské ohně (pálení čarodějnic, aby nemohly škodit na horách a v polích),
- májové škádlení (dodnes na Žďársku - škádlivé nápisy na silnicích před domy),
- stavění máje,
- Jan Nepomucký (květinová slavnost),
- Svatodušní svátky,
- Svatojánská noc,
- Dožínky,
- Hody (Posvícení),
- Martin, Kateřina.

Nejen výše jmenované lidové zvyky a obřady na Horácku a Podhorácku dáme nyní do souvislosti s církevními svátky v průběhu roku. Provedeme jejich detailnější popis a řekneme si o jejich osobitých projevech v rámci uvedených národopisných regionů.

5.1.2 Liturgické svátky ve vazbě na lidové zvyky a obřady¹⁶

V důsledku přestávky trvající několik desetiletí, kdy se s ohledem na panující politickou situaci pozapomínalo při výkladu historického a společenského vývoje našeho národa na křesťanskou minulost a tradice českých zemí, se z povědomí mnohých vytratil původní obsah nejdůležitějších církevních svátků, určujících po staletí rytmus života ve městech a na venkově. V té době sice nebylo nikdy oficiálně zakázáno slavit dva nejdůležitější svátky církevního roku, Velikonoce a Vánoce, dokonce na velikonoční a vánoční dny připadalo státní volno, ale jejich prvotní význam byl záměrně zatlačen do pozadí a nahrazen několika volnými dny, kdy rodiče nemuseli ráno vstávat a jít do práce a děti do školy. O Velikonocích se barvila vajíčka a chodilo se na pomlázku a o Vánocích se nakupovaly dárky, zdobil stromeček a smažil kapr, ovšem pravý smysl tohoto konání znali už jen prarodiče. Zvyky a obřady se tak proměnily v bezduché rituály. Dnes se díky dostatečnému množství literatury, která dříve tak chyběla, můžeme seznámit s lidovými zvyky, obyčejí a tradicemi spojenými se svátky církevního roku.

Vstoupit do koloběhu roku můžeme kdykoliv. Zmíněné začátky jsou pak vlastně formální záležitostí, protože se stejně k výchozímu bodu po roce vrátíme. Rok není jen kruhem, ale z hlediska lidského bytí též linií. Úsekem se začátkem a koncem zvaným život. Počítáme ho stále na léta. Léto je střed roční časomíry, jaro příprava, podzim těžba. Zimu obecně chápeme jako spánek, v jehož středu se rodí Slunce, které se každoročně vrací na Zem.¹⁷

Kalendárium liturgických svátků ve vazbě na lidové zvyky a obřady představuje základní rámec veškerého života v minulosti. Vše, co lidé konali, s čím se setkávali, oč usilovali, to vše se odehrávalo ve stále se opakujícím rámci církevního roku.¹⁸

Přestože liturgický (církevní) rok začíná první adventní nedělí, pro lepší přehlednost a orientaci uvádíme nejvýznamnější svátky v chronologickém pořadí od začátku roku spolu se zvyky a obřady, které se k nim váží. Navíc zmíníme jejich specifické projevy v regionu Vysočina a jeho etnografických regionech Horácka a Podhorácka.

¹⁶ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004
TOUFAR, P.: Český rok na vsi a ve městě (leden - srpen). Třebíč: Vydavatelství Akcent, 2004
TOUFAR, P.: Český rok na vsi a ve městě (září - prosinec). Třebíč: Vydavatelství Akcent, 2004
VONDRUŠKA, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. České Budějovice: DONA, 1991
www.klic.cz
www.kr-vysocina.cz
www.vysocina-tourism.cz

¹⁷ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 9

¹⁸ VONDRUŠKA, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. České Budějovice: DONA, 1991, str. 2

NOVÝ ROK (1. leden). Přírozeným mezníkem pro počítání času a zřejmě nejstarším počátkem kalendáře byl zimní slunovrat. Teprve od 17. století se podle juliánského kalendáře ustanovil za počátek občanského roku 1. leden.

Na Vysočině bývalo zvykem popřát hned po ránu rodině, přátelům, známým i sousedům šťastný začátek nového roku. Vedle toho existovala i skutečná novoroční koleda; dětské se říkávalo „chození s proutkem“. Na Humpolecku, kde se zvyk udržel snad nejdéle, chodili koledníci skutečně s ozdobenými proutky, které od nich hospodář kupoval. Na Jemnicku pastýř obcházel stavení a rozdával jedličky, které se zastrkovaly ve světnici za obrazy svatých nebo se dávaly do chléva. Nejen na Horácku a Podhorácku se říkávalo „jaký bude Nový rok, takový pak bude celý rok“. Proto se lidé toho dne snažili vystříhat hádek a jiných nepříjemností. Mnozí věřili, že budou-li mít v kapse peníze, budou je mít i celý rok. Dobrým znamením bylo, pokud vstoupil do domu jako první host někdo mladý. Ze stavení se nemělo nic vynášet, neboť by ta věc určitě příštího roku chyběla. Na Horácku a Podhorácku v tento den povinně přicházeli před vrchnost sirotci v doprovodu rychtáře a rozhodovalo se o jejich novém domově, u koho budou sloužit a za jakou odměnu.

SV. TŘI KRÁLOVÉ (6. leden). Jména králů Kašpar, Melichar a Baltazar jsou známa ze zkratky „K + M + B“, psané spolu s datem svěcenou křídou na dveře obydlí. V kostelech se konaly mše. Hrály se divadelní hry o narození Krista a příchodu Tří králů. Některé verše převzali malí koledníci, kteří obcházeli domy a recitovali různá přání. Proto měla tříkrálová koleda i herecké prvky. Masky byly jednoduché – papírová koruna, vousy z koudele nebo vaty, dlouhá bílá košile a samozřejmě začerněné tváře třetího krále. Mnoho praktik bylo podobných jako na Štědrý den (lití olova, pouštění skořápek se svíčkami apod.). Svátkem sv. Tří králů se končil cyklus vánočních svátků a podle tradic skutečně začínal nový rok. Toho dne se obvykle odstrojoval vánoční stromeček, v některých krajích ho však nechávali spolu s betlémem až do Hromnic.

HROMNICE (2. únor). V tento den se v kostele světily svíce. Svíčky hromničky se rozsvěcely při bouřce, aby Bůh ochránil dům před bleskem. Z toho nakonec vznikl i samotný název svátku. Svíčky také chránily před neštěstím, nemocemi a smrtí. Na Hromnice bylo zakázáno šít, neboť lidé věřili, že by špička jehly přitáhla blesk. Nesmělo se klít, mluvit nevážně. Známa je také stará pranostika „na Hromnice o hodinu více“, což značí prodlužující se den.

MASOPUST. Třídenní svátek, který nemá ve své podstatě mnoho společného s liturgií, ale přece je podřízen běhu církevního kalendáře. Slavil se ve dny předcházející Popeleční středě, jíž začínal čtyřicetidenní půst, končící o Velikonocích. A protože se

datum oslav Velikonoc měnilo, byl pohyblivým svátkem i masopust. Masopustní neděle mohla připadnout na dny od 1. února až do 7. března. Masopust slavili všichni, od nejchudších až po panovníka, a slavil se všude, na venkově i ve městech. Mezi masopustní společenské události patřily taneční zábavy (muziky, bály, šibřinky), zabíjačky, hody i svatby.

Přípravou na masopust býval „tučný čtvrtek“ před masopustní nedělí. V mnoha usedlostech mu předcházela zabíjačka. Tradičním jídlem byla k obědu vepřová pečeně, knedlík, zelí a džbán dobrého piva. Panovalo přesvědčení, že toho dne má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při síle.

Masopustní nedělí začínala hlavní zábava s tancem, která mnohde trvala až do rána. Toho dne byl bohatý oběd. Dalším dnům se na Horácku říkalo „ostatky“ nebo „vostatky“. Na Bystřicku, Novoměstsku a Velkomeziříčsku tím mysleli poslední tři masopustní dny, na Žďársku dokonce poslední týden, který začínal „tučným čtvrtkem“. Třem posledním dnům se na Horácku a Podhorácku říkalo „konec masopustu“ nebo také „bláznivé dny“.

V zábavě a tanci se pokračovalo i o masopustním pondělí. V mnohých vsích se konal tzv. "mužovský bál" pouze pro ženaté a vdané. Mnohde lidé věřili, že jak vysoko bude selka při tanci vyskakovat, tak vysoké obilí nebo len příští rok naroste.

Vyvrcholením masopustu bylo úterý. Venkovem procházely průvody maškar, hrála se masopustní divadelní představení. Obchůzky masek neměly obvykle závazná pravidla. Smyslem bylo pobavit sousedy i sebe. Při návštěvách domů se zpívalo, tancovalo, žertovalo se na úkor hospodáře a hospodyně. Maškary byly pohoštěny a dostaly i výslužku. Masky byly rozmanité a závisely na vtipu a šikovnosti mládenců. Existovaly i masky tradiční jako například medvěd, někdy vedený na řetězu medvědářem, dále kobyla, skrývající často dvě osoby, a mnoho dalších. Téměř všude končila toho dne závěrečná taneční zábava přesně o půlnoci, neboť nastala středa a s ní předvelikonoční půst.

Dnes se již ve vesnicích nedodrží tyto tradiční obchůzky, ale důraz se klade na průvod obcí s prezentací masek. Masopustní zvyky tedy mají své pokračování i v současnosti. Patří také k nejvíce udržovaným zvykům u nás. Živnou půdou pro masopustní akce jsou dnes skanzeny – muzea v přírodě, kde je přirozené prostředí k předvádění obchůzek a vytvoření žádoucí atmosféry. Na Vysočině tyto akce každoročně pořádá skanzen na Veselém Kopci a v Hlinsku.

POPELEČNÍ STŘEDA. Popeleční (Škaredou, Černou či Bláznivou) středou začínalo čtyřicetidenní období půstu. Mohla připadnout na dny od 4. února do 10. března. Její název pochází od svčeného popelu, kterým kněz v ten den dělá věřícím kříž na čele a říká:

"Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se navrátíš". Tím připomíná pomíjivost života a nutnost pokání. Tento popel se získává spálením ratolestí kvetoucí jívou (kočiček), které kněz před téměř celým rokem na květnou neděli posvětil. Mnozí věřící se přizpůsobovali postu i oděvem, proto například ženy nosily tmavé oděvy. Jen málokde se v atmosféře vážného ticha a přemítání ještě zatřpytila jiskřička veselí. Například na Vysočině v okolí Ledče nad Sázavou obcházel stavení směšně oblečený muž s lucernou a hledal „ztracený masopust“. Za svou námahu a pobavení ostatních dostával výslužku. Na Velkomeziříčsku se masopust neboli basa pochovala až tento den, nikoli o masopustním úterý jako všude jinde. Přikrytou hadrem jí vodili chasníci po vesnici a pak jí v hospodě zapili. V této oblasti bývala popeleční středa postrachem děvčat, neboť chasníci je chytali a vozili na saních, dokud se nevyplatily. Na Bystřicku a Novoměstsku se terčem žertů stali naopak muži. Ženy se oblékly do mužských šatů a vydávaly se za holiče. Když chytily nějakého muže, musel se z holení vyplatit. Za utržené peníze si pak uspořádaly v hospodě posezení.

POSTNÍ DOBA. Období čtyřicetidenního půstu trvalo od Popeleční středy do Božího hodou velikonočního. Z hlediska lidové víry mají význam zejména obyčeje konané o šesti postních nedělích (černé, pražné, kýchavné, družebné, smrtné a květné). Tyto přívlastky získaly dle pokrmů nebo činností, které byly typické pro tyto dny. Na první z postních nedělí přicházela řada v období od 8. února do 14. března.

„**Černá**“ **neděle** je nazývána zřejmě proto, že ženy během postu nosily černý oděv.

„**Pražná**“ **neděle** získala svůj přívlastek dle postního jídla pražma, které se zhotovovalo pražením naklíčeného nedozrálého obilí.

„**Kýchavná**“ **neděle** byla nazvána dle pověry, že kolikrát kdo toho dne kýchne, tolik roků bude ještě živ; jinde, že za tolik let umře. Konala se mše za odvrácení moru, jehož prvními příznaky bylo právě kýchání. Přání "Pomáhej Pán Bůh" a "Pozdrav Tě Pán Bůh", které dodnes říkáme kýchajícím, pochází právě z obavy před morem. Ve středu po této neděli, někde dokonce až o týden později, slavívali „středopostí“, což zejména na Horácku býval důležitý mezník některých právních zvyklostí.

„**Družebná**“ **neděle** je téměř středem postního období, proto byla toho dne projevována radost z času, který již v postu uplynul. Slavena byla v družném veselí (tancovačky na návsi). Někdy je také název odvozován od družby, neboť právě toho dne chodíval družba se ženichem navštívit dům vyhlídnuté nevěsty, do něhož chtěli přijít o Velikonočním pondělí na námluvy. V souvislosti s těmito myšlenkami na námluvy se tento den mladé dvojice obdarovávaly. Pro družbu se ženichem se připravovaly koláče zvané "družbance".

„Smrtná“ neděle připomíná, že myšlenky věřících se mají plně soustředit na umučení a smrt Páně. Zároveň ale připomíná obecně rozšířený zvyk vynášení smrti (Smrtholky, Moreny, Morany, Mořeny, Mařeny). Původ má v pohanských dobách, kdy byl nejspíše spojen s koncem zimy a počátkem jara. Smrtka se obvykle zhotovovala z hadrů a slámy, často měla bílou košili, pomalovaný obličej a zavěšené ozdoby. Nejen na Horácku a Podhorácku smrtku představoval ozdobený stromek na dřevěné tyči. Mládenci a dívky ji za zpěvu vynesli ze vsi a svrhli do potoka či ze skály, někde se zahrabávala do země.

„Květná“ neděle připomíná příchod Krista do Jeruzaléma, kde byl vítán palmovými ratolestmi. U nás převzaly tuto funkci větvičky kvetoucí jívy (kočičky), které tento den kněz světlí a rozdává je na mši. Kočičky se zastrkovaly za kříž ve světnici, za svaté obrázky, staré se pálily. Přisuzovala se jim také čarovná moc. Na Vysočině byla známá „ráhna“ – podélné objemné svazky chvojí a ratolestí uvázané do vrstevnatých kytic ke středovému bidlu o délce kolem dvou metrů. Jednotlivé kytice byly odděleny červenou mašlí. Jinde na Vysočině se zachovaly menší objekty - „košťata“. Byly to pruty kočiček a jalovce provázané papírovými růžemi s rukojetí obtočenou krepovým papírem. Nosily se k posvěcení a využívaly se při domácích obřadech. Dnes se již běžně nikde nezhotovují.

PAŠIJOVÝ TÝDEN je posledním týdnem čtyřicetidenního půstu před Velikonocemi. Jméno získal od pašijí, které se čtou při bohoslužbách. Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanské církve, který je spojen s památkou umučení a vzkříšení Krista. Oslavy Velikonoc jsou původem ještě z doby předkřesťanské. Jedná se o pohyblivé svátky, kdy neděle velikonoční může být v rozmezí od 22. března do 25. dubna. Ráz všech obřadů v tomto týdnu je truchlivý.

„Škaredá“ středa („sazometná“). Škaredá je nazývána proto, že tento den Jidáš zradil Krista. Sazometná zase podle vymetání komínů, které se ten den obzvlášť doporučovalo. Lidé se neměli mračit, aby se nemračili po všechny středy v roce. Ten den začínaly předvelikonoční přípravy.

„Zelený“ čtvrtek byl dnem přísného půstu. Povoleno bylo jediné syté jídlo bez masa. Jedla se tedy jen zelenina, aby byl člověk celý rok zdravý, proto Zelený čtvrtek. Mládež chodívala s řehtačkami, hrkačkami a tragači, které svým zvukem nahrazovaly zvonění zvonů, jež na Zelený čtvrtek „odletěly do Říma“ a umlkly až do Bílé soboty. Na Horácku chodívali v průvodu s hrkačkami zpravidla dva výrostci, kteří měli u ostatních největší autoritu. Na Žďársku s sebou chlapi nosívali jívový prut a zpívali. Za to jim hospodyně dávaly výslužku. Na Horácku a Podhorácku hospodář chodíval k úlu a klepal na něj, aby

včely věděly, že se příroda brzy zazelená. V okolí Jemnice a Moravských Budějovic jedli kaši s medem, aby byli zdraví. V okolí Telče zase na panství hostili chudé sladkou kaší.

„Velký“ pátek. V katolické liturgii je dnem smutku, nekoná se mše, je třeba myslet na spásu. Časté byly pašijové hry o posledních dnech života Krista a jeho Zmrtvýchvstání. Dnes tyto tradice na Vysočině opět ožívají, obnovené jsou hry ve Žďáru nad Sázavou. Na Horácku a Podhorácku se odpoledne v okolí kostelů objevovaly stánky s perníkem, neboť děti s rodiči často ten den nosily drobné peníze do kostela. Ve Velkém Meziříčí býval dokonce pořádán jarmark. Lidé toho dne časně vstávali, společně se pomodlili a omyli vodou, jež měla chránit před nemocemi. V okolí Nového Města na Moravě se myli dokonce sněhem. Jinde se tato pověra spojovala se Zeleným čtvrtkem. Velký pátek je obestřen kouzlem lidové poezie. Věří se, že země se na chvíli otevírá a vydává poklady, že se na několik hodin otevírá i Blaník. Zakázáno bylo hýbat se zemí a prát prádlo.

„Bílá“ sobota je posledním dnem postu a nazývá se podle bílého oděvu těch, kteří byli tento den křtěni. Všechny činnosti v předchozí i tento den mají očistit duši, tělo i příbytek, aby večer bylo vše jako z cukru a lidé byli připraveni na slavnou mši - "Vzkříšení". Světil se také oheň, hospodyně doma uhasila všechny ohně a s sebou ke kostelu vzala poleno. Tam jej zapálila v posvěceném ohni, přenesla domů a tím opět oheň rozdělala. Z ohořelých dřev se vyráběly křížky, které se nosily na pole, aby dobře rodilo. Popelem z posvěceného ohně se zase sypaly louky. Připravovaly se také velikonoční pokrmy.

BOŽÍ HOD VELIKONOČNÍ. Při nedělní mši světil kněz velikonoční pokrmy, které přinesly hospodyně s sebou. Rodina je pak snědla při slavnostním obědě. K velikonočním pokrmům patřil beránek, mazanec, jidáš, nádivka, ale i vejce, chléb a víno. Na Českomoravské vysočině se pekla z telecího a uzeného masa, krupičky, vajec a kopřiv tzv. hlavička. Napeklo se jí několik pekáčů a jedla se i studená po celé Velikonoce. Na Horácku a Podhorácku bylo zvykem položit do košíku doprostřed stolu kopy vajec. Každý, kdo přišel, si musel vzít, aby ze stavení odcházel spokojený a rád. Odpoledne se na Podhorácku světívalo žito. Na Bystřicku roznášeli hospodáři po polích posvěcené dřevěné křížky. V okolí Nového Města na Moravě se udržoval zvyk koulení svčenyými vejci po mezích. Pak se vajíčka snědla. Jinde koulely hospodyně upečené mazance.

PONDĚLÍ VELIKONOČNÍ. Na Horácku se mu říkalo Červené pondělí. Z hlediska zvyků je tento den nejvýznamnějším z Velikonoc. Je dnem uvolnění a veselí, dnem vzývajícím nový život a zajišťujícím zdraví. Pošlehávání čerstvými pruty, které mohou být i spletené a ozdobené stuhami ("pomlázka" od slova pomladit), má zajistit přenesení životadárné mízy stromů do těla člověka. Chlapec odměnou za pošlehání a vinšování

dostal od děvčete zdobené vajíčko – kraslici (od slova „krásná“, které je východočeského původu a říkalo se tak červené barvě, která se nejvíce používala ke zdobení vajíček). Mnohde v úterý chodila na oplátku s pomlázkou děvčata, někde místo ní polévala chlapce vodou. S vajíčky provozovali často dospělí i děti různé hry. K velikonočním svátkům patří také symbol žlutého kuřátka, jenž vyjadřuje radost z nového života. Tradice, že vajíčka nosí dětem zajíček je poměrně mladá a pochází z německého prostředí.

SV. JIŘÍ (24. duben). Podle lidové víry se v tento den otevírá země: „Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři“, proto to byl důležitý mezník hospodářského roku. Pastýři vyváděli dobytek na pastvu a počítali stavy stád. Na Horácku, Podhorácku se rozdělovaly pachtý (nájmy), vytyčovaly se hranice polí a zakládaly se nové sady. Volili se polní hlídači.

SV. KATEŘINA (30. duben). Věřilo se, že existují dny, kdy mají nečisté síly větší moc než jindy. Takovým dnem byla i filipojakubská noc z 30. dubna na 1. května. Za nositele nečisté síly byly považovány čarodějnice. Lidé se proti nim chránili různě. Na Žďársku hospodyně už večer zavíraly stáje, dvůr i stavení kropily svěcenou vodou a do petlice zastrčily svěcené kočičky. Na Třebíčsku se kliky ovazovaly lýčím. Do dnešních dnů přetrval zvyk pálení ohňů v krajině. Dříve lidé věřili, že je ochrání před čarodějnicemi. Mladíci vyhazovali zapálená košťata co nejvýš, aby v jejich záři viděli létající čarodějnice. Někde dokonce věřili, že je tak mohou srazit k zemi a zbavit je jejich zlé moci. K tom se ještě na Horácku a Podhorácku přidružil další zvyk. Mládenec, který měl před svatbou, musel vyhodit hořící koště nejvýš. O půlnoci se rovněž daly nalézt četné poklady. Postupně se však z těchto výročních ohňů stalo dnešní „pálení čarodějnic“.

SV. FILIP A SV. JAKUB (1. květen). S tímto dnem bylo a dodnes je spojeno stavění staročeských májek, které začínalo již po půlnoci. Na Žďársku k tomu posloužil nejvyšší smrk z lesa, na vršek se připevnila mladá břízka a dívky pod vršek upletly opentlený věnec. Poté si chlapci i děvčata kolem májky zatančili a zazpívali. Máje bývala symbolem přicházejícího jara. Stavěla se nejen velká máje na návsi, ale mládenci stavěli i malé májky před domem děvčat. Ráno po první májové noci dávala děvčata hochům stromky ověšené cukrovím a ozdobami. Průvod šel vesnicí až pod májku a tam se opět celý den tančilo. Májka ve vesnici stála většinou celý květen a chlapci ji hlídali. V den, kdy se májka kácela, vyšel z hostince průvod spolu s hudbou, u každého stavení, kde měli dceru se zastavil a zpíval. Nakonec májku podřezali a vzali si z ní větvičky pro štěstí. Na Horácku a Podhorácku přinesla filipojakubská noc do svítání 1. května různé žertíky. Známé jsou cestičky zamilovaných namalované vápnem i přes zahrady, ploty a dvory až ke dveřím nebo oknům. Celá vesnice se dozvíдалa i o záletnících z řad ženatých a vdaných.

SV. JAN NEPOMUCKÝ (16. květen). Kult svatojanský byl velmi rozšířen na severní části Moravského Horácka a sv. Jan Nepomucký byl pokládán za patrona Žďárských hor. K uctění jeho památky byla pořádána Květinková slavnost. Dvě větší děvčata v bílém měla půlkulatou obruč obalenou zelení a květinami. Další malá děvčátka také v bílém měla věnečky na hlavách a košíky s květinami. Průvod vznikl tak, že první šla dvojice větších dívek s obručemi a za nimi ve dvojicích děvčátka malá. Větší dívky utvořily bránu, kterou menší podcházely a pak se zastavily. Větší pak přenesly bránu nad menšími zase dopředu. Tak prošly vesnicí ke kapli sv. Jana Nepomuckého, kde rozsypaly květiny a pomodlily se.

SVATODUŠNÍ SVÁTKY (LETNICE). Slaví se celých padesát dnů po Velikonocích mezi Velikonocemi a Božím hodem svatodušním, což je celkem šest nedělí, které mají své názvy. Jsou to svátky pohyblivé a mohou připadnout na dny od 10. května do 13. června. Také letnice navazovaly na tradici předkřesťanských svátků a byly spojovány s různými pověrami, především zápasem proti nečistým silám čarodějnic, které zaháněli práskáním biče a pálením ohňů. Mnohde se konaly občůzky mezi a hraničních kamenů obce. Často se v sobotu před svátkem stavení uklidilo a vyzdobilo. Kromě církevních oslav konaných v neděli doprovázely letnice bujaré oslavy, hostiny a tancovačky. Ty se odehrávaly o svatodušním pondělí. Hlavně na moravském, ale i českém venkově se pořádaly Jízdy králů. Tyto průvody byly vlastně obdobou tradičního koledování. Převážně ve městech existoval zvyk "střílení ku ptáku". Na tyč se připevnil živý a později dřevěný pták a kdo jej první sestřelil, stal se králem. Dnes již takřka zapomenutou zábavou dívek na Horácku byly Královničky nebo otvírání studánek. Královničky je obřad svázaný především s jižní částí Moravského Horácka. Ověččená děvčata vedla v průvodu za zpěvu a tance zvolenou královnu, nesoucí opentlený stromeček - májíček. Ve vesnici u každého domu děvčata zazpívala a zatančila. Po občůzce byla u královny veselice. Obřad otvírání studánek se konal na svatodušním pondělí a byl věnován čištění studánek po zimě.

SV. JAN KŘTITEL (24. červen). Tento svátek připadá na dobu letního slunovratu. V předkřesťanských dobách byl výročím nastávajícího léta a úrody. Večer se pálily „svatojanské“ ohně. Chlapci přeskakovali plameny, existovala různá říkadla a dokonce i symbolická oběť ohni (květy, věnec). Na Bystřicku pálili čarodějnice až v tento den. Pověry se vztahovaly k rostlinám a bylinám (svatojanské koření), které se užívaly v lidovém léčení a magii. V lesích se daly dle zářícího kapradí nalézt ukryté poklady.

POUTĚ. Poutě a procesí nebyly výsadou pouze letních dnů, prostupovaly takřka celý rok. V minulosti bývaly vyhlášené prokopské poutě, které se slavily 4. července k počtě sv. Prokopa, patrona horníků. V současné češtině chápeme pout' jako označení akce,

ubírání se cestou, putování – soukromé, společné, sportovní, náboženské. Přeneseně jako označení letní tradiční slavnosti.¹⁹ V náboženském smyslu znamená cestu pokání, uctívání a proseb, cestu fyzické námahy a vytržení z běžného rytmu života, cestu k místům boží moci. Takovým místem na Vysočině je poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou. Ještě dnes se konají poutě na hoře Křemešník na Pelhřimovsku a v Pohledu u Havlíčkova Brodu. Svaté pouti měly v průběhu historie různou intenzitu a styl. V minulosti ustoupily do pozadí zájmu, dnes ožívají jako úměrný doplněk církevního i kulturního života. Pout' v obci se obvykle drží podle svátku patrona, svatého, jemuž je zasvěcen místní kostel. Do některých z nich se putuje s procesím, jinde je to svátek více méně místní. Zdobí se kostel, nacvičuje se zpívaná mše, lidé jsou svátečně oblečení. V některých poutních místech se dají koupit různé dárky na památku jako například uctívané sošky, obrazy světců, svíce, růžence a jiné. Poutě však lákaly i prodejce civilního rázu, neboť nebyly jen náboženskou, ale i společenskou událostí. Kolem kostela a na návsi bylo mnoho stánků s dárkovými drobnostmi (papírové trumpetky, růže ze střelnice, frkačky), ale i s pamlsky (perníky, cukrová vata, turecký med). Ke koloritu pouti patří hlavně houpačky a kolotoče. Bohužel tyto atrakce dnes v řadě případů přehlušily sám původní smysl pouti a to zejména ve městech. Slavení pouti v rodině se však v zásadě nezměnilo. Na venkově se poutě konají nejčastěji během léta, uklízí se celá domácnost, pečou se koláče. Dopoledne se chodí do kostela, chystá se slavnostní oběd, přijíždějí hosté – příbuzní. Odpoledne se jde na pout', děti si užívají atrakcí. Po slavnostní večeři čeká na dospělé večerní pout'ová zábava.

Během léta se pracovalo na polích, proto bylo i méně výročních obyčejů. Další zvyky a slavnosti se objevují zase až po sklizni a ukončení prací na polích. Patří mezi ně například slavnosti dožínky, vinobraní, dočesná chmele, dokopná brambor, ale také hody a posvícení. Tyto slavnosti byly vlastně poděkováním za požehnání úrody.

DOŽÍNKY. Na Bystřicku, Jemnicku a v okolí Telče se jim říkalo „obžínky“, na Novoměstsku „doseček“ a kolem Velkého Meziříčí „dožínky“. Podhoráci slavili dožínky, když byl na poli postaven poslední panák. Hospodářova dcera zdobila klobouk nejpracovitějšímu sekáči, ostatní ženy pak dalším sekáčům. Právě podhorácké dožínky se však slavily, až bylo obilí svezeno ze všech polí. Do vsi se dovezl ozdobený poslední snop a hospodář připravil ve stodole bohatou hostinu. Na Horácku ženy upletly dožínkový

¹⁹ LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, str. 175

věnc z klásků a kvítí a za zpěvu ho nesly do vsi. Hospodář pak chase nabídl pohoštění s tancem. Další den se slavily dožínky u souseda a tak postupně po celé vsi.

DOČESNÁ se slavila také na Podhorácku, neboť i zde se pěstoval chmel. Když se otrhal poslední štok, šli chasníci průvodem k majiteli chmelnice na hostinu a veselici.

POSVÍCENÍ A HODY. Označení „hody“ je jasné a jednoznačně nás směřuje k pozemským požitkům. Slovo „posvícení“ je dle církevních pramenů odvozeno od „posvěcení“, což je myšleno ve smyslu posvěcení místního kostela, na jehož výroční památku a památku jeho patrona se slavnost koná. Mezi patrony kostela patří kromě sv. Václava i sv. Martin a sv. Kateřina. Nejvíce proslulá byla posvícení právě o svátcích těchto patronů – svatováclavské, martinské, kateřinské. Posvícenská tradice v Čechách se dnes výrazně neliší od průběhu pouti. Podobnost je především ve stanovení data konání a v prožívání a stylu slavnosti v rodině a obci. Na Moravě má slavnost z hlediska zvyků závažnější charakter, protože je s ní spojena řada tradic jinde již nekonaných. Hody či posvícení se konají od pozdního léta do začátku zimy. Oslava konce hospodářského roku probíhala obvykle dva dny – neděli a pondělí. Někde se konaly i svatby. Byl čas poděkovat za úrodu a ochutnat její plody. Pekly se koláče, husa, pilo se víno. Mnohde se dokonce konaly i živé oběti. Na Horácku a Podhorácku to bylo tzv. stínání kohouta. Později se stínal kohout vycpaný. Navíc zde stavěli v pátek před posvícením máji. Dnešní obřad se ustálil na sobotě a neděli, s pátkem jako dnem příprav. Neodmyslitelnou součástí je folklorní vyznění slavnosti v muzice, tanci a zpěvu. Konají se obchůzky a průvody.

SV. VÁCLAV (28. září). Svátek zemského patrona se slavil po celé zemi. Na Horácku a Podhorácku končily ten den pastvy, sepisoval se počet kusů dobytka. Tomuto soupisu se říkalo „pořez“. Počty se totiž většinou zaznamenávaly zářezy do hole. Se stády se vraceli i pastevcí, pořádaly se trhy a posvícení. Vyhlášenou lahůdkou bývala svatováclavská husa.

DUŠIČKY (2. listopad). Svátek je vzpomínkou na zemřelé. Dříve byly hřbitovy v katolických oblastech plné kovaných železných křížů. Ty dnes představují jeden z nejvýznamnějších projevů lidového řemeslného umění. Někde se peklo i zvláštní pečivo, nazývané "dušičky" pro žebráky a pocestné. Konaly se průvody na hřbitovy. Dodnes lidé navštěvují hroby svých zemřelých a zdobí je květy, věnci a zapálenými svícemi.

SV. MARTIN (11. listopad). Přelom mezi létem a zimou nám vystihuje lidové přísloví: "Sv. Martin přijíždí na bílém koni". Tímto dnem se uzavíral hospodářský rok, končila pastva a zemědělské práce, chystaly se zásoby na zimu a čeledi končila služba. Vše se oslavovalo posvícenskými hody, jejichž neodmyslitelnou součástí byla martinská husa.

Na Vysočině se pekla v okolí Nového Města na Moravě. Znamé bylo i svatomartinské pečivo. Specialitou Horácka a Podhorácka byly těstové podkovy plněné mrkví.

SV. KATEŘINA (25. listopad). O jejím výročí se konaly taneční zábavy, neboť si lidé chtěli ještě naposledy užít než začne adventní postní doba. Na tento den platil dle lidové víry zákaz práce se vším, co mělo kola (mlýn, kolovrat aj.).

ADVENT. Adventem začíná liturgický rok. Přípravná doba na Vánoce zahrnovala čtyři týdny před Štědrým dnem začínající nedělí nejbližší 30. listopadu. Počátek adventu tedy může připadnout na některý den mezi 27. listopadem a 3. prosincem. Uklízel se dům, nakupovalo se jídlo, někde se konala i zabíjačka, peklo se cukroví, vánočka, koláče i chléb. Byla to ale hlavně doba postní, doba střídmosti v pití a jídle a zákazu zábav, tance a zpěvu. Brzy ráno se sloužily mše zvané roráty. Přesto se často konaly lidové obřady a zvyky, které postní zásady porušovaly jako například obchůzky masek po staveních. Dodnes se z chvojí vážou adventní věnce, které se připevňují na domovní dveře, nebo se zdobí čtyřmi svícemi představující čtyři adventní neděle. S dlouhými zimními večery začínalo draní peří a prástky, které trvaly obvykle až do začátku Velikonoc. Byl to ideální čas k přenášení vědomostí i duchovních odkazů z generace na generaci formou pohádek, pověstí a životních příběhů. Když bylo hotovo, nastala zábava a hodování, kterému se na Horácku říkalo doderná či doderek. Ženy se pak přesunuly do dalšího stavení a práce začala nanovo.

SV. ONDŘEJ (30. listopad). Pro věštění budoucnosti se považoval tento den v lidové víře vedle Štědrého dne za nejdůležitější, snad proto, že stál na počátku zimního adventu. Sv. Ondřej byl považován za patrona nevěst. Děvčata hádala svého ženicha. Na Horácku a Podhorácku sjednávali sedláci v tento den s obecním pastýřem novou smlouvu. Konaly se obecní hromady a při nich se hodovalo. Na hodování chodily i ženy. Někde si dokonce dělaly i vlastní hostinu. Na Velkomeziříčsku se těmto hostinám říkalo hospodyňský bál.

SV. BARBORA (4. prosinec). V předvečer svátku chodívaly po staveních děvčata zahalená do bílého - „Barborky“, které hodným dětem nadělovaly a zlé trestaly metlou. Dodnes se v tento den nejen na Vysočině řezou pro ozdobu třešňové větvičky neboli barborky. Jejich prostřednictvím se rovněž věštilo. Pokud větvičky do Štědrého dne vykvetly, dívce se splnilo přání, jež při namáčení vyslovila.

SV. MIKULÁŠ (6. prosinec). V předvečer obcházely stavení mikulášské maškary, později se změnily v nadílku dětem, kdy Mikuláše doprovázel již jen anděl s čertem. Na Vysočině v okolí Bystřice nad Pernštejnem chodíval Mikuláš dokonce se třemi čerty a smrtkou. S pochůzkami byly spjaty písně, koledy i zvyky. Děti mají mít za oknem, pod polštářem, v síni či na klíce punčošku ještě pro noční dárky od Mikuláše. Mikulášská

nadílka je dnes natolik zažitou záležitostí, že zatím nehrozí její vykořenění. Kromě domácí nadílky se organizují i různé mikulášské akce. Dnes již advent není časem ticha a klidu, ale Mikulášem vstupují lidé do času předvánočního shonu, nákupu dárků, koncertů a trhů. Moderní formou tak společnost navazuje na tradici mikulášských trhů, které se konaly vždy 6. prosince a byly v minulosti neodmyslitelnou součástí předvánoční nálady.

SV. LUCIE (13. prosinec) byla dříve považována za ochránkyni před čarodějnicemi. Staré české pořekadlo praví: "Lucie, noci upije, dne nepřidá". Není to pravda, protože to se děje až od zimního slunovratu. Původně ale tento den zimním slunovratem byl a v té době vzniklo i dané přísloví. Zvyky a vše co se kolem dne sv. Lucie odehrává, zůstaly pak při tomto posunutém svátku. Sv. Lucie se dávala vždy do souvislosti s předem Inu. Ženy nesměly toho dne příst. Různé zvyky, obchůzky masek, proslovy i kontrola tradičních zákazů byly záležitostí dívek a žen. Bíle oděné „Lucky“ kontrolovaly domácnosti, aby se zde nepředlo nebo nedralo peří. Hodným dětem také nadělovaly, zlobivé braly s sebou.

VÁNOCE byly a jsou nejvýznamnějším svátkem, vedle Velikonoc. Jejich význam podtrhuje skutečnost, že Vánoce (25. prosincem) začínal ve středověku rok.

Štědrý den (24. prosinec) souvisel s následujícím Božím hodem vánočním, dnem narození Ježíška. Během dne se měl dodržovat přísný půst, na Vysočině rodiče slibovali dětem, že večer uvidí zlatého kohoutka. Na besedu (návštěvu) se nechodilo, aby se neodnesla spokojenost. Po vsích také chodily různé maškary a koledovaly. Adventní půst končil Štědrým večerem. Než rodina zasedla ke slavnostní večeři, společně se všichni pomodlili. V okolí Velkého Meziříčí nesměl nikdo sedět obličejem ke dveřím. Přinášelo to neštěstí. Na Horácku věřili, že počet sedících u štědrovečerního stolu nesmí být lichý, jinak někdo z rodiny do roka umře. Časté bylo přání, aby se všichni stolovníci opět spolu sešli u příští štědrovečerní tabule. Večeře se skládala z polévky a hlavního jídla. Na stole měly být co nejrozmanitější pokrmy, od masa a pečiva přes ovoce, sladkosti, nápoje až po nezbytný chléb. Ten byl považován za symbol hojnosti a ochrany. Mezi tradiční jídla patřil kuba, muzika, pukance, hrachová nebo čočková polévka, hubník, vánočka a řada dalších. Na Horácku nesměly chybět brambory a hrách a na Podhorácku čočka. Teprve v 19. století se kapr stal vánočním pokrmem. Jídla muselo být dostatek, aby se všichni nasýtili a ještě zbylo. Zbytky od večeře se dávaly slepicím, dobytku, nebo zakopávaly pod stromy, aby byla příští rok bohatá úroda a hodně dobytka a vajec. Mezi vánoční tradice patřilo předvádění scén z narození Ježíška. Postupně se hry zkracovaly a texty zjednodušovaly. S tím souvisí podoba lidových koled, jak je známe z 19. století. Vánoční koledování začínalo již na Štědrý den, pokračovalo na sv. Štěpána a v různé podobě trvalo

až do Tří králů. Vedle koledování a zpívání vánočních písní, jako doprovodné složky obchůzky po chalupách, se lidové koledy zpívaly v rodinách a kostelech, a tak jako živý odkaz tradice přetrvaly v naší paměti dodnes. Další tradicí bylo stavění jesliček, jenž byly výtvarným zobrazením narození Krista. Pokud byly jesličky zaneseny do panoramatu Betléma, hovoříme o betlému. Na venkově se rozšířily koncem 18. století a rychle zdomácněly. Významná betlemářská centra najdeme i na Vysočině. Papírové betlémy proslavily Třebíč, v Třešti byly vyřezávané ze dřeva. V Jihlavě a Telči se mohli pochlubit také velkými mechanickými betlémy. Ještě než se k nám z ciziny dostal v 19. století vánoční stromeček, který se mimochodem na Vysočině ozdobený ovocem věšel obráceně špičkou dolů nad vánoční stůl, připevňovala se nad stůl nebo nad dveře chvojka respektive "zelení" (jedlové nebo borovicové větve). Malé ozdobené chvojky nebo i klasy a makovice se dávaly také do džbánů. Jako ozdoby se používalo to, co bylo doma dostupné - slaměné ozdoby, sušené ovoce a houby, ořechy, bukvice a perníky, později i papírové ozdoby. Součástí výzdoby bylo i jmelí, které mělo chránit rodinu od neštěstí. Se Štědrým dnem byla vždy spojena nadílka. Po večeři se zpívaly koledy, děti dostávaly dárky. Na některých místech Vysočiny nosil dárky Štědroň. Podobal se Mikuláši a byl pomocníkem Ježíška. Štědrý den byl dle lidové víry pro předvídání budoucnosti nejvhodnějším dnem roku. Ráno se lidé chodili mýt ke studni či potoku, aby byli celý rok zdraví. Po večeři rozkrajovali jablka a dle tvaru jaderníku hádali osud. Do vody se lilo olovo. Dívky po vodě pouštěly skořápky ořechů se svíčkami. Jedna představovala děvče a druhá milého. Když se přiblížily, bylo to dobré znamení. Přes rameno házely ke dveřím střevíc, pokud dopadl špičkou směrem z domu, měla být do roka svatba. Na Vysočině v okolí Moravských Budějovic se udržoval zvyk „honění stáda do betléma“. Obecní pastýř obcházel stavení a pod každý stůl házel posvěcenou chvojku s přáním hojného požehnání dobytku a polím. Když obešel ves, za hlasitého trubení a práskání bičem vyháněl ze stavení všechny chlapce a honil je po vsi, jako když se nahání stádo. Pastýřova žena zatím po staveních vybírala koláče a jablka, aby pak chlapci mohli zpět domů. Na Podhorácku zase pastýř házel chvojky ve stájích ke stropu tak, aby se do něj zapíchly. Taková větvička chránila dobytek. Na Pelhřimovsku musela služebná dívka vlézt ve chlévě pod žlab a rychle sníst buchtu s medem, aby dobytek dobře žral. Mládež také hádala své vyvolené. Odkud vystoupila první hvězda, odtud měla chasníkovi přijít jeho vyvolená. Naopak děvčata měla očekávat příchod milého z té strany, odkud uslyšela poprvé štěkot psa. Lidé také vyhlíželi první světlo. Kdo je rozsvítil první, přivolal oheň. Po prvním světle se pak rozsvěcovaly další. Každý hledal rychle svůj stín. Pokud jej uviděl krátký, zbýval mu jen krátký život.

Boží hod vánoční (25. prosinec) byl dnem zbožného rozjímání. Sloužily se tři mše, půlnoční, ranní a za bílého dne. Nesmělo se nic dělat, zametat, ani vlasy učesat, lůžka se neustýlala. Nechodilo se hospody, ani na besedy. Dobytku se dalo dost píce i vody již na Štědrý den, aby se nemuselo na Boží narození do chléva. Ani děti nesměly skotačit.

Sv. Štěpán (26. prosinec) patřil koledování, které původně souviselo s vírou v magické ovlivnění osudu. Tyto magické obřady postupně nahrazovala modlitba a mše. Přání zdaru pro příští rok spojené s občůzkami rodin se stalo společenskou událostí, tradičním zvykem. Později se koledy staly příležitostí pro děti a méně majetné, aby si u zámožnějších vyprosili nějaký dárek či drobný peníz. Zejména na venkově se dodržovaly některé další zvyky. Sv. Štěpán byl mimo jiné i patronem koní. Na Brtnicku u Jihlavy ještě ten den pacholci uklízeli ve stájích. Hospodář je za to pohostil kořalkou. V okolí Bystřice nad Pernštejnem zase vozívali zámožnější sedláci své panímámy do města. Na Podhorácku odcházeli pacholci toho dne po obědě ze služby nebo na dovolenou a dostávali něco málo peněz a výslužku. V okolí Velkého Meziříčí obcházela manželka obecního pastýře jednotlivá stavení s jedlovými chvojkami, za které dostávala koláče. Kolik měla větvička snítek, tolik se mělo v hospodářství narodit telat. Na Rouchovansku naopak obcházel ves sám pastýř a do chléva dával tolik větviček, kolik v ní bylo krav. Někde chodili pohůnci koledovat u dospělých děvčat s tzv. „bejkem“. Byl to vlastně veliký hrnec nebo mejtník, na němž byla připevněna blána, přivázaná motouzem. Uprostřed blány byl otvor a v něm byl umístěn svazek žíní. První pohunek nosil buben, druhý hrnec s vodou, v němž si třetí namáčel prsty a smýkal jimi po žíních. Čtvrtý vybíral dárky.

SV. SILVESTR (31. prosinec). Tento den je zasvěcený památce papeže Silvestra I. Stal se jím v době, kdy skončilo pronásledování křesťanů a byla uznána křesťanská víra a církev. Šlo o významný předěl dvou historických období, o oddělení minulosti od právě zahájené budoucnosti. Je to symbolické i pro připomínání konce starého a začátku nového roku. Lidé ten den navštěvovali kostel, kde děkovali za uplynulý rok a s modlitbou vstupovali vstříc do roku nového. Doma u náboženských obrazů a na návsích v kapličkách se rozsvěcely svíčky za zemřelé. Na Horácku a Podhorácku se lidé na setkání zastavovali, tiskli si ruce a říkali: „Co jsme si, to jsme si.“ V okolí Nového Města na Moravě se pekly bochánky, do každého se dávalo píрко. Komu se připražilo, měl do roka zemřít. V okolí Velkého Meziříčí zase na stole udělali tolik kopečků soli, kolik bylo ve stavení lidí. Komu se do rána hromádka roztekla, měl do roka zemřít. V jídelníčku se nesmělo objevit nic, co by mělo křídla nebo peří. Štěstí by totiž z domu uletělo. Silvestrovské oslavy provázené hodováním a popíjením se u nás objevily až na přelomu 19. a 20. století.

5.1.3 Tradiční kulturní akce²⁰

Živoucí tradice je základem mnoha lidových slavností, poutí, masopustních veselí a hodů. Tisíce návštěvníků přijíždí na **Mrkvancovou pout' do Polné** nebo na **Tradiční Bítešské hody**, které jsou největší folklorní událostí na středním Podhorácku. Staletým rytmem těchto lidových zvyků ožívá Velká Bíteš v první polovině měsíce září. Trvají sedm dní. Hlavní hodový den je neděle - stárci zvou stárky, krojovaný průvod městem, tradiční program pod májí. V průběhu hodového týdne mimo místní hospůdky, kavárny a cukrárny jsou rovněž otevřeny „hodové sklípky“ ve dvorech a v podzemí některých měšťanských domů na náměstí i v přilehlých ulicích s nabídkou dobrého jídla a pití. Na horní straně náměstí má své stálé místo jarmark lidových řemesel. Nechybí oblíbená posezení u cimbálu a na své si přijdou i milovníci dechovky. V čase hodů je otevřeno několik výstav vypovídajících o místní historii, kultuře a spolkové činnosti. Hodové obyčeje udržuje a rozvíjí chasa – stále se obměňující skupina svobodných chlapců a dívek. Hlavním pořadatelem je Klub kultury města Velké Bíteše, ovšem na hodovém dění se podílí i řada místních spolků, institucí a živnostníků, mezi něž patří například Bítešští stárci, městský úřad a Muzejní spolek Velkobítešska.

Morový průvod v Brtnici je pořádán na počest odvrácení morové rány, která město postihla v roce 1715.

Jihlavský havířský průvod s více než stoletou tradicí je alegorií někdejšího bohatství a slávy královského horního města. Slavné časy hornické minulosti připomíná průvod, kde děti představují různé postavy z historie města. Poprvé se v ulicích objevily v roce 1799 v rámci oslav domnělého tisíciletého výročí založení Jihlavy. V roce 1890 již měly desítky chlapců a dívek dobové kostýmy. Po odsunu německého obyvatelstva se tradice začala pozvolna oživovat v rámci Dne horníků. Dnes probíhá akce každé dva roky v letním období. Nechybějí zde ukázky historické hudby a šermu.

V době vlády Lucemburků má kořeny tradiční městská slavnost **Barchan** v Jemnici, která se koná každoročně v neděli po sv. Vítu. Připomíná rok 1312, kdy se podle legendy uchýlila do města Eliška Přemyslovna, manželka Jana Lucemburského. Král posílal manželce zprávy o svém tažení proti loupeživým rytířům po poslech, které Eliška odměňovala dary: látkou, šátkem, punčochami a věncem. Slavnost je i dnes spojena s během čtyř běžců, kteří jsou odměňováni stejnými dary jako kdysi.

²⁰ LANGEROVÁ, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004
www.vysocina-tourism.cz
www.venkov.oblasti.cz

Některé tradiční obřady spojené s cyklem hospodářského roku se zachovaly dodnes. **Královničky** jsou prastarým jarním obřadem, který má původ v pohanských zvycích souvisejících s vítáním jara, s uctíváním slunce, omládlé přírody a vody. Kdysi byly královské obřady rozšířeny v Čechách a po celé Moravě. Na Velkobítešsku se živě udržovaly ještě v 19. století. Potom zanikly a připomínaly se jen v následných rekonstrukcích ve scénickém provedení. Před několika lety obnovily tento obyčej dívky z Velké Bíteše v přirozeném prostředí. V čase svatodušních svátků se vydávají do sousední malé vesničky Jestřabí. V čele průvodu kráčí král (dívka) s opentleným májkem, za ní pod baldachýnem uprostřed družiny ostatních dívek královna. Na několika zastaveních v obci předvádějí staré obřadní tance se zpěvy. Na tuto obchůzku, která má kolední ráz, se místní obyvatelé každoročně těší, královničky jsou očekávány a dostávají drobné dárky. Po obchůzce královna a král předávají koruny svým nástupkyním a nejstarší dívky jsou uvedeny mezi dospělou mládež k muzice, která se koná na konci dědiny pod starou lípou.

Již od druhé poloviny padesátých let minulého století se každý rok koncem května koná v obci Tři Studně tradiční slavnost **Otvírání studánek**. Obec hostila v červenci 1938 Bohuslava Martinů (inspirace kantáty Otvírání studánek). Uváděním kantáty Otvírání studánek s vystoupením dětských folklorních souborů na téma jarní čištění studánek se pořadatelé snaží jak u účinkujících, tak u diváků vytvářet úctu k lidovým tradicím a vést je k péči o přírodu.

Již po několik let je 11. listopad dnem, kdy přijíždí do Jihlavy jezdec v kostýmu římského vojáka na běloušovi. **Svatý Martin** tak symbolicky zakončuje hospodářský rok. Doprovází jej družina zbrojnošů. Průvod končí po průjezdu bránou Matky Boží na náměstí slavnostním ohňostrojem. Pečou se martinské rohlíčky v podobě podkovy, připomínající okamžik, kdy podle legendy požádal světec místního kováře o okování svého koně.

Rovněž různé řemeslné trhy a jarmarky zůstaly velmi oblíbené. Mezi nejznámější můžeme zařadit **jarní a podzimní trh řemesel v Havlíčkově Brodě**. Tyto dva tradiční trhy uměleckého zboží a výrobků zapomenutých řemesel se konají jako připomínka významných historických událostí vždy 8. května (Den vítězství) a 17. listopadu (události roku 1939 a 1989). Na Havlíčkově náměstí a v jeho přilehlých částech se sejdou trhovci s rukodělným zbožím, které si také zaslouží, aby jeho výroba nebyla zapomenuta, mnozí v zajímavých krojích a někteří přímo s výrobními nástroji. Celý den rovněž probíhá atraktivní doprovodný program, který návštěvníky zaujme svou pestrou nabídkou zboží, řemeslných výrobků i kulturními aktivitami.

S velkým zájmem se setkávají také folklorní a hudební festivaly pořádané na Vysočině. Mezi největší **folklorní festivaly** patří **Bramborobraní** v Třebíči. Tento festival spojený s jarmarkem lidových řemesel a stylovým občerstvením z brambor je jednou z mladých tradic, oživovaných každoročně na Karlově náměstí v Třebíči. Během dne se představují dětské i dospělé lidové soubory z Horácka, ale i hosté ze zbytku republiky či ze Slovenska.

Festival **Horácko zpívá a tančí** se koná ve Světlé nad Sázavou. Jeho hlavním posláním je podpora, propagace a rozvoj folklorních tradic na Horácku a posilování žádoucí orientace dětí a mládeže na hodnotný umělecký projev, podporující národní uvědomění a motivující ke smysluplnému trávení volného času. Proto festival počítá s aktivním zapojením dětí a mládeže v rámci řemeslných dílen i při vystoupeních pro žáky škol z města i širokého okolí. Pořadatelé touto akcí podporují i usnesení UNESCO, jež ukládá členským zemím pěstovat a rozvíjet národní kulturní tradice. Příští festival 6. Horácko zpívá a tančí se uskuteční v červnu 2007 ve Světlé nad Sázavou.

Mezinárodní přehlídkou folklorních souborů **Jihlavské folklorní léto** ožívá Jihlava v půli června. Součástí je průvod městem, následuje hlavní přehlídka na pódiu a společné setkání zúčastněných souborů.

Národní krojový ples ve Žďáru nad Sázavou je reprezentačním plesem Folklorního sdružení České republiky. Každým rokem se tu představuje jedna národopisná oblast naší republiky. Letos to jsou jižní Čechy a příští rok to bude právě Horácko.

Evropské setkání souborů se koná ve dvou městech - Telči a Třešti. Obsahem tohoto mezinárodního folklorního festivalu je vystoupení, výuka písní a tanců zúčastněných zahraničních souborů, poznávání památek a života na Vysočině, ukázky lidové tvorby a vlastní zhotovení výrobků. 5. Mezinárodní folklorní festival Evropské setkání souborů v Telči a Třešti se bude konat v červenci 2007.

Od roku 1996, vždy poslední sobotu a neděli v srpnu, se v Hlinsku konají **Adámkovy folklorní slavnosti**, jež jsou festivalem Folklorního sdružení České republiky. Slavnosti nesou jméno hlineckého rodáka JUDr. Karla Václava Adámka, který se zasloužil o zachování lidových tradic na Hlinecku. Festival je zasazen do prostředí městské části Betlém, který je součástí Souboru lidových staveb Vysočina a tvoří přirozenou kulisu slavností. Jedná se o nesoutěžní festival přehlídkového typu. Konají se i doprovodné akce jako například výstava Výtvarné Hlinecko, turistický pochod a cykloturistická akce, jarmark, koncert dechové hudby a jiné. Cílem je udržení odkazu předků na Vysočině a výchova k úctě k tomuto odkazu. Lidová píseň a tanec se stává prostředníkem této výchovy. Účastníky jsou tuzemské i zahraniční soubory.

Mezi další významné folklorní festivaly můžeme zařadit **Setkání na Podhorácku** ve Velké Bíteši či **Přehlídku souborů Prameny** ve Světlé nad Sázavou.

Slavnosti jeřabin ve Žďáru nad Sázavou jsou festivalem výtvarné, hudební a dramatické tvorby. Konají se na konci léta a při jejich příležitosti může návštěvník zhlédnout výstavy v muzeu a jiných kulturních prostorách, poslechnout si vystoupení pěveckých sborů, nebo v samotném začátku několikátýdenních slavností zavítat na festival folkové hudby **Horácký džbánek**. Část programu probíhá i na zámku, v knihovně nebo v divadle. Centrum města ožívá také řemeslným jarmarkem.

Z nejnámějších hudebních festivalů jmenujme například **Hudební festival Gustava Mahlera** a **Mezinárodní festival sborového umění**. Oba se konají v Jihlavě. Proslulý je také **Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského** v Jaroměřicích nad Rokytnou.

Řada folklorních akcí nebo tematických výstav se koná o svátcích (Masopust, Velikonoce, Vánoce a jiné) v Souboru lidových staveb Vysočina. Jeho součástí je Betlém Hlinsko, skanzen Veselý Kopec a osada Svobodné Hamry.

Přestože na Vysočině existuje mnoho kulturních akcí, které vycházejí z určité tradice a jsou více či méně přitažlivé pro domácí i zahraniční turisty, nevěnovali jsme jim takovou pozornost. Předmětem našeho zájmu byly slavnosti, festivaly a další kulturní události, které vycházejí z lidové tradice.

Regionu Vysočina tedy nechybí pestrá škála programů zaměřených na zdejší folklor a lidové tradice. Většina těchto akcí probíhá od června do září a pak v období Velikonoc a Vánoc. Je jasné, že výčet akcí, zejména folklorních festivalů, který jsme uvedli, zdaleka není vyčerpávající, ale chtěli jsme zmínit především ty, které mají díky mezinárodní účasti účinkujících a relativně vysoké návštěvnosti význam pro cestovní ruch v regionu.

5.1.4 Tradiční lidová řemesla²¹

Tak jako lidové zvyky a slavnosti, mají v regionu bohaté zastoupení i tradiční lidová řemesla. Vysočina byla svědkem rozvoje mnoha řemesel. Z nejstarších dob je známé **hornictví stříbra**. Stříbronosné rudy byly na Vysočině objeveny ve 13. a 14. století. Po roce 1230 byly odkryty žíly v okolí osady Stará Jihlava, která se záhy proměnila

²¹ LANGEROVÁ, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004

www.betlemy.cz

www.czecot.com

www.czechfolkart.cz

www.klic.cz/remesla/remesla.htm

www.kr-vysocina.cz

www.lidovakultura.cz

v královské horní město. Byla zde zřízena mincovna. Jihlavské městské a horní právo z roku 1249 bylo ojedinělou právní normou svého druhu v Evropě. Horní soud se stal nejvyšší instancí v celém Českém království. Po 150 letech byly stříbrnosné vrstvy z větší části vytěženy a spodní voda ztěžovala další těžbu. Závěrečná fáze jihlavské těžby je datována lety 1769-1783. Horní úřad se přestěhoval do Brna a těžební práce definitivně skončily. Někdejší „stříbrnou“ slávu města nám připomíná Hornická naučná stezka v Jihlavě-Lesnově a také Jihlavský havířský průvod, o kterém jsme se již zmínili.

Bezesporu nejvýznamnějším řemeslem provozovaným na Vysočině bylo **soukenictví**. Toto řemeslo živilo mnohé obyvatele Vysočiny. Snad nejvíce se rozšířilo v Zálesí, v kraji kolem Humpolce. Soukenický cech zde existoval již v 16. století. Manufakturu vystřídala v polovině 19. století průmyslová výroba. Humpolecké soukenictví bez větších těžkostí přečkalo obě světové války. Od 50. let se jednotlivé závody začaly specializovat. Soukenictví na Vysočině stále žije, byť se musí vypořádat s velkou konkurencí.

Světového věhlasu dosáhlo i **sklářství**. Dlouholetá tradice výroby skla sahá až do 16. století. Mnohé předměty z produkce sklářů v minulých stoletích se dodnes zachovaly v muzeích. Tehdejší slavné sklářské hutě našly své pokračování v dnešních provozech. Některé sklárny jsou přístupné veřejnosti, přičemž během exkurze je možné zhlédnout ruční práci sklářských mistrů a vyslechnout odborný výklad. Někde si dokonce můžeme sami zkusit vyfouknout třeba skleničku. U většiny skláren je rovněž prodejna s bohatým sortimentem vyráběného skla. Dodnes fungující sklárny nalezneme na Žďársku (Škrdlovice, Karlov), v dolním Posázaví (Josefodol), ale i na dalších místech Vysočiny.

Um a preciznost dávných řemeslníků dokazují dodnes funkční vánoční betlémy v Třešti a Třebíči. Již dvě století je na Vysočině dlouhá tradice **betlémářství** – výroby lidových jesliček. V betlémářských krajích byly betlémy součástí téměř každé rodiny a vytvářelo je obvykle několik generací. Technika řezby se postupně tříbila a dala vzniknout některým betlémářským centrům. Na Vysočině jsou to již zmiňovaná města Třešť a Třebíč. Třebaže mají společný původ a vývoj, liší se od sebe charakterem betlémů i způsobem výroby figurek. Třebíčské betlémy jsou charakteristické svými malovanými papírovými figurkami. Mnoho z nich je součástí expozice Muzea Vysočiny Třebíč. Významným betlémářem byl Adolf Jelínek, jehož velký betlém byl vystaven v roce 1966 v kanadském Torontu, jeden z betlémů Eduarda Charváta získal medaili na světové výstavě betlémů ve Veroně v roce 1987. Známé jsou také celé rodiny tradičních tvůrců. Za všechny uvedme rodinu Charvátovu z Třebíče. Dodnes jsou v místních rodinách jejich i jiné betlémy uchovávány a ve značném počtu o Vánocích instalovány. Jeden

nejrozsáhlejších betlémů posledního tvůrce rodiny pana Jaroslava Charváta je uložen v Národním muzeu v Praze. Třešťské betlémy byly nejprve rovněž papírové, později však papírové figurky začaly být nahrazovány dřevěnými. Jejich tvorbu ovlivnilo nejen řezbářství v blízké Jihlavě, ale zejména vznik továrny na řezbovaný nábytek a vyřezávané hodinové skříně v Třešti samotné. V domácnostech se stavělo na padesát dřevěných betlémů, od menších až po betlémy dlouhé šest metrů. Figurky byly vyřezávány z lipového nebo olšového dřeva, omalovávány nebo lakovány. V majetku třešťského muzea je mimo jiné také miniaturní betlém s velmi jemně vypracovanými figurkami. V současné době vyřezává figurky na deset amatérských autorů. Jejich betlémy jsou vystaveny v bývalé synagoze. Na každé Vánoce je přístupno patnáct betlémů přímo v domácnostech - od prvního vánočního svátku až do 2. února. Dnes tvorba, hlavně řezaných betlémů natolik ožívá, že se výrobci z řad profesionálů i laiků sdružují ve speciálních betlémářských spolcích a sdruženích. Tito betlémáři, odborníci i nadšenci každoročně organizují po celé zemi řadu betlémových výstav, někde i s mezinárodní účastí. Zájem je také o vystavené betlémy v muzeích, galeriích a jiných institucích. Betlémářství jednoduše získává na popularitě, zájem návštěvníků z celé republiky i ze zahraničí je toho důkazem.

Vodní hamry na zpracování železné rudy vznikaly ve 14. století v oblastech Žďárská, Přibyslavská a Novoměstská. Žádná z těchto hutí však nepřečkala konec 19. století. Jeden z dochovaných vodních hamrů je součástí expozice v obci Svobodné Hamry, jež patří do Souboru lidových staveb Vysočina.

Svou tradici na Vysočině mají i taková řemesla jako **umělecké kovářství, kamenictví** nebo **pivovarnictví** (Rodinný pivovar Bernard v Humpolci, Měšťanský pivovar Havlíčkův Brod, Pivovar Jihlava).

5.2 Využití tradic v cestovním ruchu v regionu Vysočina

Z názvu kapitoly vyplývá, že se budeme nyní věnovat rozboru využití místních tradic v cestovním ruchu v regionu Vysočina.

Prvky tradiční lidové kultury jsou činitelem rozvoje cestovního ruchu v daném regionu. Jejich poznávání náleží kulturně-poznávacímu cestovnímu ruchu. Tradice však mohou být i vhodným doplňkem dalších druhů a forem cestovního ruchu jako například incentivního, zdravotně orientovaného či venkovského cestovního ruchu. Právě ekoturismus a agroturismus v poslední době nabývá na významu a popularitě. Vhodným doprovodným

programem zde může být ukázka lidových zvyků a obyčejů, spojených s českými tradicemi, stejně jako prezentace lidových řemesel, krojů a gastronomie.

Existencí přírodních, historických a kulturních památek, ale také živoucí hmotné i duchovní lidové kultury na Vysočině, je splněn hlavní předpoklad pro možnost využívání tohoto potenciálu. Naším úkolem je tedy posoudit, jak je tento potenciál v cestovním ruchu využíván a jak ho využít co nejefektivněji.

Osobité projevy hmotné i duchovní lidové kultury na Vysočině jsme analyzovali již v kapitole Tradice v regionu Vysočina a proto není potřeba je znovu zmiňovat. V následující kapitole se budeme zabývat organizačně-institucionální podporou udržování a šíření tradiční lidové kultury v regionu Vysočina. Pokusíme se zjistit, zda je v současnosti na trhu nabízen nějaký produkt cestovního ruchu s tematikou tradic na Vysočině a zda vůbec existuje poptávka po takto zaměřeném produktu. Pokud poptávka existuje, musíme vypátrat segmenty, které projevují zájem, a na které má být tedy budoucí nabídka zaměřena. Nakonec shrneme stávající podmínky regionu Vysočina pro využívání místních tradic v cestovním ruchu.

5.2.1 Subjekty podporující tradiční lidovou kulturu v regionu Vysočina²²

Součástí analýzy využití tradic v cestovním ruchu v regionu Vysočina by měla být i analýza subjektů, které uchovávají a šíří tradiční lidovou kulturu v daném regionu, neboť pokud chceme využít zdejší tradice co nejefektivněji, musíme také znát instituce a organizace, které se na jejich zachování a propagaci podílejí. V této kapitole se tedy budeme věnovat organizačně-institucionální podpoře udržování a šíření tradic na Vysočině. Zmíníme se také o subjektech, které je zastřešují na celorepublikové úrovni, neboť téměř žádná instituce či organizace nepůsobí izolovaně, ale existují mezi nimi partnerství a spolupráce na poli prosazování společných cílů, hájení kolektivních zájmů, uchovávání kulturního dědictví, ale také koordinace a organizování kulturních akcí, ať už v regionálním či národním měřítku. Tyto organizace mohou být vládní i nevládní, a to zájmová a profesní sdružení, poradenské a konzultační orgány, případně nadace.

²² HUBOVÁ, K.: Folklor a cestovní ruch – Mezinárodní dudácký festival ve Strakonících. In. C. O. T.

2/2003

LANGEROVÁ, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004

www.czechfolkart.cz

www.fos.cz

www.horfos.cz

www.mkcr.cz

www.tradice.org/index.htm

Mezi subjekty působící na celorepublikové úrovni můžeme zařadit předně **Ministerstvo kultury České republiky**. Péče o tradiční lidovou kulturu spadá do působnosti Odboru regionální a národnostní kultury, jehož úkolem je vytvářet podmínky pro rozvoj a ochranu neprofesionální umělecké činnosti, zabezpečovat péči o tradiční lidovou kulturu, zabezpečovat zahraniční styky jednotlivců i kolektivů z oblasti neprofesionálního umění za účelem reprezentace České republiky v zahraničí, připravovat udělování ocenění v oblasti kultury (např. titul Nositel tradice lidových řemesel), spolupřátat významné akce v regionech, finančně podporovat vybrané projekty apod. Ministerstvo kultury je mimo jiné zřizovatelem dvou příspěvkových organizací, a to Národního ústavu lidové kultury a Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu.

Národní ústav lidové kultury (NÚLK) se sídlem ve Strážnici je pověřen funkcí národního odborného pracoviště a jeho úkolem je shromažďovat, uchovávat a odborně zpracovávat doklady o tradiční lidové kultuře a folkloru, provádět výzkum kulturního dědictví, organizovat folklorní a vzdělávací akce, účastnit se mezinárodních aktivit v oblasti lidové kultury a folkloru, poskytovat poradenské a informační služby atd.

Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) se zabývá podporou rozvoje kultury, poskytováním informačních služeb a odborných konzultací apod. NIPOS je odborným pracovištěm pro rozvoj neprofesionálních uměleckých aktivit a estetické výchovy dětí a mládeže. Skládá se z několika specializovaných útvarů.

Z nevládních organizací je zřejmě nejvýznamnějším subjektem **Folklorní sdružení České republiky (FoS ČR)**, které je zaměřeno na uchovávaní a rozvíjení lidových tradic a národních kulturních hodnot, zejména v oblastech lidové hudby, zpěvu a tance. Sdružuje přes 400 členských souborů. Přehled folklorních souborů a skupin FoS ČR na Vysočině uvádíme v Příloze č. 1. Spolupracuje se 17 regionálními folklorními sdruženími, mimo jiné i s Horáckým folklorním sdružením na Vysočině, o kterém se ještě zmíníme. Pořádá každoročně mnoho folklorních festivalů i na mezinárodní úrovni, podílí se také na organizování lidových slavností. Spolupřátat kurzy a semináře pro vedoucí souborů, choreografy či tanečnický a podporuje i dětské aktivity. Vydává časopis *Folklor*, podrobný Kalendář folklorních akcí v ČR a další publikace. Spolupracuje s kulturními institucemi a organizacemi jako například s Národním ústavem lidové kultury ve Strážnici, Sdružením lidových řemeslníků a dalšími. Je členem také několika mezinárodních organizací.

Zájmovým sdružením, jehož posláním a cílem je všestranně podporovat rozvoj a propagaci našich národních tradičních hodnot, zejména hudby, zpěvu, tance, řemesel, vzdělání a rozvoj společnosti v oblasti kultury, sportu, památek, zábavy a turistiky na bázi

našich národních tradic je sdružení *Tradice České republiky*. Zabývá se také mapováním, zpracováním a archivací života našich předků, jejich zručností, zvyklostí a dovedností.

Nesmíme opomenout ani *Českou centrálu cestovního ruchu*, jejíž náplní je propagace České republiky, ale i jednotlivých turistických regionů z hlediska cestovního ruchu a také tvorba tématicky rozmanitých produktů cestovního ruchu.

Nyní už se budeme zabývat subjekty, které uchovávají a propagují tradiční lidovou kulturu přímo v regionu Vysočina.

Sdružení lidových řemeslníků a výrobců (Folk Art Production) sice působí na celorepublikové úrovni, ale jeho členy jsou i někteří řemeslníci a výrobci se sídlem v kraji Vysočina. Proto daný subjekt můžeme z hlediska jeho působnosti zařadit mezi ty, které podporují hmotnou lidovou kulturu na Vysočině.

Sdružení je dobrovolnou, nezávislou společenskou organizací, která sdružuje řemeslníky a výrobce, jejichž činnost vychází z tradiční lidové řemeslné výroby a lidové kultury příslušných regionů, nebo zabývajících se uměleckou tvorbou vycházející z evropských tradic. Sdružení již od svého vzniku v roce 1992 organizuje, nebo se jeho členové účastní na řemeslných jarmarcích v rámci různých lidových slavností, městských oslav, středověkých slavností a podobně. Při těchto akcích zajišťuje účast řemeslníků prodávajících své výrobky a předvádění ukázek lidového řemesla. Jednotliví řemeslníci vlastní svoje dřevěné stánky v jednotném provedení a vystupují v lidových krojích, nebo dobovém oblečení dle požadavků organizátorů slavností. V současnosti sdružuje 80 řemeslníků z celé republiky, prezentuje tak výrobu lidových řezbářů, košíkářů, výrobců lidových textilií a textilních technik, kovářů, kovolijců, kožedělných výrobků, keramiky, kraslic, perníkářů, medoviny, nožníků, brouskařů apod. Seznam členů Sdružení lidových řemeslníků a výrobců v kraji Vysočina uvádíme v Příloze č. 2.

Horácké folklorní sdružení (HORFOS) je občanským sdružením se sídlem ve Světlé nad Sázavou a je členem Folklorního sdružení České republiky (FoS ČR). Folklorní sdružení České republiky je tedy jeho zastřešující organizací. HORFOS je dobrovolnou organizací sdružující soubory, skupiny, taneční a pěvecké interprety, muzikanty, choreografy, pedagogy, etnografy a další profesionální a neprofesionální umělce a pracovníky zabývající se lidovým uměním Horácka. Pečuje o uchování a rozvoj horáckého lidového umění, organizuje vzdělávání vedoucích folklorních souborů, spolupořádá folklorní festivaly a další folklorní akce, pečuje a prezentuje regionální tradice Horácka, provádí poradenskou činnost pro soubory, koordinuje činnost mezi soubory i jednotlivci, získává, zpracovává a předává informace pro soubory.

Dalšími subjekty, jenž uchovávají a prezentují nejen kulturní dědictví, historické a lidové tradice na Vysočině, jsou bezpochyby **muzea**. Jejich zřizovatelem je buď kraj Vysočina nebo obce, města, občanská sdružení a soukromé fyzické či právnické osoby. Z velkého počtu můžeme jmenovat například *Muzeum Vysočiny Jihlava* se stálou expozicí dolování stříbra a mincování v Jihlavě, *Muzeum Vysočiny v Polné* dokumentující místní řemesla a lidový nábytek, *Muzeum na hradě Roštejn* s expozicí porcelánu, keramiky, dobového nábytku, kamenictví, etnografie a lidového betlému na Vysočině. V průběhu letní sezóny zde mimochodem probíhá řada kulturních akcí s tematikou tradic jako například Hodokvas na Roštejně nebo Šermířské dny. *Muzeum Vysočiny v Telči* nabízí k vidění horácké kroje a výšivky, ukázkou lidového bydlení nebo pohyblivý betlém manželů Vostrých. Výstavu betlémů najdeme také v *Muzeu Vysočiny v Třešti*. Při *Muzeu Vysočiny Třebíč* bylo v souladu s Koncepcí účinnější péče o tradiční lidovou kulturu zřízeno Regionální odborné pracoviště pro péči o tradiční lidovou kulturu pro kraj Vysočina. Muzeum se v oblasti národopisné zaměřuje na zaniklá a zanikající řemesla, lidové umění Podhorácka a na betlemářství. Za zmínku jistě stojí *Muzeum řemesel Moravské Budějovice* a *Horácké muzeum v Novém Městě na Moravě* se stálou expozicí lidové kultury, sklářství a železářství na Novoměstsku, další výstava seznamuje návštěvníka s historií výroby lyží a lyžování na Novoměstsku.

Svůj podíl na podpoře tradiční lidové kultury mají nepochybně i obecní a městské **knihovny**, zejména však *Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě*, příspěvková organizace kraje Vysočina, která působí na úrovni regionální.

Důležitým partnerem nejen v oblasti propagace tradičních kulturních akcí a aktivit v kraji jsou **kulturní centra a informační střediska**.

V neposlední řadě musíme zmínit také **odborníky kultury a cestovního ruchu** jednotlivých měst i Krajského úřadu, jenž jsou významnými pořadateli mnoha kulturních akcí, festivalů či slavností, které mají základ v lidových tradicích.

Svůj podíl na podpoře tradiční lidové kultury mají i **Region Vysočina - Sdružení pro podporu cestovního ruchu** a **Regionální rozvojová agentura Vysočina**.

Tradiční lidovou výrobu prezentují kromě již zmíněného Sdružení lidových řemeslníků a výrobců také **individuální řemeslníci**.

Jednotlivé subjekty podporující udržování a šíření tradiční lidové kultury jsou tedy partnery, kteří navzájem spolupracují při organizaci různých kulturních událostí, zejména akcí s více než místním významem.

5.2.2 Analýza nabídky akcí s tematikou tradic v regionu Vysočina

V předchozích kapitolách jsme mohli zjistit, že region Vysočina má v oblasti tradic vskutku co nabídnout. Disponuje velkým potenciálem v oblasti tradiční lidové kultury hmotné i duchovní, jenž je využitelný pro rozvoj nejen domácího, ale i zahraničního cestovního ruchu v tomto regionu. Důležité však je, zda je tento potenciál skutečně v cestovním ruchu využíván.

Zejména vícedenní kulturní akce s mezinárodní účastí se na poli cestovního ruchu již uplatňují. Jsou to především akce většího rozsahu jako například některé folklorní festivaly s mezinárodní účastí nebo různé slavnosti pořádané ve větších městech. Jmenované akce se podílejí hlavně na domácím cestovním ruchu, ale zanedbatelný není ani podíl na aktivním zahraničním cestovním ruchu, a to především díky účasti účinkujících z ciziny. Domníváme se však, že početnost a rozmanitost projevů tradiční lidové kultury v regionu Vysočina nám dává příležitost k jejich mnohem širšímu využití. V tomto místě se ale setkáváme s problémem nabídky akcí s tematikou místních tradic podniky cestovního ruchu. Až na výjimky cestovní kanceláře a cestovní agentury zatím bohužel stále tyto akce do své nabídky nezahrnují. Takovou výjimkou na Vysočině je regionální cestovní kancelář ADA TOUR se sídlem v Havlíčkově Brodě, která zajišťuje inomingové služby v regionu Vysočina. V oblasti tradic se soustřeďuje na exkurze do skláren s možností nákupů a do pivovarů s ochutnávkou piva. Pro gurmány má připravené zážitky ve středověkém stylu v havlíčkobrodské radniční vinárně. Poskytuje také odborné průvodcovství po památkách UNESCO na Vysočině a také po památkách židovských. Mimo jiné také provozuje turistické a informační centrum pro oblast Havlíčkobrodsko. Tím ale v podstatě nabídka cestovních kancelářů a cestovních agentur končí.

Lepší situace panuje alespoň v oblasti propagace kulturních akcí v regionu s tematikou tradic a folkloru. Turistická informační centra, krajský úřad, městské a obecní úřady, zájmové organizace a bezprostřední organizátoři kulturních událostí, všechny tyto subjekty prezentují jednotlivé akce na internetových stránkách, v tisku nebo rozhlasu, vydávají kulturní kalendáře a různé propagační materiály, čímž o daných akcích informují. Problém je ale v tom, že je nemohou prodávat.

Tato situace se stává neřešitelným problémem. Cestovní kanceláře a cestovní agentury, které by ze zákona mohly zájezdy prodávat, v případě cestovních kancelářů dokonce i vytvářet, tak téměř nečiní. Navíc většinou ani nenabízí ty produkty, které vytvořil některý z dříve jmenovaných subjektů. A zase naopak, tyto subjekty - informační

centra, města i podnikatelé turistické produkty tvoří a různým způsobem je prezentují, bohužel je ale nemohou prodávat. Problém tkví tedy pravděpodobně v nedostatečné komunikaci a spolupráci mezi těmito stranami.

Pomocnou ruku podává v tomto směru Česká centrála cestovního ruchu, zajišťující nejen ucelenou prezentaci České republiky, ale propaguje i jednotlivé turistické regiony, tedy i Vysočinu. Sice nemůže tvořit a prodávat zájezdy, ale může vytvářet produkty cestovního ruchu, čehož rozhodně s úspěchem využívá. Snahou je vytvořit ve spolupráci s kraji, městy, informačními centry i podnikateli co nejpestřejší turistickou nabídku, která by byla atraktivní jak pro domácí, tak pro zahraniční turisty. Tyto turistické produkty pak prezentuje nejen na svých internetových stránkách, ale i na domácích i zahraničních veletrzích a výstavách cestovního ruchu. Zásadní je však spolupráce s cestovními kanceláři, kterým své produkty představuje a vytváří tak cestu k tomu, aby cestovní kanceláře dané produkty zařadily do své nabídky.

Centrála se snaží přizpůsobit turistickou nabídku poptávce a pokrýt tak co nejširší klientelu, proto jsou také vytvářené produkty různě tématicky zaměřené. To vše nám dává příležitost rozvíjet cestovní ruch na Vysočině. Musíme bohužel konstatovat, že centrála doposud nevytvořila žádný produkt, který by se věnoval tématice tradic na Vysočině.

Nabídku turistických produktů nalezneme ve virtuálním Obchodním domě agentury CzechTourism. Setkávají se zde konkrétní nabídka zástupců turistických regionů a oblastí a poptávka cestovních kanceláří. Cestovní kanceláře tak mají na jedné webové stránce přehled jaké výlety, pobyty poznávací nebo zábavní programy by svým klientům mohly začít ve všech regionech okamžitě nabízet. Objevili jsme zde produkt s názvem „Středověká Třebíč – oslavy památek UNESCO“, který se týká tradic na Vysočině jen částečně. Produkt je věnován oslavám výročí zápisu baziliky sv. Prokopa a židovské čtvrti na seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, kde součástí programu je historické tržiště, středověká hudba a noční průvod s pochodněmi.

V nabídce několika cestovních kanceláří (CK Mayer Crocus, CK GEOPS, CK Teplická rekrea) a cestovních agentur jsme objevili také jeden poznávací zájezd orientující se částečně na tradice. Má název „Toulky Vysočinou“ a do jeho programu je mimo jiné zahrnuta i návštěva skanzenu lidových staveb Veselý Kopec a Betlému Hlinsko. Tím ale končí veškerá nabídka produktů, která se alespoň zčásti týká tradiční lidové kultury.

Samotný Krajský úřad kraje Vysočina potvrdil, že produkt seznamující s tradicemi na Vysočině zatím nikdo nesestavil a také přiznal, že podnikatelům se podobná témata podsouvají poměrně obtížně. Z produktově orientované nabídky však kraj momentálně

připravuje Cestu piva, Zaměřeno na děti, Po stopách Gustava Mahlera, Víkend ve středověku a Živá tradice betlémářství.

Z předchozího textu tedy vyplývá, že nabídka turistických produktů s tematikou tradic na Vysočině je téměř nulová. Abychom ji tedy rozšířili, pokusíme se v samém závěru práce navrhnout takto zaměřený produkt.

5.2.3 Terénní výzkum zájmu o tradice na Vysočině jako součást produktu cestovního ruchu

V předchozí kapitole jsme se věnovali analýze nabídky akcí s tematikou českých tradic v regionu Vysočina. Jak zřejmě vyplynulo z textu, domníváme se, že potenciál, který v tomto směru region nabízí, není téměř vůbec využit. Jelikož si myslíme, že lidové tradice jsou faktorem rozvoje cestovního ruchu na Vysočině, chtěli bychom k tomuto rozvoji přispět navržením tematicky zaměřeného turistického produktu, který by měl obohatit turistickou nabídku tohoto regionu.

Dříve než ale tento produkt navrhne, potřebujeme vědět, zda na trhu vůbec existuje poptávka. Z tohoto důvodu jsme uskutečnili terénní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, zda je o tradice a akce s touto tematikou zájem, ale současně také, jak by měl výsledný produkt vypadat, tedy co by se v něm mělo objevit, aby byl pestrý a oslovil široké spektrum účastníků cestovního ruchu. Abychom si mohli tyto naše hlavní otázky zodpovědět, využili jsme primárních informací, což jsou takové informace, které jsou získány prostřednictvím vlastního výzkumu a slouží výhradně nebo především potřebám tohoto výzkumu a které nebyly v dané formě dříve nikdy publikovány.²³

Jelikož je naším cílem zjistit, jaký segment klientů by měl o náš turistický produkt zájem, rozhodli jsme se oslovit muže i ženy čtyřech věkových kategorií ve stejném počtu. V kraji Vysočina tak bylo osloveno celkem 280 respondentů, z toho 140 žen a 140 mužů.

Metodou sběru primárních údajů byla metoda šetření, kdy jsme potřebné informace od zkoumaných subjektů získávali dotazováním, tj. kladením záměrně cílených otázek. Technikou šetření jsme zvolili písemné dotazování, tj. pomocí dotazníku, který byl respondentům distribuován. Této technice, při níž nejsou u dotazování přítomni tazatelé, jsme se snažili přizpůsobit i náš dotazník. Otázky v dotazníku jsme formulovali jednoduše, aby respondenti neměli problémy s jejich pochopením. Proto jsme se snažili, aby byl dotazník krátký a jednoduchý, aby jeho vyplňování bylo snadné a časově nenáročné.

²³ ZBOŘIL, K.: Marketingový výzkum - metodologie a aplikace. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998, str. 18

V dotazníku, který uvádíme v Příloze č. 3, jsme použili uzavřené otázky, a to výčtové i výběrové. U otázek výčtových mohl respondent vybrat jednu nebo více vyhovujících odpovědí, u otázek výběrových zadržoval respondent pouze jednu z několika možných odpovědí. Strukturu dotazníku jsme se pokusili uspořádat tak, aby měla logickou posloupnost. Respondentům byla položena nejprve úvodní otázka pro navázání kontaktu. Následovaly otázky zaměřené na zjištění potřebných informací pro výzkum a dotazník uzavíraly identifikační otázky.

Proto, abychom se přesvědčili, že je dotazník jasný, pochopitelný a úplný, provedli jsme pretest s malým vzorkem respondentů. Na základě tohoto pretestu jsme provedli drobné úpravy ve třech otázkách a poté byl již dotazník připraven pro výzkum.

Z výsledků terénního výzkumu, jež interpretujeme v další kapitole, vyvodíme následně závěry, tj. zda má být tvorba turistického produktu se zaměřením na tradice na Vysočině zrealizována, pro jaký segment klientů a co by mělo být náplní tohoto produktu.

5.2.4 Vyhodnocení terénního výzkumu

Jak již bylo řečeno, terénní výzkum proběhl v rámci kraje Vysočina. Během výzkumu bylo osloveno celkem 280 respondentů, z toho 140 žen a 140 mužů, bez ohledu na jejich bydliště. Respondenty jsme se ovšem pokusili rovnoměrně vybírat ze čtyřech předem určených věkových kategorií, tak aby pak při pozdějším stanovení cílové skupiny našich potenciálních klientů nedošlo ke zkreslení výsledků.

Nyní se budeme věnovat celkovému zhodnocení jednotlivých otázek, kde zároveň porovnáváme odpovědi mužů a žen. Z důvodu přehlednosti připojujeme ke slovnímu komentáři tabulky nebo grafy.

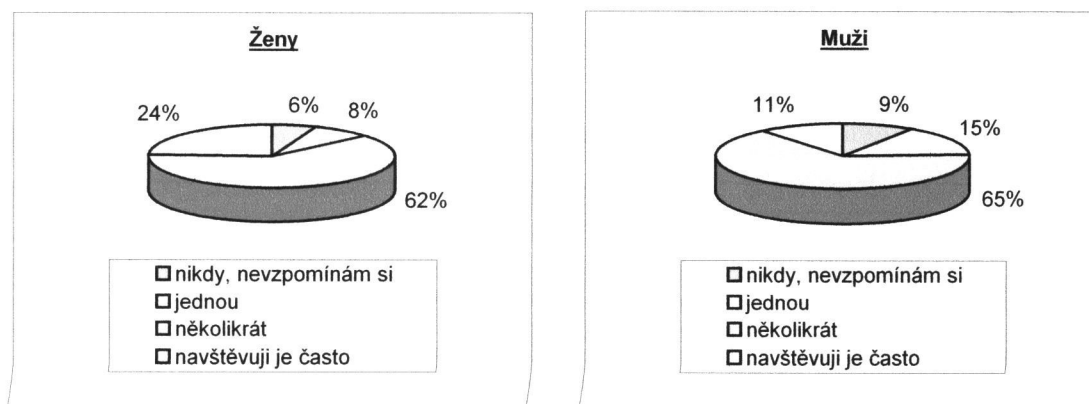
Tabulka č. 1 Setkal(a) jste se již někdy s českými tradicemi v podobě kulturní akce (folklórní festivaly, slavnosti, řemeslné jarmarky, poutě, vánoční nebo velikonoční výstavy apod.)?

Pohlaví	ženy			
	nikdy, nevzpomínám si	jednou	několikrát	navštěvuji je často
jednotky	8	11	87	34
%	6	8	62	24
Pohlaví	muži			
	nikdy, nevzpomínám si	jednou	několikrát	navštěvuji je často
jednotky	13	21	91	15
%	9	15	65	11

Zdroj: Vlastní výzkum

Z výsledků první otázky je patrné, že naprostá většina dotazovaných žen i mužů se v minulosti již několikrát setkala s kulturními akcemi zaměřenými na české tradice. Častěji pak tyto akce navštěvují ženy. Naopak 6% žen a 9% mužů z celkového počtu respondentů se s českými tradicemi v podobě kulturní akce nikdy nesešlo nebo si alespoň nevzpomínají. Pro lepší přehlednost uvádíme i procentuelní zastoupení jednotlivých odpovědí v grafech.

Grafy č. 1, 2 Setkal(a) jste se již někdy s českými tradicemi v podobě kulturní akce (folklórní festivaly, slavnosti, řemeslné jarmarky, poutě, vánoční nebo velikonoční výstavy apod.)?

Zdroj: Vlastní výzkum

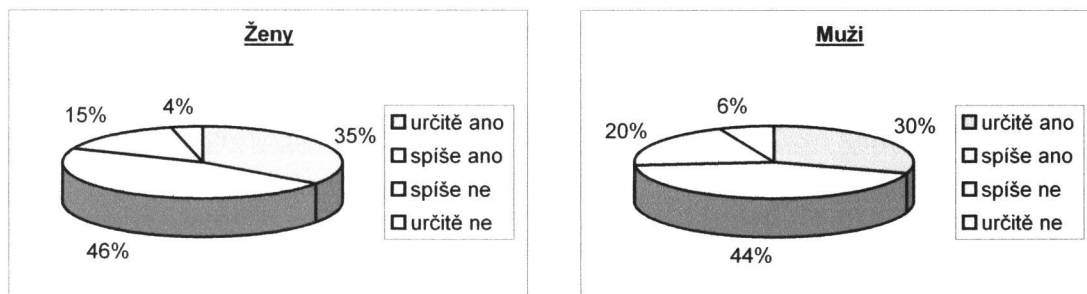
Tabulka č. 2 Chtěl(a) byste se více seznámit s českými tradicemi a řemesly?

Pohlaví	ženy			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
jednotky	49	65	21	5
%	35	46	15	4
Pohlaví	muži			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
jednotky	42	61	28	9
%	30	44	20	6

Zdroj: Vlastní výzkum

Klíčovou byla otázka druhá, týkající se zjištění zájmu respondentů o české tradice a řemesla, jenž přinesla pozitivní odpovědi. Kladně odpovědělo 81% žen. U mužů byl zájem o něco menší, kladně reagovalo 74% mužů. Daný výsledek, naznačující zájem o lidové tradice a řemesla, je pro náš záměr vytvořit turistický produkt s touto tematikou velmi příznivý. Bohužel nám však kladné odpovědi respondentů nezaručí jejich budoucí rozhodnutí o koupi turistického produktu. Pro názornost navíc uvádíme shrnutí do grafů.

Grafy č. 3, 4 Chtěl(a) byste se více seznámit s českými tradicemi a řemesly?

Zdroj: Vlastní výzkum

Třetí otázka: „Kterých tradičních kulturních akcí byste se rád(a) zúčastnil(a)?“ navazovala na otázku předchozí a byla otázkou výčtovou. Respondenti mohli zvolit více vyhovujících odpovědí. Z výsledků můžeme vyčíst, které z nabídnutých kulturních akcí jsou pro potenciální zákazníky atraktivní a které bychom tedy neměli vynechat při tvorbě našeho turistického produktu. V tomto případě bude nejvhodnější uvést pořadí přitažlivosti uvedených kulturních akcí. Ženy by nejvíce volily ukázkou lidových tradic, zvyků a obyčejů spojenou s některým ze svátků dle ročního období. Na druhém místě je pak návštěva staročeského jarmarku spojeného s ukázkou tradičních řemesel. Třetí místo patří shodně tradičnímu staročeskému posvícení (hodům) a návštěvě skanzenu lidové architektury. Další místa v pomyslném žebříčku patří návštěvě poutí (církvní slavnost na památku svatého spojena s lidovou zábavou), dále kulturním, hudebním a folklórním festivalům či lidovým slavnostem. Žádná z dotazovaných žen si nepřála mít v nabídce ještě i jinou akci a tři ženy by se nezúčastnily žádné akce. Vzhledem k tak malé četnosti nebudeme k této odpovědi přihlížet. Mužům naopak připadalo nejpritažlivější tradiční staročeské posvícení (hody). Těsně následovala návštěva staročeského jarmarku spojeného s ukázkou tradičních řemesel. Třetí pozici zaujala ukázkou lidových tradic, zvyků a obyčejů spojená s některým ze svátků dle ročního období. Další místa patřila návštěvě skanzenu lidové architektury, kulturním, hudebním a folklórním festivalům či lidovým slavnostem, návštěvě poutí. Žádný muž si nepřál mít v nabídce ještě jinou akci a celkem devět mužů by se nezúčastnilo žádné akce. Opět k této nepříliš časté odpovědi nebudeme přihlížet.

Následující čtvrtá otázka: „Která tradiční lidová řemesla byste rád(a) poznal(a) nebo vyzkoušel(a)?“ nám opět přispěla ke zkonkrétnění představy o budoucí podobě našeho produktu. Výsledky ukázaly, že kromě tradičních kulturních akcí mají potenciální klienti zájem i o lidová řemesla, a proto by nepochybně měly být součástí budoucího produktu. Respondenti si mohli vybrat z poměrně široké škály řemesel, ta nebyla vybrána náhodně,

ale na základě skutečné existence konkrétního řemeslníka v regionu Vysočina. Někteří řemeslníci jsou navíc členy Sdružení lidových řemeslníků a výrobců České republiky, čímž je zajištěna i jejich určitá odborná úroveň. Důraz je kladen na perfektní znalost řemesla a čistotu provedení vlastních výrobků. Řemeslníci během kulturních akcí nabízejí své výrobky, předvádějí ukázky výroby a vystupují dokonce v dobových kostýmech. Protože otázka byla opět výčtového charakteru, dotazovaní si mohli vybrat více vyhovujících odpovědí. Podobně jako v předchozí otázce se lišily odpovědi žen a mužů. Ženy měly zájem poznat nebo vyzkoušet lidová řemesla v tomto pořadí: výroba keramiky, pletení ze slámy, výroba dekorativního horáckého perníku, ruční předení a síťování, sklárství, výroba šperků z rohoviny a perletě, výroba dřevěných hraček a jiných předmětů. Nejméně přitažlivé bylo pro ženy kovářství a betlémářství. Muži naopak upřednostňovali kovářství, výrobu dřevěných hraček a jiných předmětů, sklárství, výrobu keramiky, pletení ze slámy, betlémářství. Za nepřilíš atraktivní považovali muži výrobu šperků z rohoviny a perletě a výrobu dekorativního horáckého perníku. Dokonce ani jednoho muže nelákalo ruční předení a síťování. Jednou z variant odpovědí byla také možnost „jiná“, kde respondenti mohli vyslovit své přání, které řemeslo by si kromě již nabídnutých rádi vyzkoušeli. Tuto možnost však nikdo z dotazovaných žen a mužů nevyužil. Celkem 16% žen a 27% mužů nechtělo poznat ani vyzkoušet žádné z nabízených lidových řemesel.

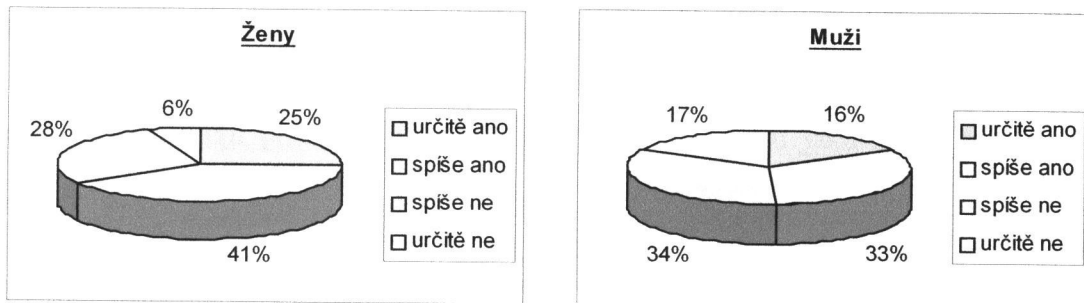
Tabulka č. 3 Měl(a) byste zájem o kratší či delší pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice?

Pohlaví	ženy			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
jednotky	35	58	39	8
%	25	41	28	6
Pohlaví	muži			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
jednotky	23	46	47	24
%	16	33	34	17

Zdroj: Vlastní výzkum

V pořadí již pátá otázka terénního výzkumu byla další klíčovou otázkou. Umožnila nám získat informace o tom, zda by měli respondenti vůbec zájem o pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice. Z tabulky je zřejmé, že větší zájem o daný produkt by měly ženy, přesně 66% dotazovaných žen. Jinak je to se zájmem u mužů, kladně odpověděl jen každý druhý, přesně 49% dotazovaných mužů. Pro názornost uvádíme navíc procentuelní zastoupení v grafech.

Grafy č. 5, 6 Měl(a) byste zájem o kratší či delší pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice?

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze získaných údajů však vyplynulo, že odpovědi na danou otázku se výrazně liší v závislosti na věku respondentů. Snahou je tedy zjistit, které z dotazovaných segmentů budou našimi potenciálními klienty a jak bychom podle jejich odpovědí měli navrhnout plánovaný turistický produkt, aby odpovídal jejich přáním a požadavkům. Právě přáním a požadavkům na obsah produktu těch respondentů, kteří projeví zájem o vícedenní pobyt na Vysočině s tematikou místních tradic, budeme přizpůsobovat naši konečnou nabídku.

Abychom tedy zjistili, kdo jsou ve skutečnosti naši potenciální zákazníci, orientovali jsme se na hodnocení v rámci nadefinovaných skupin. Tyto skupiny odpovídaly celkem čtyřem věkovým kategoriím, které jsme samozřejmě ještě rozdělili dle pohlaví. Za významný segment jsme považovali skupinu, z níž alespoň 40% členů vyjádřilo zájem o pobyt na Vysočině s tematikou místních tradic. Na základě toho pak z našeho šetření vyplynulo, že kromě nejmladší (tj. do 18 let) a nejstarší (tj. 61 let a více) věkové kategorie mužů, jsou v podstatě všechny zbylé skupiny našimi budoucími potenciálními klienty.

Tabulka č. 4 Kolik času byste byl(a) ochoten/ochotna věnovat pobytu na Vysočině s tematikou místních tradic?

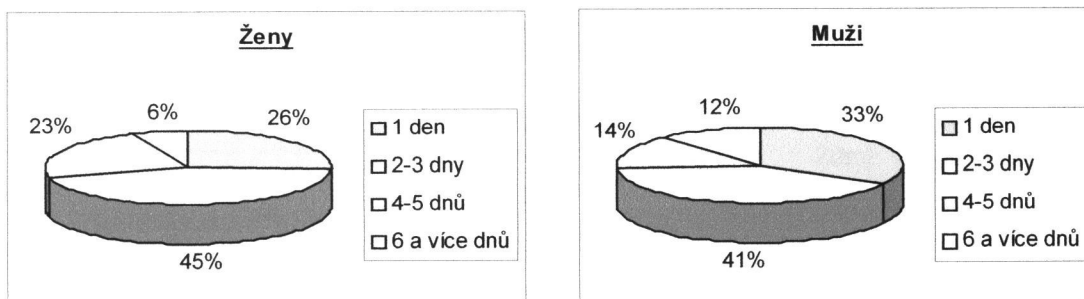
Pohlaví	ženy			
	1 den	2-3 dny	4-5 dnů	6 a více dnů
jednotky	24	42	21	6
%	26	45	23	6
Pohlaví	muži			
	1 den	2-3 dny	4-5 dnů	6 a více dnů
jednotky	23	28	10	8
%	33	41	14	12

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka, týkající se zjištění možné délky trvání pobytu na Vysočině, byla vyhodnocována pouze v případě, že respondent zvolil v předchozí otázce odpověď „určitě ano“ nebo „spíše ano“, čímž projevil zájem o pobyt na Vysočině s tematikou tradic. Tímto se samozřejmě snížil počet respondentů, kteří nám posloužili jako základ pro přepočítání na procenta. V našem případě se jedná o 93 žen a 69 mužů.

Z tabulky lze vyčíst, že obě pohlaví shodně preferují dvou až třídenní pobyt, přesně 45% dotazovaných žen a 41% dotazovaných mužů. Nejmenší zájem je o delší pobyt trvající šest a více dnů, opět shodně u obou pohlaví. Výsledky jsme opět shrnuly do grafu.

Grafy č. 7, 8 Kolik času byste byl(a) ochoten/ochotna věnovat pobytu na Vysočině s tematikou místních tradic?

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 5 Jakému typu ubytování byste dal(a) přednost?

Pohlaví	ženy						
	penzion	hotel	venkovská usedlost	kemp	tábořiště	vlastní	jiné
jednotky	18	9	27	6	2	7	0
%	26	13	39	9	3	10	0
Pohlaví	muži						
	penzion	hotel	venkovská usedlost	kemp	tábořiště	vlastní	jiné
jednotky	13	4	22	2	1	4	0
%	28	9	48	4	2	9	0

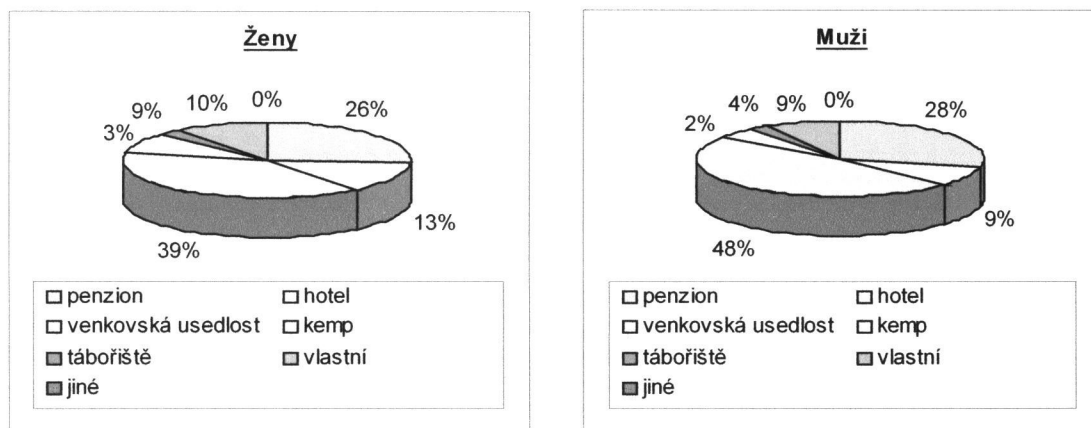
Zdroj: Vlastní výzkum

Pokud se v předchozí otázce respondent rozhodl pro pobyt na Vysočině trvající déle než jeden den, byla mu položena další otázka, jejímž úkolem bylo zjistit, jakému typu ubytování by dal přednost při svém pobytu. Tím se nám opět o něco snížil počet dotazovaných, u nichž vyhodnocování probíhalo. Jednalo se celkem o 69 žen a 46 mužů.

Zvolili jsme pestrou paletu typů ubytování, abychom našim potenciálním klientům vyšli vstříc. Přesto se dvě třetiny žen rozhodly pro dva typy ubytování, 39% žen dalo přednost venkovské usedlosti a 26% preferovalo penzion. Také většina mužů upřednostňovala stejné dva typy ubytování, 48% mužů favorizovalo venkovskou usedlost

a 28% si zvolilo pro svůj pobyt penzion. Odpověď „jiné“ nezvolil nikdo z dotazovaných. Tyto preferované typy ubytování by nám umožnili případně realizovat část programu přímo v objektu. Tabulku opět doplňujeme grafickým znázorněním odpovědí v procentech.

Grafy č. 9, 10 Jakému typu ubytování byste dal(a) přednost?

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 6 O jaký typ stravování byste měl(a) zájem?

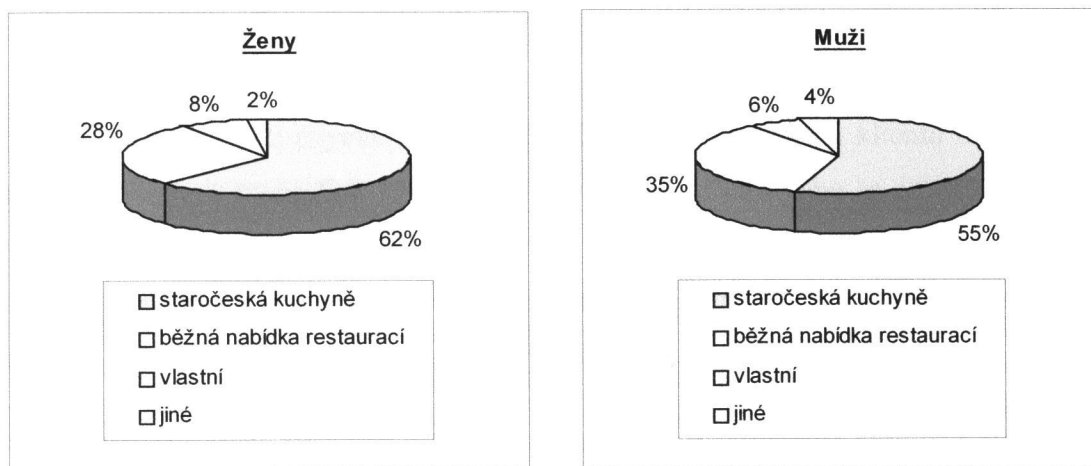
Pohlaví	ženy			
	staročeská kuchyně	běžná nabídka restaurací	vlastní	jiné
Jednotky	58	26	7	2
%	62	28	8	2
Pohlaví	muži			
	staročeská kuchyně	běžná nabídka restaurací	vlastní	jiné
Jednotky	38	24	4	3
%	55	35	6	4

Zdroj: Vlastní výzkum

Další otázka opět posloužila k upřesnění představy o budoucím produktu. Tentokrát již byla položena všem respondentům, kteří projevíli zájem o pobyt na Vysočině s tematikou tradic, bez ohledu na délku pobytu. Učinili jsme tak proto, že stravování bychom mohli nabídnout i těm klientům, kteří nemají zájem pobývat na Vysočině déle jak jeden den, ale i v rámci jednodenního výletu by je mohla zajímat například ochutnávka staročeských specialit nebo účast na staročeských hodech. Jednalo se tedy o 93 žen a 69 mužů.

Z výsledné tabulky lze vyčíst, že nejpřitažlivější je staročeská kuchyně, a to pro 62% žen a 55% mužů. Přibližně každý třetí respondent by pak preferoval běžnou nabídku restaurací. U nepříliš časté odpovědi „jiné“ se u obou pohlaví objevil zájem o kombinaci obou výše zmíněných možností stravování. Vlastnímu stravování dalo přednost pouze 8% žen a 6% mužů. Pro úplnost ještě nabízíme grafické znázornění jednotlivých odpovědí.

Grafy č. 11, 12 O jaký typ stravování byste měl(a) zájem?

Zdroj: Vlastní výzkum

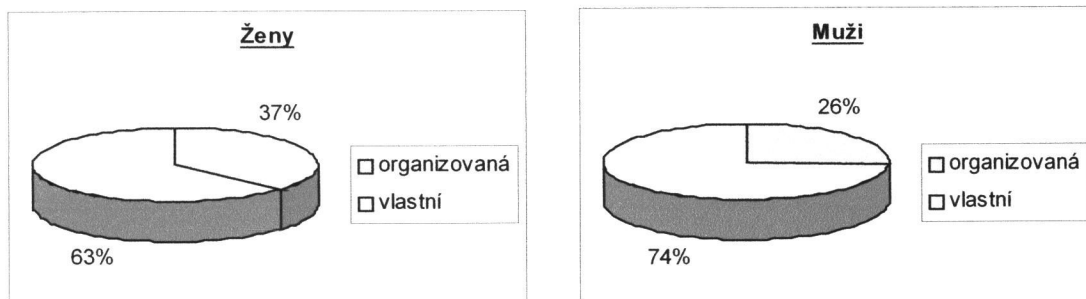
Tabulka č. 7 Jaký typ dopravy byste preferoval(a)?

Pohlaví	ženy		muži	
	organizovaná	vlastní	organizovaná	vlastní
jednotky	34	59	18	51
%	37	63	26	74

Zdroj: Vlastní výzkum

Tuto otázku jsme položili opět všem, kteří měli zájem o pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice. Týkalo se to tedy 93 žen a 69 mužů. Výsledky nám ukázaly, že většina respondentů by zvolila dopravu vlastní, přesně 63% žen a 74% mužů. Tabulku doplňujeme opět grafem s procentuelním vyjádřením odpovědí.

Grafy č. 13, 14 Jaký typ dopravy byste preferoval(a)?

Zdroj: Vlastní výzkum

Vyhodnocením terénního výzkumu jsme dospěli k poměrně nečekaným, avšak pro nás pozitivním výsledkům. Z výzkumu vyplývá, že je o poznání tradic a řemesel obecně poměrně velký zájem. Oblibě se těší i možná účast na takto tématicky zaměřeném, vícedenním pobytu na Vysočině. Domníváme se tedy, že by měl být daný produkt

vytvořen. Protože z výsledků terénního výzkumu nevzešel konkrétní specifický segment potenciálních klientů, ba naopak kromě nejmladší (tj. do 18 let) a nejstarší (tj. 61 let a více) věkové kategorie mužů, projevíli zájem všichni ostatní respondenti, bude naším úkolem koncipovat produkt tak, abychom splnili přání a požadavky všech klientů a produkt byl tedy použitelný pro co nejširší spektrum zákazníků. Rozhodli jsme se pro třídenní pobyt, který by měl dle našeho mínění uspokojit všechny zákazníky. Orientovali jsme se na individuální turistiku z důvodu převažujícího zájmu respondentů o dopravu vlastní. Návrh regionálního turistického produktu uvádíme v jedné z dalších kapitol.

5.2.5 Shrnutí stávajících podmínek regionu Vysočina pro využití tradic v cestovním ruchu

Nyní shrneme silné a slabé stránky stávajících podmínek, které dle našeho názoru má region Vysočina pro využití tradic, ale i obecně tradiční lidové kultury v cestovním ruchu.

Silné stránky:

- národopisně významný region, v jehož rámci lze rozlišit dvě etnografické oblasti (Horácko, Podhorácko),
- komparativní výhoda v porovnání s ostatními regiony v republice (kromě Moravy a Jižních Čech) z hlediska životnosti a rozmanitosti projevů tradiční lidové kultury,
- existence velkého množství folklorních souborů,
- početné zastoupení tradičních lidových řemesel,
- tradiční gastronomické speciality (pivo, brambory, ryby, zabijačka aj.),
- organizačně - institucionální základna pro podporu tradiční lidové kultury,
- vhodné objekty pro ubytování ve stylu odpovídajícímu tématickému zaměření na lidové tradice (venkovské zemědělské usedlosti, roubené chalupy aj.),
- relativně výhodná geografická poloha regionu (zejména z hlediska dopravního spojení je významná dálnice D1).

Slabé stránky:

- neexistence produktů s tematikou tradic na Vysočině v nabídce cestovních kanceláří a cestovních agentur,
- nedostatečná kooperace organizátorů tradičních kulturních akcí s podniky cestovního ruchu, které by tyto akce mohly zařadit do své nabídky,
- neuspokojivá propagace místní tradiční lidové kultury.

6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ PRO EFEKTIVNĚJŠÍ VYUŽITÍ TRADIC V CESTOVNÍM RUCHU V REGIONU VYSOČINA

Abychom mohli prezentovat návrhy a doporučení, jak využít tradice v cestovním ruchu v regionu Vysočina co nejefektivněji, byli jsme nuceni předně analyzovat situaci a zorientovat se v této problematice. Nápomocny nám byly informace získané z odborné literatury, z dialogů vedených s odborníky v oboru a z vlastních poznatků a šetření.

Přestože region Vysočina disponuje v oblasti tradiční lidové kultury velkým potenciálem, naše hypotéza zněla, že není příliš využít. Provedená analýza nám bohužel potvrdila, že na trhu skutečně neexistuje téměř žádná nabídka produktů cestovního ruchu tématicky zaměřených na místní tradice. Terénní výzkum ale prokázal poměrně velký zájem o tradice na Vysočině i o produkty spojené s touto tematikou. Řešením by tedy mohlo být vytvoření regionálního turistického produktu s tematikou tradic na Vysočině, který bude obsahově odpovídat přáním a požadavkům klientů. Konkrétní představu potenciálních zákazníků o náplni produktu jsme zjistili pomocí terénního výzkumu.

Když má region dostatek různorodých produktů pro uspokojení různých skupin turistů, neznamená to ještě úspěch. Základem je dostatečná propagace a nabídka. Nutností bude zlepšit spolupráci a komunikaci mezi subjekty tvořícími a prezentujícími produkty a subjekty, které tyto produkty mohou prodávat, ale zatím tak nečiní.

Je jasné, že ne každého turistu přitahují tradice na Vysočině natolik, že by měl zájem o vícedenní turistický produkt takto tématicky zaměřený. To potvrdil i terénní výzkum. Obecně ale existuje zájem poznat lépe tradice na Vysočině. Vyslovila se tak většina žen i mužů. To znamená, že projevy tradiční lidové kultury by mohly být i vhodným doplňkem různých forem cestovního ruchu (venkovského, incentívního, zdravotně orientovaného aj.).

Výhodou regionu je také jeho relativně výhodná geografická poloha. Především z hlediska dopravního spojení je významná dálnice D1, což by mohlo společně s vhodnou propagací místních tradic v cizině pomoci přilákat více zahraničních turistů do regionu.

Pro rozvoj cestovního ruchu je důležité pokud možno co nejvíce využívat komparativní výhody, kterou region Vysočina v oblasti tradiční lidové kultury má. Předností je existence velkého množství folklorních souborů, řemesel, živoucích lidových zvyků a obyčejů a také tradičních gastronomických specialit, jakými jsou pivo, brambory, ryby, zabijačka aj.

Uvedení zmíněných návrhů do praxe by přispělo nejen k zachování a šíření národního kulturního dědictví, ale i k rozvoji cestovního ruchu na Vysočině a tím i celého regionu.

7 NAVRŽENÍ REGIONÁLNÍHO TURISTICKÉHO PRODUKTU S TÉMATIKOU TRADIC

Úspěšný produkt cestovního ruchu musí být komplexem služeb, které se nejen podmiňují, ale i vyvolávají jedna druhou a jsou nabízeny jako celek. Musí to být soubor služeb, který poskytuje hluboký zážitek, pokud možno ojedinělý, spojený s pobytem v určitém místě. Úspěšný produkt lze vytvořit jen ve spolupráci rozličných podnikatelů kooperujících na principu jednak územních sdružení, asociací, spolků, komor atd. a jednak profesních svazů, asociací atd. Nezastupitelnou iniciativní roli v tvorbě těchto struktur mají územní orgány (krajské, městské a obecní úřady), které však nemohou být jejich realizátory. Své místo v procesu tvorby turistického produktu a následně jeho prezentaci má také Česká centrála cestovního ruchu. Její role spočívá v iniciování tvorby konkrétních programů. Tvůrcem těchto projektů, které mají komerční charakter, však mohou být jen podnikatelské subjekty v místech, která budou do nich zahrnuta. Žádoucí je tvořit a nabízet konkrétní produkty – programy, které přivedou do regionu, ale i do celé republiky nové skupiny turistů, přispějí více k jejich prostorovému rozmístění po celém území státu, pomohou objevit a zhodnotit potenciál, který byl doposud nedostatečně využíván. Může se tak jednat o projekty právě z oblasti lidové kultury a umění.²⁴

Přístupme tedy k tomu, co je vlastně produktem cestovního ruchu. V širším slova smyslu je to souhrn celkové nabídky všech subjektů, ať již soukromých nebo veřejných, podnikajících v cestovním ruchu. Jedná se o zboží (mapy, suvenýry) a služby (ubytování, stravování, doprava). Produkt cestovního ruchu může být různě komplexní - od poskytnutí jednotlivé služby přes balíček služeb až po celou destinaci, jakožto nabídku atraktivit, služeb a potenciálních zážitků.²⁵ Téměř shodnou definici nalezneme i ve Výkladovém slovníku cestovního ruchu autorů M. Páskové a J. Zelenky.

Ucelený balíček služeb chápeme jako kombinaci souvisejících a vzájemně se doplňujících služeb do komplexní nabídky za jednotnou cenu. Tyto balíčky jsou u účastníků cestovního ruchu poměrně oblíbené.²⁶ Usnadňují cestování a umožňují propojením různých služeb vytvořit mnohem atraktivnější nabídku. Bývají také cenově výhodné díky celkové nižší ceně balíčku než je cena jeho jednotlivých složek.

²⁴ NĚMČANSKÝ, M.: Odvětví cestovního ruchu - vybrané kapitoly II. díl. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 1999, str. 381-383

²⁵ VALÁŠEK, D.: Regionální turistický produkt. Co to je? In. C. O. T. 1/2004

²⁶ MORRISON, A.: Marketing pohostinství a cestovního ruchu. Praha: Victoria publishing, 1995, str. 261

Tvorba produktových balíčků poskytuje výhody i samotnému regionu. Jejich výhodou je například to, že zvyšují poptávku po regionu, eliminují vliv sezónnosti, zvyšují přitažlivost regionu, podporují spolupráci zařízení cestovního ruchu v regionu, případně i spolupráci mezi regiony, umožňují reagovat na nové trendy na trhu, podporují opakované návštěvy a prodloužení pobytu v regionu, zvyšují průměrné tržby na návštěvníka, atd.²⁷

Problematická je otázka týkající se prodeje produktových balíčků. Vzhledem k tomu, že jsou ve smyslu zákona č. 159/1999 Sb. chápány jako zájezd, znamená to, že je mohou prodávat pouze cestovní kanceláře a jejich provizní prodejci, nikoliv však jejich přímí tvůrci čili turistická informační centra nebo další subjekty. Domníváme se, že řešením by mohla být nabídka jednotlivých součástí daného balíčku, které už nebudou ve smyslu zákona zájezdem a budou tudíž moci ležet i na pultech turistických center.

Tvorba nového produktu vychází z analýzy možností regionu, potřeb a požadavků segmentů trhu a finanční náročnosti zavedení nového produktu na trh. Nový produkt má zaplnit mezeru na trhu, nahradit nebo rozšířit stávající produkt, reagovat na změnu poptávky na trhu, reagovat na novou nabídku služeb dodavatelů, nesmí však rušit image regionu.²⁸

V následující tabulce uvádíme návrh regionálního turistického produktu tématicky zaměřeného na tradice na Vysočině.

²⁷ KIRÁLOVÁ, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Praha: Ekopress, 2003, str. 102

²⁸ KIRÁLOVÁ, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Praha: Ekopress, 2003, str. 100-101

Tabulka č. 8 Návrh regionálního turistického produktu

Název akce:	Prožijte adventní čas na Vysočině
Komu je produkt určen:	<ul style="list-style-type: none"> • individuální turistika • cestovním kancelářím pro domácí cestovní ruch • cestovním kancelářím pro incoming
Počet noclehů:	2
Minimální počet osob nutných pro konání akce:	2
Typ ubytování:	kompletně zrekonstruovaná zemědělská usedlost - pension
Typ stravování:	snídaně
Charakter produktu:	kulturně - poznávací s tematikou lidových tradic, řemesel a folkloru
Turistický region:	Vysočina
Zajímavá místa v okruhu do 10 km:	zřícenina Aueršperk, modrotisková dílna v Olešnici, rozhledna Horní les, Vířská přehrada, lidová architektura v Ubušínku
Zajímavá místa v okruhu do 30 km:	Nové Město na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem, Polička, hrady Svojanov a Pernštejn, zříceniny Dalečín a Zubštejn, westernové městečko Šiklův Mlýn
Zajímavá místa v okruhu do 60 km:	Soubor lidových staveb Vysočina, Žďár nad Sázavou (poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře – UNESCO), rybník Velké Dářko, sklárny ve Škrdlovicích a Karlově, Žďárské vrchy, Moravský kras
Itinerář:	<p>Třídenní pobyt v nedotčeném prostředí Českomoravské vysočiny s pestrým programem zaměřeným na místní tradice, lidová řemesla a folklor.</p> <p><u>1. den:</u> příjezd v odpoledních hodinách do obce Rovečné, ubytování v Pensionu U Lípy, návštěva původní modrotiskové dílny rodiny Danzingerů v Olešnici (nutno předem telefonicky objednat), možnost večeře v pensionu, široký výběr moravských vín ve vlastní vinárně</p> <p><u>2. den:</u> snídaně, celodenní výlet do skanzenu lidové architektury na Veselý Kopec (vánoční výstava ve všech roubených objektech přibližující lidové zvyky, dárky, ozdoby, pečivo; předvánoční jarmark), možný oběd ve staré roubené hospodě v obci Svobodné Hamry, při cestě zpět zastávka v souboru lidových staveb Betlém Hlinsko (řemeslnické dílny, prodejna keramiky a bylinek, možnost povečeřet ve stylové restauraci)</p> <p><u>3. den:</u> snídaně, exkurze do sklářské hutě Svoboda v Karlově (nahlédnutí přímo do provozu sklárny, možnost zkusit si vyfouknout vlastní výrobek, podniková prodejna), volný program, odjezd</p>
Termín konání:	2. – 4. prosince 2006
Cena za osobu:	950,- Kč (2-lůžkový pokoj se sociálním zařízením na chodbě) 1 190,- Kč (2-lůžkový pokoj s vlastním sociálním zařízením)
Cena zahrnuje:	ubytování, stravování - snídaně (možnost dokoupit polopenzi)

Zdroj: Vlastní zpracování

Aby byl návrh turistického produktu kompletní, stanovili jsme také jeho cenu pomocí předběžné kalkulace. Jelikož cena zahrnuje pouze ubytování a stravování nabízené jedním poskytovatelem, vycházeli jsme z aktuální ceny uvedené na jeho oficiálních internetových stránkách. Vzhledem k tomu, že jsme se zaměřili na produkt individuální turistiky z důvodu převažujícího zájmu o dopravu vlastní, cenu jsme kalkulovali jen pro nejmenší možný počet osob, který se odvíjí od počtu lůžek v nabízeném pokoji. K ceně jsme poté připočítali 20% marži. Kalkulace ceny na osobu je uvedena v následující tabulce.

Tabulka č. 9 Kalkulace ceny regionálního turistického produktu

Cena služeb (v Kč):	Počet osob: 2	
	Dvoulůžkový pokoj se sociálním zařízením na chodbě	Dvoulůžkový pokoj s vlastním sociálním zařízením
ubytování (2 noci) se snídaní	1 580,-	1 980,-
marže 20%	316,-	396,-
Celkem	1 896,-	2 376,-
Celkem za osobu	948,-	1 188,-
Prodejní cena	950,-	1 190,-

Zdroj: Vlastní zpracování

V návrhu regionálního turistického produktu také uvádíme, že je určen cestovním kancelářím v rámci domácího cestovního ruchu a cestovním kancelářím specializujícím se na incoming. Domníváme se, že v tomto případě by bylo vhodné navíc zakomponovat do produktu dopravu, průvodcovské služby a případně i vstupy a samozřejmě doplnit kalkulaci o tyto položky a provést výpočet pro minimální a maximální počet účastníků nutných pro konání dané akce odvíjející se od kapacity ubytovacího zařízení a kapacity autobusu. Tímto se ale v naší práci zabývat nebudeme, neboť jak jsme již zmínili, výsledky terénního výzkumu prokázaly, že většina dotazovaných projevila zájem o vlastní dopravu.

Výhodou námi navrženého turistického produktu je jeho možná variabilita týkající se termínu konání. Celodenní výlet do skanzenu lidové architektury na Veselém Kopci spojený se zastávkou v Betlému Hlinsko je možné podniknout prakticky v průběhu celého roku, neboť se zde koná i řada dalších akcí spojených s tematikou tradic a program ostatních dnů může zůstat zachován, samozřejmě s přihlédnutím k otevírací době poskytovatelů jednotlivých služeb. Programy akcí pro rok 2006 na Veselém Kopci a v Betlému Hlinsko uvádíme v Přílohách č. 4 a č. 5.

Nejen program, ale i cena navrženého produktu by neměla být ovlivněna změnou termínu konání, neboť ceny uvedené poskytovatelem za ubytování včetně snídaně se nemění v závislosti na sezóně, tudíž zůstávají po celý rok stejné. Ani v případě zakalkulování dopravy do ceny produktu by se jeho cena nezměnila, neboť dojezdová vzdálenost a čekací doba by byla stejná.

Spolu s návrhem produktu jsme se pokusili vytvořit i reklamní leták, který by měl turisty na tento třídenní program s tematikou tradic na Vysočině nalákat. Návrh letáku uvádíme v Příloze č. 6.

8 ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce byla analýza tradic v regionu Vysočina a jejich využití v cestovním ruchu. Na základě této analýzy jsme měli formulovat náměty a doporučení pro jejich efektivnější využití a navrhnout konkrétní regionální turistický produkt s touto tematikou.

Skutečností je, že lidové tradice jsou jedním z činitelů rozvoje cestovního ruchu na Vysočině. Jako významný etnografický region má v oblasti tradiční lidové kultury, ať již hmotné či duchovní, rozhodně co nabídnout. Seznamování se s lidovými tradicemi, folklorem a řemesly náleží kulturně-poznávacímu cestovnímu ruchu, proto by jim měla být věnována dostatečná péče a pozornost a měly by se bezpochyby objevit v turistické nabídce regionu. Prvky tradiční lidové kultury však mohou být i vhodným doplňkem dalších druhů a forem cestovního ruchu jako například incentívního, zdravotně orientovaného či venkovského.

Východiskem práce byla nejprve identifikace a charakteristika tradiční lidové kultury v Čechách a na Moravě. Následně jsme se orientovali na region Vysočina a jeho etnografické oblasti. Podstatou práce pak byla analýza tradic v regionu Vysočina a jejich využití v cestovním ruchu. Cílem bylo analyzovat projevy místní tradiční lidové kultury, nalézt subjekty, které ji udržují a šíří nejen na úrovni regionální, ale i republikové a prozkoumat nabídku produktů s tematikou zdejších tradic, jejich tvůrce a poskytovatele. Poté jsme realizovali terénní průzkum zjišťující zájem o tradice na Vysočině jako součást produktu cestovního ruchu. Na základě zjištěných výsledků a předchozí analýzy jsme formulovali náměty a doporučení pro efektivnější využití tradic v cestovním ruchu na Vysočině a navrhli jsme konkrétní regionální produkt s tematikou lidových tradic, řemesel a folkloru.

Na závěr musíme konstatovat, že naše hypotéza, kterou jsme si stanovili v úvodu práce se bohužel potvrdila. Potenciál, který skýtá tradiční lidová kultura na Vysočině skutečně není dostatečně využita a nabídka turistických produktů orientovaných na tradice je mizivá. Kulturní akce s tematikou místních tradic jsou sice částečně v cestovním ruchu využívány, podílejí se na domácím cestovním ruchu a díky účinkujícím ze zahraničí i na aktivním zahraničním cestovním ruchu, ale jejich návštěvníky jsou zejména lidé, kteří se zúčastní většinou jen jednodenní akce (slavnosti či festivalu). Nezbytné tedy bude vytvářet produkty cestovního ruchu, jež budou komplexními balíčky služeb, a které budou pro turisty natolik atraktivní, že je přimějí i k vícedennímu pobytu v regionu. Důležitá zde bude spolupráce a komunikace mezi subjekty, které tyto kulturní akce organizují a propagují (města a obce, zájmová sdružení, turistická informační centra) a subjekty, které je mohou prodávat (cestovní kanceláře a jejich provizní prodejci), ty je však zatím do své nabídky v podstatě nezařazují.

Domníváme se, že jedním z hlavních principů dalšího rozvoje cestovního ruchu na Vysočině je vytváření nabídky nových, ucelených turistických produktů a terénní průzkum nám naznačil, že je o zdejší tradice značný zájem. Pokusili jsme se tedy navrhnout takový produkt, který by mohl zaplnit mezeru na trhu a který vychází z turistické poptávky a potenciálu, který regionu nabízí. Důraz musí být kladen na to, aby jednotlivé komponenty produktového balíčku byly poskytovány různými subjekty a přinesly tak užitek co největší části regionu, nikoliv jen jednotlivci.

Cíl práce byl tedy naplněn, jsme přesvědčeni, že budou-li naše návrhy i turistický produkt zrealizovány, přispějeme tím bezesporu k zachování části národního kulturního dědictví a region Vysočina se stane atraktivnějším nejen pro domácí, ale i zahraniční návštěvníky.

9 SUMMARY

The main objective of this diploma thesis has been to analyse traditions in the Vysočina region and their use in tourism. On the basis of this analysis, we have tried to formulate suggestions and recommendations for their more effective use and to come up with a particular tourist product which would draw from folk traditions.

The truth is that folk traditions constitute one of the factors influencing the development of tourism in the Vysočina region. Vysočina, as a region of ethnographic importance, can certainly offer a lot in the sphere of traditional folk culture. Acquainting

people with traditions, folklore and handicrafts is one of the roles of cultural as well as exploring tourism. The elements of folk culture might be a suitable supplement to other types and forms of tourism, such as incentive, rural, or health-oriented tourism.

The identification and characterization of traditional folk culture served as the starting point of this thesis. Later, we concentrated on the Vysočina region and its ethnographic areas. The key part of research was the analysis of folk traditions and their use in tourism. We attempted to analyse manifestations of traditional folk culture, to find parties or bodies which preserve and spread them, to examine the offer of tourist products which use folk traditions, to search for their creators and providers. Subsequently, we carried out a field study of the demand for folk traditions as parts of tourist products. On the basis of established results and the previous analysis, we then formulated suggestions and recommendations for effective use of folk traditions in the region, and tried to come up with a regional tourist product which would draw from folk traditions, handicrafts and folklore.

Unfortunately, the potential of traditional folk culture in the Vysočina region is not adequately used and the offer of tourist products drawing from folk traditions is infinitely small. It is true that those culture events where folk traditions play a key role are partially used in tourism but they usually last one day only. Thus, it will be necessary to create such tourist products which will have the character of comprehensive packages of tourist services and will be attractive to the extent that they might make tourists spend more than one day in the region. The cooperation and communication between those parties or bodies which organize and promote cultural events and those which can sell them will also be very important. The latter still do not, in essence, include these events in their offers.

We believe that creating the offer of new and comprehensive tourist products ranks among the main principles of further development of tourism in the Vysočina region. The field study has indicated to us that there is a relatively strong demand for local traditions. We have tried to suggest such a product that would fill the gap in the market and would be based on the tourist demand and the potential the region offers. Individual component of this package of products should be provided by various parties in order to be useful for as large a part of the region as possible.

We are sure that if our suggestions as well as the tourist product are put into practice, we will indisputably contribute to preserving a part of national cultural heritage and the Vysočina region will become more attractive for visitors both from the Czech Republic and from abroad.

10 SEZNAM LITERATURY

Knižní a časopisecká literatura

1. HESKOVÁ, M.: Cestovní ruch. Jindřichův Hradec: Jihočeská univerzita, 1997
2. HORNER, S., SWARBROOKE, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Praha: Grada Publishing, 2003
3. HRABÁNKOVÁ, M., HÁJEK, T.: Management cestovního ruchu. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 2002
4. HUBOVÁ, K.: Folklor a cestovní ruch – Mezinárodní dudácký festival ve Strakoncích. In: C. O. T. 2/2003
5. KADERÁBKOVÁ, J. a kol.: Úvod do regionálních a správních věd. Praha: Codex Bohemia, 1996
6. KIRÁĽOVÁ, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Praha: Ekopress, 2003
7. LANGEROVÁ, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004
8. LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové zvyky. Praha: Lidové noviny, 2004
9. MORRISON, A.: Marketing pohostinství a cestovního ruchu 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995
10. NĚMČANSKÝ, M.: Odvětví cestovního ruchu - vybrané kapitoly I. díl. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 1999
11. NĚMČANSKÝ, M.: Odvětví cestovního ruchu - vybrané kapitoly II. díl. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 1999
12. ORIEŠKA, J.: Technika služeb cestovního ruchu. Praha: Idea Servis, 1999
13. TOUFAR, P.: Český rok na vsi a ve městě (leden - srpen). Třebíč: Akcent, 2004
14. TOUFAR, P.: Český rok na vsi a ve městě (září - prosinec). Třebíč: Akcent, 2004
15. VALÁŠEK, D.: Regionální turistický produkt. Co to je? In: C. O. T. 1/2004
16. VANĚČEK, D.: Agroturistika. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zemědělská fakulta, 1997
17. VONDRUŠKA, V.: Církevní rok a lidové obyčeje. České Budějovice: DONA, 1991
18. ZBOŘIL, K.: Marketingový výzkum - metodologie a aplikace. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998

Vědecko – výzkumné práce, sborníky, slovníky

19. AUTORSKÝ KOLEKTIV: Encyklopedický slovník. Praha: Odeon, 1993
20. AUTORSKÝ KOLEKTIV: Všeobecná encyklopedie Universum. Praha: Euromedia Group k. s., 2003
21. KRIST, J.: Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2003
22. MINISTERSTVO KULTURY ČR: Strategie účinnější státní podpory kultury. Praha: Ministerstvo kultury, 2001
23. PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. 2002. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002

Ostatní materiály

24. ČSÚ, KRAJSKÁ REPREZENTACE JIHLAVA: Statistická ročenka kraje Vysočina 2005. Jihlava: ČSÚ, Krajská reprezentace Jihlava, 2005
25. KRAJSKÝ ÚŘAD KRAJE VYSOČINA: Profil kraje Vysočina – aktualizace červen 2005. Jihlava: Krajský úřad kraje Vysočina, 2005
26. KRIST, J.: Výroční zpráva Ústavu lidové kultury ve Strážnici za rok 2003. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2004
27. Národopisné regiony Čech a Moravy - multimediální encyklopedie [CD-ROM]. Praha: Levné knihy KMa s.r.o., 2005
28. Zákon č. 159/1999 Sb. o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
29. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

Internetové zdroje

30. www.betlemy.cz
31. www.czecot.com
32. www.czechfolkart.cz
33. www.czechtourism.com
34. www.folklor.cz
35. www.folklorweb.cz
36. www.fos.cz
37. www.hlinsko.cz
38. www.klic.cz/remesla/remesla.htm
39. www.kr-vysocina.cz
40. www.lidovakultura.cz
41. www.mkcr.cz
42. www.region-vysocina.cz
43. www.soubory.cz
44. www.tourism.cz
45. www.tradice.org/index.htm
46. www.venkov.oblasti.cz
47. www.vysocina-tourism.cz

11 SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Setkal(a) jste se již někdy s českými tradicemi v podobě kulturní akce (folklórní festivaly, slavnosti, řemeslné jarmarky, poutě, vánoční nebo velikonoční výstavy apod.)?	53
Tabulka č. 2 Chtěl(a) byste se více seznámit s českými tradicemi a řemesly?	54
Tabulka č. 3 Měl(a) byste zájem o kratší či delší pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice?	56
Tabulka č. 4 Kolik času byste byl(a) ochoten/ochotna věnovat pobytu na Vysočině s tematikou místních tradic?	57
Tabulka č. 5 Jakému typu ubytování byste dal(a) přednost?	58
Tabulka č. 6 O jaký typ stravování byste měl(a) zájem?	59
Tabulka č. 7 Jaký typ dopravy byste preferoval(a)?	60
Tabulka č. 8 Návrh regionálního turistického produktu	65
Tabulka č. 9 Kalkulace ceny regionálního turistického produktu	66

Seznam grafů

Vyhodnocení terénního výzkumu:

Grafy č. 1, 2 Setkal(a) jste se již někdy s českými tradicemi v podobě kulturní akce (folklórní festivaly, slavnosti, řemeslné jarmarky, poutě, vánoční nebo velikonoční výstavy apod.)?	54
Grafy č. 3, 4 Chtěl(a) byste se více seznámit s českými tradicemi a řemesly?	55
Grafy č. 5, 6 Měl(a) byste zájem o kratší či delší pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice?	57
Grafy č. 7, 8 Kolik času byste byl(a) ochoten/ochotna věnovat pobytu na Vysočině s tematikou místních tradic?	58
Grafy č. 9, 10 Jakému typu ubytování byste dal(a) přednost?	59
Grafy č. 11, 12 O jaký typ stravování byste měl(a) zájem?	60
Grafy č. 13, 14 Jaký typ dopravy byste preferoval(a)?	60

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Vymezení kraje Vysočina v rámci České republiky	16
Obrázek č. 2 Národopisné regiony Čech a Moravy	21

12 SEZNAM PŘÍLOH A PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Folklorní soubory či skupiny FoS ČR na Vysočině

Příloha č. 2 Seznam členů Sdružení lidových řemeslníků a výrobců v kraji Vysočina

Příloha č. 3 Dotazník

Příloha č. 4 Program akcí pro rok 2006 na Veselém Kopci

Příloha č. 5 Program akcí pro rok 2006 v Betlému Hlinsko

Příloha č. 6 Návrh letáku propagujícího regionální turistický produkt

Campanula, Jihlava (Okres Jihlava)

Dětský horácký soubor Kvítek, Telč (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Bajdyš, Třebíč (Okres Třebíč)

Folklorní soubor Bajdyšek, Třebíč (Okres Třebíč)

Folklorní soubor Bystřičánek, Bystřice nad Pernštejnem (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Bystřina 33, Bystřice nad Pernštejnem (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Bystřinka, Žďár nad Sázavou (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Dřeváček, Jihlava (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Jeřabinka, Jihlava (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Kalamajka, Havlíčkův Brod (Okres Havlíčkův Brod)

Folklorní soubor Kamínek, Žďár nad Sázavou (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Kaštánek, Ježov (Okres Pelhřimov)

Folklorní soubor Krejčárek, Dolní Rožínka (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Podjavořičan, Telč (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Podskaláček, Kamenice nad Lipou (Okres Pelhřimov)

Folklorní soubor Podskalák, Kamenice nad Lipou (Okres Pelhřimov)

Folklorní soubor Pramínek, Jihlava, Luka nad Jihlavou (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Rozmarýnek, Třebíč (Okres Třebíč)

Folklorní soubor Rozmarýnek, Žďár nad Sázavou (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Sněženka, Sněžné (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Stražišťan, Pacov (Okres Pelhřimov)

Folklorní soubor Studánka, Žďár nad Sázavou (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Šípek, Nové Město na Moravě (Okres Žďár nad Sázavou)

Folklorní soubor Šípek, Jihlava, Luka nad Jihlavou (Okres Jihlava)

Folklorní soubor Škubánek, Světlá nad Sázavou (Okres Havlíčkův Brod)

Folklorní soubor Škubánek II, Světlá nad Sázavou (Okres Havlíčkův Brod)

Folklorní soubor Škubánek III., Světlá nad Sázavou (Okres Havlíčkův Brod)

Horácký soubor písní a tanců Vysočan, Jihlava (Okres Jihlava)

Národopisný soubor Groš, Rožná (Okres Žďár nad Sázavou)

Národopisný soubor Rožínka, Dolní Rožínka (Okres Žďár nad Sázavou)

Soubor lidových písní a tanců Trnávka, Lukavec u Pacova, Lukavec (Okres Pelhřimov)

Vysočan, Jihlava (Okres Jihlava)

Zvoneček, Jihlava (Okres Jihlava)

Dvořáková Hedvika

Stařeč č. 332 , PSČ: 675 22

ruční předení, síťování

Řezníčková Eva

Fibichova č. 22, Jihlava , PSČ: 586 01, Telefon: 567 306 228

pavelreznicek@volny.cz

dekorativní horácký perník

Hupka Rudolf

Petra Bezručů č. 1111, Ledeč nad Sázavou , PSČ: 584 01, Telefon: 569 721 966, Mobil: 724 064 612

holzart@seznam.cz

dřevěné lidové píšťaly , dřevěné hračky

Spurný Jiří

Dvorská č. 21, Žďár nad Sázavou , PSČ: 591 02, Telefon: 566 623 395, Mobil: 602 734 305, Fax: 566 623 395

dřevěné výrobky, soustružené misky

Kratochvílová Jana

Rovečné č. 129 , PSČ: 592 65, Telefon: 566 574 105

sláma

Strmisková Eva, Ing.

Cybilometodějská č. 29, Třebíč , PSČ: 674 01, Telefon: 568 822 433, Mobil: 603 471 161

milan.strmiska@quick.cz

bižuterie z rohoviny a perleti

DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,

jsem studentkou Jihočeské univerzity a v rámci své diplomové práce provádím průzkum, jehož cílem je zjištění zájmu o české lidové tradice (řemesla, folklórní festivaly a slavnosti, staročeské jarmarky, vánoční či velikonoční výstavy apod.). Vaše odpovědi budou použity jako podklad pro vytvoření nového regionálního produktu cestovního ruchu v regionu Vysočina. Tímto Vás velmi prosím o spolupráci a vyplnění tohoto dotazníku.

Děkuji

Dagmar Mrvová

-
- 1. Setkal(a) jste se již někdy s českými tradicemi v podobě kulturní akce (folklórní festivaly, slavnosti, řemeslné jarmarky, poutě, vánoční nebo velikonoční výstavy apod.)?**
 - a) nikdy, nevzpomínám si
 - b) jednou
 - c) několikrát
 - d) navštěvuji je často
 - 2. Chtěl(a) byste se více seznámit s českými tradicemi a řemesly?**
 - a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne
 - 3. Kterých tradičních kulturních akcí byste se rád(a) zúčastnil(a)? (můžete zvolit i více možností)**
 - a) staročeský jarmark spojený s ukázkou tradičních řemesel
 - b) ukáзка lidových tradic, zvyků a obyčejů spojená s některým ze svátků dle ročního období (Vánoce, Velikonoce, Masopust atd.)
 - c) kulturní, hudební a folklórní festival či lidová slavnost
 - d) tradiční staročeské posvícení, hody
 - e) pouť (církevní slavnost na památku svatého spojena s lidovou zábavou)
 - f) návštěva skanzenu lidové architektury
 - g) jiné.....
 - h) žádné
 - 4. Která tradiční lidová řemesla byste rád(a) poznal(a) nebo vyzkoušel(a)? (můžete zvolit i více možností)**
 - a) sklářství
 - b) výroba šperků z rohoviny a perletě
 - c) výroba keramiky
 - d) kovářství
 - e) výroba dřevěných hraček a jiných předmětů
 - f) betlémářství
 - g) pletení ze slámy
 - h) ruční předení, síťování
 - i) výroba dekorativního horáckého perníku
 - j) jiná.....
 - k) žádná
 - 5. Měl(a) byste zájem o kratší či delší pobyt na Vysočině zaměřený na místní tradice?**
 - a) určitě ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) určitě ne
 - 6. Kolik času byste byl(a) ochoten/ochotna věnovat tomuto pobytu na Vysočině s tematikou místních tradic?**
 - a) 1 den
 - b) 2-3 dny
 - c) 4-5 dnů
 - d) 6 a více

7. **Jakému typu ubytování byste dal(a) přednost?**
a) penzion	e) tábořiště
b) hotel	f) vlastní
c) venkovská usedlost	g) jiné.....
d) kemp	
8. **O jaký typ stravování byste měl(a) zájem?**
a) staročeská kuchyně	c) vlastní
b) běžná nabídka restaurací	d) jiné.....
9. **Jaký typ dopravy byste preferoval(a)?**
a) organizovaná doprava
b) vlastní doprava

Pro statistické vyhodnocení bych Vás na závěr požádala o několik osobních údajů.

10. **Jaké je Vaše pohlaví?**
a) žena
b) muž
11. **Kolik je Vám let?**
a) do 18 let
b) 19 – 30 let
c) 31 – 60 let
d) 60 let a více
12. **Jaké je Vaše zaměstnání?**
a) podnikatel
b) zaměstnanec ve veřejném sektoru
c) zaměstnanec ve soukromém sektoru
d) mateřská dovolená, v domácnosti
e) student
f) důchodce
g) nezaměstnaný
13. **Z kterého kraje pocházíte?**
a) Praha
b) Středočeský
c) Jihočeský
d) Plzeňský
e) Karlovarský
f) Liberecký
g) Ústecký
h) Pardubický
i) Královéhradecký
j) Vysočina
k) Zlínský
l) Jihomoravský
m) Moravskoslezský
n) Olomoucký

Děkuji Vám za ochotu a věnovaný čas.

Zdroj: Vlastní zpracování

2006
VESELÝ KOPEC
Otevřeno od 15. dubna 2006

11. února MASOPUST

Tradiční obchůzka masopustního průvodu v podání vesnické skupiny ze Studnic u Hlinska. Od 10 do 16 hodin.

15. až 17. dubna VELIKONOCE NA VESELÉM KOPCI

Kraslice, pečivo, pomlázky, tradiční zvyky, kulturní program. Od 10 do 15 hodin.

3. června ČAS ŽIVOTA

Slavnostní zahájení výstavy věnované lidovým obyčejům rodinného cyklu. Ukázky obyčejů spojené s výrobou a prodejem pečiva, zvykoslovných předmětů. Od 9 do 16 hodin.

15. a 15. července VESELOKOPECKÝ JARMARK

Prodej výrobků lidových výrobců, kulturní program. Od 9 do 16 hodin.

19. a 20. srpna JAK SE DŘÍVE STAVĚLO

Ukázky tradičních řemesel spojených s lidovým stavitelstvím, obnovou těchto památek, údržbou a konzervací... Od 9 do 16 hodin.

9. září POSVÍCENÍ

Tradiční jídla, zvyky, kulturní program. Od 10 do 15 hodin.

7. října BRAMBOROVÁ SOBOTA

Příležitost k ochutnání tradičních bramborových jídel a dozvědět se vše o pěstování, použití i uskladnění brambor. Od 10 do 15 hodin.

3. prosince PŘEDVÁNOČNÍ JARMARK

Prodej výrobků lidových výrobců. Od 9 do 15 hodin.

SEZONNÍ VÝSTAVY:

15. dubna až 14. května DOMÁCKÁ DŘEVOVÝROBA NA HLINECKU

Výstava ve statku z Mokré Lhoty věnovaná historii lidové dřevovýroby.

3. června až 31. října ČAS ŽIVOTA

Výstava ve statku z Mokré Lhoty přibližující lidové rodinné obyčeje z období 19. a počátku 20. století.

25. listopadu až 3. prosince VÁNOCE NA VESELÉM KOPCI

Výstava ve všech roubených objektech přibližující lidové zvyky, dárky, ozdoby, pečivo. Kulturní program. Otevřeno denně od 8 do 16 hodin.

Návštěvní doba

Veselý Kopec – otevřeno od 15. dubna 2006.

Duben a říjen – denně mimo pondělí, pokud není státním svátkem, od 9 do 16 hodin. (poslední prohlídka s průvodcem v 15 hodin.)

Květen až srpen – denně mimo pondělí od 8 do 17 hodin. (Poslední prohlídka s průvodcem v 16 hodin.)

Září – denně mimo pondělí, pokud není státním svátkem, od 8 do 16 hodin. (poslední prohlídka s průvodcem v 15 hodin.)

Vstupné: 30 Kč, 20 Kč (senioři) a 15 Kč, při kulturních akcích se vybírá příplatek.

SVOBODNÉ HAMRY – otevřeno od 15. dubna 2006

O otevírací době se informujte v pokladně na Veselém Kopci.

Polední přestávka od 12 do 13 hodin. Vstupné: 5 Kč a 3 Kč.

2006
BETLÉM HLINSKO

8. dubna až 23. dubna VELIKONOCE NA BETLÉMĚ

Výstava ve všech roubených objektech, která přibližuje tradiční lidové zvyky.

8. května až 9. července BIBLICKÉ PŘÍBĚHY

Výstava v domku čp. 161 a 162. Práce žáků výtvarného oboru Základní umělecké školy v Hlinsku.

22. července až 29. října POVĚSTI Z HORÁCKA

Výstava věnovaná pověstem o zajímavých místech části Českomoravské vrchoviny.

18. září až 22. září ŽIVÁ HISTORIE IV.

Týden pro školy, ukázky tradičních řemesel, vyprávění o životě našich předků.

9. prosince až 31. prosince BETLÉM VÁNOČNÍ

Výstava ve všech roubených objektech, lidové betlémy, unikátní mechanický betlém R. Frinty.

BETLÉM HLINSKO – otevřeno celoročně

Leden až březen – od 8 do 16 hodin, v sobotu od 8 do 11 hodin, zavřeno v neděli a pondělí.

Duben, květen, červen, září, říjen, listopad a prosinec

- denně mimo pondělí od 8 do 16 hodin.

Červenec a srpen – denně mimo pondělí od 8 do 16,30 hodin.

Polední přestávka od 12 do 13 hodin. Vstupné: 20 Kč a 10 Kč.

Penzion U Lípy

Restaurace v penzionu

Vinárna v penzionu

Dílna modrotisku Olešnice

Skanzen Veselý Kopec

Hostinec Svobodné Hamry

Betlém Hlinsko

Prožijte adventní čas na Vysočině...

*... a poznejte vánoční zvyky,
lidová řemesla a folklór místních obyvatel!*

Třídenní pobyt v nedotčeném prostředí
Českomoravské vysočiny s pestrým
programem, při kterém si odpočínáte v čase
předvánočního shonu.

Vychutnejte si ...

- ... 2 noci ve zcela zrekonstruované
zemědělské usedlosti v obci Rovečné
- ... domácí kuchyni a moravská vína
- ... návštěvu původní modrotiskové dílny
rodiny Danzingerů v Olešnici
- ... výlet do skanzenu Veselý Kopec
s předvánočním jarmarkem
a výstavou přibližující vánoční zvyky
- ... tradiční staročeský oběd v roubené
hospodě ve Svobodných Hamrech
- ... zastávku v Betlému Hlinsko
(soubor lidových staveb)
- ... exkurzi do sklářské hutě Svoboda
v Karlově

*... za příznivou cenu již
od 950,- Kč/os.*

(cena zahrnuje ubytování vč. snídaně)

www.advent-na-vysocine.cz nebo tel.: 800 242 242

Zdroj: Vlastní zpracování